

ACCESS

**Hrvatski sustav
financijskih potpora
za studente
u europskom
kontekstu:
komparativna studija**

**Karin Doolan, Danijela Dolenc
i Mladen Domazet**

Institut za razvoj
obrazovanja

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

TEMPUS

HRVATSKI SUSTAV FINANCIJSKIH POTPORA ZA STUDENTE U EUROPSKOM KONTEKSTU: KOMPARATIVNA STUDIJA

Karin Doolan, Danijela Dolenc i Mladen Domazet

Naslov: Hrvatski sustav financijskih potpora za studente u europskom kontekstu: komparativna studija

Naslov izvornika: *The Croatian Student Financial Support System in a European Context: A Comparative Study* (ISBN 978-953-7901-01-1/ISBN 978-953-7901-02-8)

Izdavač: Institut za razvoj obrazovanja, Preradovićeva 33/I, 10000 Zagreb, Hrvatska, www.iro.hr

Urednik: Ninoslav Šćukanec, Institut za razvoj obrazovanja

Autori/ce:

Karin Doolan, Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru

Danijela Dolenc, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Mladen Domazet, Institut za društvena istraživanja, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja

Prijevod: Komunikacije plus d.o.o.

Lektura: Sven Marčelić

Grafičko oblikovanje: KO:KE kreativna farma

Tisak: Alfacommerce

Zagreb, 2013

European Commission
TEMPUS

Publikacija je izdana uz potporu Europske komisije. Publikacija odražava isključivo stavove autora te Europska komisija nije odgovorna za način na koji se mogu koristiti u njoj sadržane informacije.

Publikacija je izdana u sklopu projekta „ACCESS: Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj“, koji kroz program TEMPUS financira Europska komisija (broj ugovora o dodjeli financijske potpore: 158 745-TEMPUS-1-2009-1-DE-TEMPUS SMGR).

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske sufinancira navedeni projekt. Mišljenja izražena u ovoj publikaciji su mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište Ministarstva.

ISBN 978-953-7901-04-2

Sadržaj

UVOD.....	6
SAŽETAK KLJUČNIH REZULTATA I IMPLIKACIJE.....	7

1. DIO: KOMPARATIVNA ANALIZA SUSTAVA FINACIJSKIH POTPORA ZA STUDENTE: AUSTRIJA, HRVATSKA, MAĐARSKA, NJEMAČKA, SLOVENIJA I ŠVEDSKA.....9

1.1 BROJ STUDENATA I STUDENTSKI TROŠKOVI.....	10
Veličina studentskog tijela.....	10
Javna izdvajanja za visoko obrazovanje.....	10
Studentski troškovi (izravni i neizravni).....	14
Izvori prihoda studenata.....	19
1.2 IZRAVNE FINACIJSKE POTPORE.....	21
Stipendije.....	21
Studentski zajmovi.....	29
1.3 NEIZRAVNE FINACIJSKE POTPORE.....	31
1.4 FINACIJSKE POTPORE ZA MEĐUNARODNU MOBILNOST.....	35
Odlazna mobilnost.....	35
Dolazna mobilnost.....	36
1.5 UPRAVLJANJE FINACIJSKIM POTPORAMA ZA STUDENTE.....	39
1.6 PREDNOSTI I NEDOSTACI SUSTAVA FINACIJSKIH POTPORA ZA STUDENTE.....	42

2. DIO. STUDIJA SLUČAJA: HRVATSKA.....44

2.1. BROJ STUDENATA I STUDENTSKI TROŠKOVI.....	45
Trendovi u broju studenata.....	45
Studentski troškovi.....	46
2.2 PREGLED SUSTAVA FINACIJSKIH POTPORA ZA STUDENTE.....	47
2.3 IZRAVNE FINACIJSKE POTPORE.....	49
Stipendija.....	49
Studentski zajmovi.....	53

2.4 NEIZRAVNE FINACIJSKE POTPORE.....	54
Subvencioniranje obroka.....	54
Subvencije za studentski smještaj.....	55
Zdravstveno osiguranje.....	56
Porezne olakšice.....	56
Status studenata koji studiraju na privatnim institucijama visokog obrazovanja.....	56
2.5. FINACIJSKE POTPORE ZA MEĐUNARODNU MOBILNOST.....	57
Odlazni studenti.....	57
Dolazni studenti.....	57
2.6 UPRAVLJANJE FINACIJSKIM POTPORAMA ZA STUDENTE.....	59
2.7 IZAZOVI POSTOJEĆEG SUSTAVA FINACIJSKIH POTPORA.....	60

3. DIO. STUDIJE SLUČAJA: AUSTRIJA, MAĐARSKA, NJEMAČKA, SLOVENIJA I ŠVEDSKA..... 61

3.1 AUSTRIJA.....	62
Brojevi studenata i studentski troškovi.....	63
Pregled sustava financijskih potpora za studente.....	65
Izravne financijske potpore.....	66
Neizravne financijske potpore.....	72
Financijske potpore za međunarodnu mobilnost.....	74
Upravljanje financijskim potporama za studente.....	74
Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora.....	75
3.2 NJEMAČKA.....	77
Broj studenata i studentski troškovi.....	77
Pregled sustava financijskih potpora za studente.....	79
Izravne financijske potpore.....	79
Neizravne financijske potpore.....	81
Financijske potpore za međunarodnu mobilnost.....	82
Upravljanje financijskim potporama za studente.....	83
Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora.....	83

3.3 MAĐARSKA.....	84
Specifičnosti mađarskog sustava visokog obrazovanja.....	84
Broj studenata i studentski troškovi.....	88
Pregled sustava financijskih potpora za studente.....	89
Izravne financijske potpore.....	90
Neizravne financijske potpore.....	91
Financijske potpore za međunarodnu mobilnost.....	91
Upravljanje financijskim potporama za studente.....	92
Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora.....	92
3.4 SLOVENIJA.....	94
Broj studenata i studentski troškovi.....	95
Pregled sustava financijskih potpora za studente.....	95
Izravne financijske potpore.....	96
Neizravne financijske potpore.....	96
Financijske potpore za međunarodnu mobilnost.....	97
Upravljanje financijskim potporama za studente.....	97
Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora.....	76
3.5 ŠVEDSKA.....	98
Broj studenata i studentski troškovi.....	101
Pregled sustava financijskih potpora za studente.....	101
Izravne financijske potpore.....	102
Neizravne financijske potpore.....	103
Financijske potpore za međunarodnu mobilnost.....	103
Upravljanje financijskim potporama za studente.....	103
Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora.....	104
DODACI.....	106
BIBLIOGRAFIJA.....	106
RJEČNIK POJMOVA.....	111
KRATICE.....	113
O PROJEKTU ACCESS.....	114

Uvod

Ova komparativna studija treća je studija objavljena u okviru projekta "Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj (ACCESS)", koji kroz program TEMPUS financira Europska komisija. Nazivi su prvih dviju studija "Hrvatski sustav financiranja visokog obrazovanja u europskom kontekstu: komparativna studija" (Doolan i dr., 2012) te „Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku" (Farnell i dr., 2012). Cilj je posljednjeg istraživanja provedenog za potrebe ove studije bio prikupiti podatke o trenutnom sustavu financiranja studenata u Hrvatskoj i usporediti ih s podacima o sustavima financijskih potpora za studente u odabranim zemljama Europske unije (Austrija, Njemačka, Mađarska, Slovenija i Švedska), a s ciljem pružanja informacija o tome kako se trenutni sustav financijskih potpora za studente u Hrvatskoj može poboljšati.

Studija se temelji na analizi relevantnih dokumenata i upitniku koji su prvo ispunili članovi istraživačkog tima projekta ACCESS, a potom ga poslali partnerskim institucijama projekta na razradu i pojašnjenje. Cilj je upitnika bio prikupiti podatke o:

- veličini studentskog tijela
- studentskim troškovima
- vrstama financijskih potpora za studente koje pruža država te udjelu studenata koji takve potpore primaju
- cjelokupnim troškovima sustava potpora za studente
- vrstama neizravnih financijskih potpora dostupnih studentima
- financijskim potporama za međunarodnu mobilnost studenata (odlazna i dolazna)
- načinima upravljanja financijskim potporama za studente i obrazovnim politikama u kontekstu prednosti i nedostataka postojećih sustava financijskih potpora studentima.

Studija koja je nastala prati strukturu upitnika.

Iako je bilo planirano obuhvatiti oblike financijskih potpora za studente u cjelokupnom sustavu visokog obrazovanja u svakoj od navedenih šest zemalja, zbog problema s dostupnošću podataka studija se prvenstveno odnosi na financijsku potporu preddiplomskim studentima upisanim na sveučilišne studije, s povremenim osvrtom (gdje je to moguće) na karakteristike financijske potpore studentima za diplomatske studije, potporu za studente u institucijama stručnog visokog obrazovanja te u privatnim institucijama visokog obrazovanja.

Autori se ovom prilikom zahvaljuju osobama i institucijama koje su im pružile podatke nužne za ovo izvješće: Gottfried Schlöglhofer (direktor Austrijske uprave za studijske stipendije), Jozsef Temesi (Sveučilište Corvinus, Budimpešta), Jens Jungblut (Odjel za istraživanja obrazovanja, Fakultet obrazovnih znanosti, Sveučilište u Oslu), Carl Johan Stolt (CSN, švedsko Nacionalno vijeće za studentske potpore - CSN), Norbert Šabić (Central European University, Odjel javnih politika), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.

Sažetak ključnih rezultata i implikacije

- U usporedbi s Austrijom, Njemačkom, Mađarskom, Slovenijom i Švedskom, Hrvatska ima najnižu razinu javnih izdvajanja za visoko obrazovanje s obzirom na udjel u BDP-u te najnižu razinu javne potrošnje na izravne studentske potpore.

Implikacije: hrvatski sustav visokog obrazovanja nedovoljno je financiran u međunarodnom kontekstu.

- Mjera u kojoj se školarine naplaćuju te iznos tih školarina razlikuje se u zemljama uključenima u ovu studiju. U Republici Hrvatskoj postoji dualni sustav plaćanja školarina na preddiplomskim i diplomskim studijima, prema kojem redoviti studenti plaćaju školarinu ako ne ispune zadane kriterije za napredovanje u studiju (55 ECTS bodova u jednoj akademskoj godini) te prema kojem svi izvanredni studenti plaćaju školarinu. Mađarska također ima dualni sustav koji se temelji na akademskom uspjehu prilikom upisivanja studija, a u Austriji, Sloveniji, Švedskoj i većini njemačkih saveznih država ne postoje školarine za studente koji studiraju u roku koji je predviđen za određeni studij.

Implikacije: dualni sustav školarina u Republici Hrvatskoj znači da postoje razlike u izravnim troškovima (povezanim s akademskim troškovima studija) između različitih kategorija studenata koje bi sustav financijskih potpora za studente koji se temelji na pravednosti trebao adresirati.

- Analiza izvora studentskih prihoda u šest odabranih zemalja pokazuje da samo u Švedskoj država ima glavnu ulogu u subvencioniranju studentskih troškova. U svim drugim zemljama pomoć obitelji ili prihod koji studenti sami zarade pokriva najveći dio studentskih troškova (u ovu procjenu nisu uključeni dječji doplati, porezne i druge državne olakšice). Od svih zemalja uključenih u studiju, studenti u Hrvatskoj najviše se oslanjaju na pomoć obitelji.

Implikacije: oslanjanje na vlastitu obitelj kao glavni izvor financijske pomoći prilikom studiranja, kao što je slučaj u Hrvatskoj, može biti prepreka pristupu visokom obrazovanju za studente iz obitelji s nižim primanjima.

- Uloga države u pružanju izravne financijske potpore studentima za pokrivanje akademskih troškova studiranja te za životne troškove razlikuje se u zemljama koje su bile predmetom ove studije. Ni u jednoj zemlji država ne pokriva cjelokupni trošak svim studentima bez očekivanog povrata određenih sredstava. Ovom je modelu najbliža Švedska u kojoj država pokriva cjelokupni trošak studiranja kroz kombinaciju stipendija i zajmova dostupnih većini studenata. Njemačka također pokriva cjelokupni trošak studiranja kroz stipendije i zajmove, ali za manji broj studenata. U Austriji država pokriva dio studentskih troškova svim studentima ispod prihodovnog praga. U Hrvatskoj, Mađarskoj i Sloveniji prepoznate su specifične grupe koje primaju financijsku potporu, a koja pak pokriva samo dio njihovih troškova.

- Studenti u Švedskoj, Austriji i Njemačkoj mogu se prijaviti za stipendije koje ne uključuju kriterij akademskog uspjeha. U Švedskoj se podobnost studenata za stipendije određuje na temelju njihovih prihoda (a ne prihoda njihovih roditelja) pri čemu 65% studenata prima takve stipendije. U Hrvatskoj, Sloveniji i Mađarskoj stipendije u većini slučajeva uključuju kriterij akademskog uspjeha.

Implikacije: stipendije za studente slabijeg imovinskog statusa u Hrvatskoj također uključuju element akademskog uspjeha, što predstavlja izazov načelu pravednosti.

- U slučaju studenata koji studiraju na privatnim institucijama visokog obrazovanja politike se razlikuju. Dok se u Švedskoj i Austriji studenti na privatnim institucijama visokog obrazovanja mogu prijaviti za financijsku

potporu, u Hrvatskoj oni imaju pravo samo na subvencije koje se odnose na izuzeće od plaćanja poreza i zdravstveno osiguranje, no ne i na stipendije, troškove smještaja i troškove prehrane.

Implikacije: potrebno je razmotriti odluku prema kojoj se studenti na privatnim institucijama visokog obrazovanja u Hrvatskoj ne mogu kvalificirati za primanje financijske potpore.

- Prosječna stipendija koja se temelji na financijskim potrebama u Sloveniji primjerice iznosi 180 EUR mjesečno, a u Hrvatskoj je između 66 i 106 EUR mjesečno, iako se troškovi života studenata u ove dvije zemlje značajno ne razlikuju (oko 350 EUR mjesečno).

Posljedice: iznos je stipendija u Hrvatskoj u usporedbi s drugim zemljama malen.

- U Sloveniji i Hrvatskoj, za razliku od drugih zemalja uključenih u ovu studiju, ne postoji sustav javnih studentskih zajmova. U Sloveniji je taj sustav neko vrijeme postojao, no ukinut je zbog nedovoljne potražnje.

Implikacije: studenti koji u Hrvatskoj žele podići studentski zajam, moraju to učiniti u komercijalnim bankama.

- Osim Švedske, sve zemlje uključene u ovu studiju imaju sustav subvencioniranja studentskog smještaja. U Hrvatskoj je u akademskoj godini 2010./2011. ukupno 9.693 studenta bilo smješteno u studentskom smještaju, a zbog ograničenih kapaciteta odbijeno je 5.887 studenata (oko 33% prijavljenih). To čini 11% studentske populacije, od kojih su većina studenti na sveučilišnim, a ne stručnim studijima (Farnell i dr., 2012). Studenti upisani na sveučilišne studije češće su u smještaju koji subvencionira država od onih upisanih na stručne studije.

Implikacije: kad je riječ o studentskom smještaju koji subvencionira država, potražnja je u značajnoj mjeri veća od ponude, a privilegiranu skupinu u tom kontekstu čine studenti upisani na sveučilišne studije.

- Obroci koje subvencionira država dostupni su u Austriji, Njemačkoj, Sloveniji i Hrvatskoj. U Hrvatskoj cijene studentskih obroka određuju studentski centri i one su vrlo niske (oko 0,57 EUR po obroku).

Implikacije: potrebno je razmotriti održivost ovakve politike.

- Troškove studentskog prijevoza najčešće subvencioniraju tijela lokalne samouprave u mjestima i gradovima u kojima su smještene institucije visokog obrazovanja, a u Sloveniji i Austriji te troškove nadoknađuje država.

Implikacije: razlike u mjeri u kojoj troškove prijevoza pokriva lokalna vlast mogući su izvor regionalne nejednakosti.

- Svi studenti dobivaju obvezno zdravstveno osiguranje putem države.

- U Hrvatskoj i Sloveniji financijskim potporama za studente upravlja nadležno ministarstvo; u drugim zemljama obrađenim u ovoj studiji osniva se neovisno javno tijelo zaduženo za upravljanje sustavom financijskih potpora za studente (primjerice, u Švedskoj je to Nacionalno vijeće za studentske potpore - CSN, a u Austriji Austrijska uprava za studijske stipendije).

1. dio

Komparativna analiza sustava financijskih potpora za studente: Austrija, Hrvatska, Njemačka, Mađarska, Slovenija i Švedska

Ovo je središnji dio studije u kojem se na temelju sakupljenih usporedivih informacija iz šest zemalja uključenih u ovu studiju prikazuje jezgrovita analiza sličnosti i razlika analiziranih sustava financijskih potpora za studente. Glavna je namjera ovog dijela opisati kontekst europskih praksi s ciljem evaluacije hrvatskog sustava financijskih potpora za studente, kako bi se naglasile njegove prednosti i nedostaci i to prvenstveno iz perspektive pravednosti.

Sadržaj je u prvome dijelu podijeljen na sljedeće podnaslove:

- Broj studenata i studentski troškovi
- Pregled sustava financijskih potpora za studente
- Izravne financijske potpore
- Neizravne financijske potpore
- Financijske potpore za međunarodnu mobilnost
- Upravljanje sustavom financijskih potpora za studente
- Prednosti i nedostaci sustava financijskih potpora.

Ovaj se dio studije temelji na profilima zemalja opisanima u drugome dijelu te se neće navoditi reference za sve podatke. Ako izvori podataka nisu navedeni, molimo pogledajte profile pojedinih studija slučaja u kojima ćete pronaći pojedinosti.

1.1

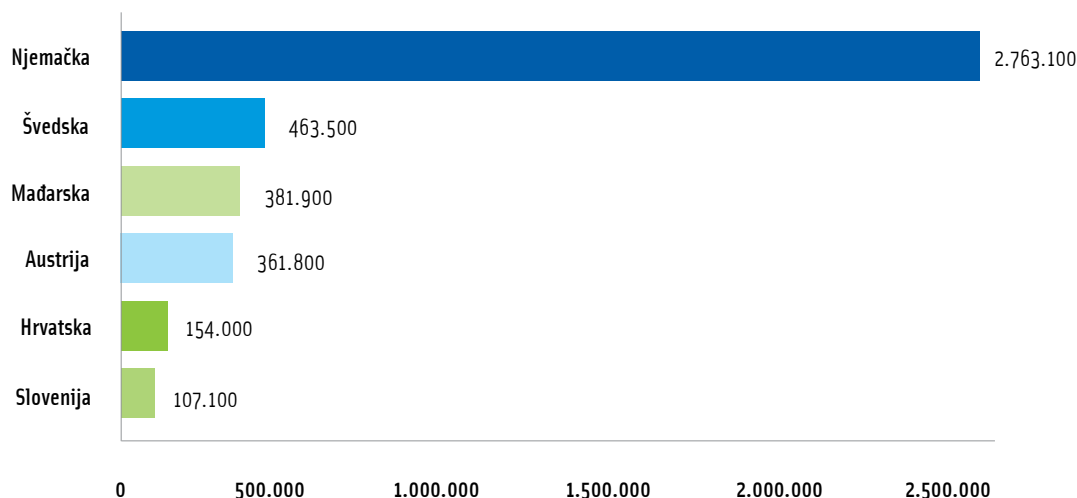
Broj studenata i studentski troškovi

Od zemalja uključenih u ovu studiju, dvije su federacije – Austrija i Njemačka – a ostale su centralizirane države. U Austriji se sustavom financijskih potpora za studente upravlja na saveznoj razini te je kao rezultat toga austrijski sustav usporediv s ostalim državama u ovoj studiji koje imaju centraliziranu administraciju. U Njemačkoj se, međutim, sustavom financijskih potpora za studente upravlja na razini saveznih država pa se za tu studiju slučaja mogu navesti samo općenite napomene.

Veličina studentskog tijela

Usporedba veličine studentskog tijela u šest analiziranih zemalja pruža mogućnost procjene koji su sustavi visokog obrazovanja usporedivi. Kao što je vidljivo na slici 1.1, Njemačka čini posebnu kategoriju s više od 2 milijuna studenata. Mađarska, Švedska i Austrija imaju relativno slične sustave u smislu veličine (između 361.800 i 463.500 studenata), a Hrvatska i Slovenija imaju znatno manje sustave visokog obrazovanja (154.000, odnosno 107.100 studenata).

Slika 1.1 Broj studenata, 2011.

Izvor: Eurostat

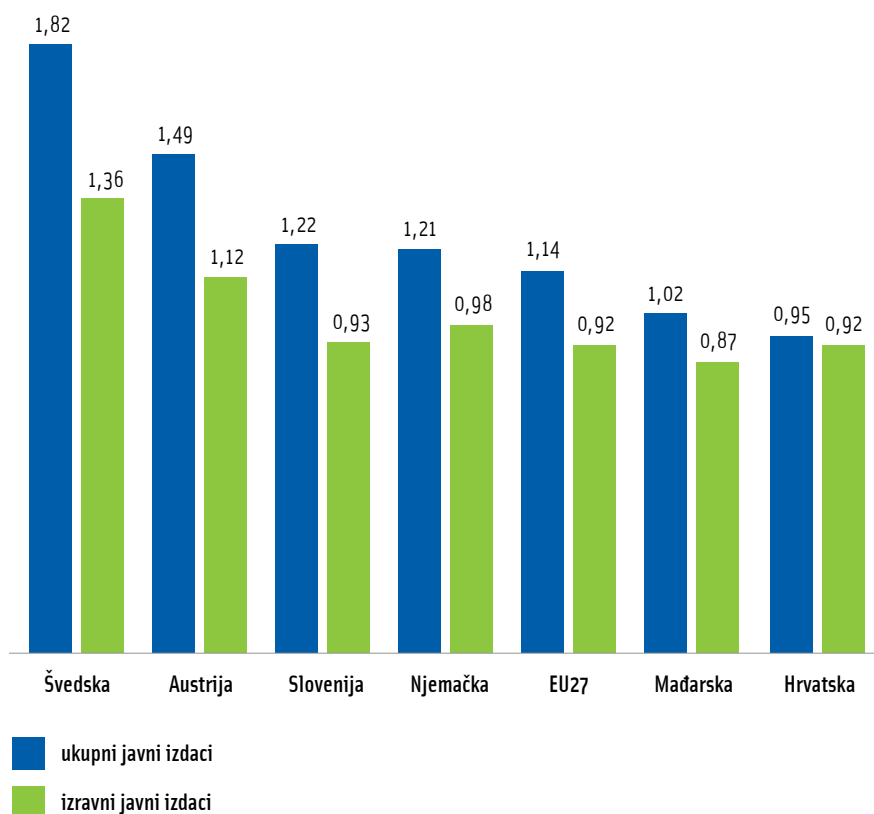
Javna izdvajanja za visoko obrazovanje

Drugi način usporedbe analiziranih sustava financijskih potpora za studente jest analiza ukupnih iznosa javnih izdvajanja za visoko obrazovanje u svakoj zemlji, kao i potkategorije *izravnih* javnih izdvajanja za visoko obrazovanje. Dok podaci o ukupnim javnim izdvajanjima za visoko obrazovanje uključuju svo javno financiranje (uključujući istraživanje i razvoj), podaci o izravnim javnim izdvajanjima za visoko obrazovanje isključuju plaćanja pojedincima u obliku izravnih financijskih

potpora za studente. Stoga bi velika razlika između ta dva broja trebala ukazati na relativno visoka ulaganja kad je riječ o mehanizmima izravnih financijskih potpora studentima, gdje se novac daje pojedincima u obliku stipendija i zajmova (Europska komisija, 2011a).

Slika 1.2. pokazuje da Švedska i Austrija imaju najviše razine javnih izdvajanja za visoko obrazovanje u odnosu na BDP, uz relativno veliku razliku između ukupnih i izravnih javnih izdvajanja. To pokazuje da ove dvije zemlje imaju razvijene sustave financijskih potpora za studente, što potvrđuju detaljne studije slučaja prikazane u ovom izvješću.

Slika 1.2 Ukupna javna izdvajanja i izravna javna izdvajanja za visoko obrazovanje u odnosu na BDP u 2008. godini

Izvor: Europska komisija (2011a)

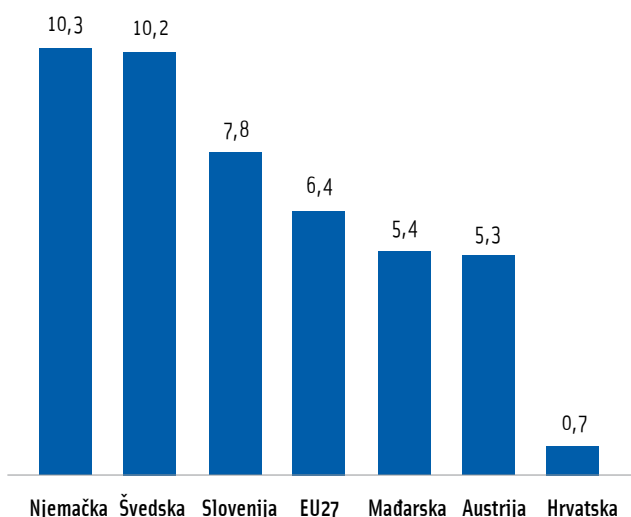

U preostale četiri zemlje ukupne su brojke znatno niže, a razlika između ukupnih i izravnih javnih izdvajanja znatno je manja. Njemačka i Slovenija imaju usporedive razine ukupnih i izravnih javnih izdvajanja za visoko obrazovanje, a u Mađarskoj i Hrvatskoj su ukupna javna izdvajanja najniža. Razlika između ukupnih i izravnih javnih izdvajanja za visoko obrazovanje najmanja je u Hrvatskoj i čini 0,03 postotna boda. Ta je razlika u Mađarskoj 0,15 postotnih bodova, u Njemačkoj 0,23 postotna boda, u Sloveniji 0,29, u Austriji 0,37, a u Švedskoj 0,46 postotnih bodova, što ukazuje na to da su ulaganja u financijske potpore za studente u smislu novca koji se daje pojedincima u obliku stipendija i zajmova u Hrvatskoj niska (Europska komisija, 2011a).

Prema nedavnom izvješću Eurydice o financiranju visokog obrazovanja i socijalnoj dimenziji u Europi (EACEA/Eurydice, 2011) prosječna razina izdvajanja za izravne financijske potpore za studente u EU u odnosu na cjelokupni proračun za visoko obrazovanje pojedine zemlje porasla je između 2000. i 2007. godine s 14,5% na 17%. Ovaj prosječan rast, međutim, skriva razlike među pojedinim europskim zemljama: dok su se u nekim zemljama izdvajanja za financijske potpore za studente uistinu povećala (Njemačka, Austrija, Mađarska), u drugima su pala (Slovenija, Švedska).¹ Prema spomenutom izvješću, zemlje koje najviše ulažu u svoje sustave financijskih potpora za studente, izraženo kroz postotak cjelokupnih izdvajanja za visoko obrazovanje su Cipar (59%), Norveška (43,8%), Velika Britanija (30,8%), Danska (28%) i Nizozemska (26,8%). Zemlje koje najmanje ulažu u smislu postotka cjelokupnih izdvajanja za visoko obrazovanje su Poljska (1,5%), Rumunjska (3,8%), Češka (4,2%), Latvija (5,1%) i Estonija (6,3%).

Izvješće EACEA/Eurydice (2011), na žalost, ne sadrži precizne podatke za zemlje obuhvaćene ovom studijom. Eurostat, međutim, ima pokazatelj koji pomaže odrediti veličinu sustava financijskih potpora za studente u spomenutim zemljama. Iako pokazatelj računa izravne financijske potpore učenicima i studentima na svim razinama obrazovanja, ipak nudi relevantne podatke vezane uz relativnu veličinu financijske obveze pružanja potpore pojedincima u obrazovanju. Ti su podaci prikazani na slici 1.3.

Slika 1.3 Financijske potpore učenicima i studentima, kao postotak ukupnih javnih izdvajanja za obrazovanje na svim razinama obrazovanja, 2008.

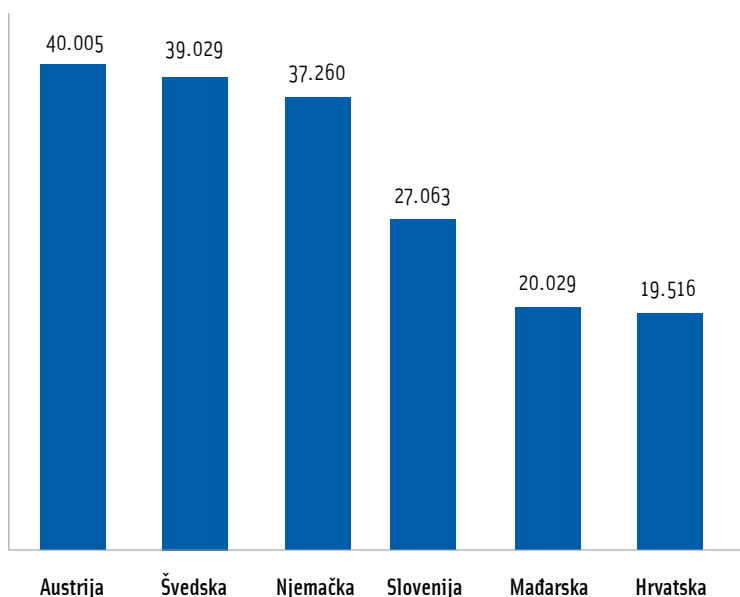
Izvor: Eurostat

¹ Izvješće EACEA ne sadrži podatke za Hrvatsku.

Slika 1.3. pokazuje da Njemačka i Švedska imaju gotovo iste udjele financijskih potpora u cjelokupnim izdvajanjima za obrazovanje, a slijedi ih Slovenija, koja je iznad prosjeka zemalja članica EU. Njih slijede Mađarska i Austrija, sa sličnim udjelima izdvajanja za financijske potpore učenicima i studentima (oko 5%). Na kraju, Hrvatska čini zasebnu kategoriju, u kojoj se manje od 1% proračuna za obrazovanje dodjeljuje za izravne financijske potpore učenicima i studentima.

Razina javnih izdvajanja za visoko obrazovanje može se tumačiti kao obveza države da razvija visoko obrazovanje. Odgovor na ovaj argument često je, međutim, kako različite zemlje nemaju isti standard života te su zbog toga javna izdvajanja u manje bogatim zemljama na nižim razinama. Na slici 1.4. prikazani su podaci o BDP-u po glavi stanovništva, usklađeni za PPP (paritet kupovne moći)², za 2010. godinu.

Slika 1.4 BDP per capita, usklađen za PPP, 2010.

Izvor: Svjetska banka³ (podaci za Austriju, Švedsku, Njemačku, Sloveniju, Mađarsku i Hrvatsku)

Slika 1.4. pokazuje da su Austrija, Švedska i Njemačka znatno bogatije od Slovenije, Mađarske i Hrvatske. Najbogatije su Austrija i Švedska i u njima je najveći udjel ukupnih javnih izdvajanja za visoko obrazovanje. To potvrđuje navedeni argument koji povezuje cjelokupno bogatstvo zemlje s razinom financiranja visokog obrazovanja. Mađarska i Hrvatska najmanje su bogate zemlje i njihov udjel javnih izdataka za visoko obrazovanje također je najniži. No, u Njemačkoj je BDP po glavi stanovnika gotovo jednako visok kao i onaj u Švedskoj i Austriji, ali je ipak javno izdvajanje za visoko obrazovanje znatno niže nego u te dvije zemlje. S druge strane, slovenski BDP po glavi stanovnika znatno je niži od njemačkog, ali Slovenija ipak ulaže veći dio svog BDP-a u financiranje visokog obrazovanja. Ova dva primjera pokazuju da cjelokupno bogatstvo države ne znači nužno višu razinu javnih izdvajanja za visoko obrazovanje.

Nakon ovog kratkog uvoda u trendove financiranja visokog obrazovanja u šest zemalja obuhvaćenih ovom studijom slijedi analiza studentskih troškova u tim zemljama, potom analiza vrsta financijskih potpora za studente koje osigurava država u svakoj od tih zemalja.

² Definicija pariteta kupovne moći (PPP) prema OECD-u: odnos cijena koji pokazuje omjer cijena u nacionalnim valutama za isto dobro ili uslugu u različitim zemljama. Više informacija o ovom pokazatelju možete pronaći na stranici <http://www.oecd.org/std/prices-ppp/>.

³ Podaci dobiveni sa stranice <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>

Studentski troškovi (izravni i neizravni)

Glavne vrste troškova koje studenti snose su školarine (izravni) i životni (neizravni) troškovi, koji se sastoje od troškova smještaja, obroka, prijevoza, zdravstvenog osiguranja, knjiga i obrazovnih materijala.⁴

Školarine

Tablica 1.5. daje pregled sustava školarina (kao i sustava bez plaćanja školarine) u javnim institucijama visokog obrazovanja u šest zemalja obuhvaćenih studijom. Za zemlje u kojima se plaćaju školarine u tablici se navode i dodatne informacije o visini školarina.

Tablica 1.5 Školarine u javnim institucijama visokog obrazovanja u odabranim zemljama u 2011.

Zemlja	Sustavi školarina i godišnji iznos u eurima
Austrija	<ul style="list-style-type: none"> Nema školarina prilikom upisa na svim razinama studija. Školarina za produženo studiranje: 760 EUR. Školarina za studente iz država koje nisu članice EU: 760 EUR.
Hrvatska	<ul style="list-style-type: none"> Od 2010./2011. nema školarina za sve redovite studente koji prvi put upisuju preddiplomski ili diplomski studij. Nema školarina za sve naredne godine studiranja ako se ispuni uvjet napretka (55 ECTS bodova u godini). Studenti koji postignu manje ECTS bodova u godini plaćaju varijabilan iznos školarine. Svi izvanredni studenti plaćaju školarinu. 51% studenata plaćalo je neki iznos školarine u 2010./2011.: <ul style="list-style-type: none"> 49% redovitih studenata nije plaćalo školarinu 26% redovitih studenata plaćalo je školarinu 25% izvanrednih studenata plaćalo je školarinu⁵ Školarine za preddiplomske studije razlikuju se (podaci za 2009./2010.): 750 - 1.270 EUR.⁶ Školarine za studente upisane na doktorske studije i poslijediplomske specijalističke studije: školarine se razlikuju u različitim institucijama visokog obrazovanja. Školarine za međunarodne studente: iznosi se razlikuju ovisno o instituciji visokog obrazovanja.

⁴ Ovu razliku između izravnih i neizravnih troškova ne bi trebalo miješati s tipologijom mehanizama financijske potpore za studente, koje izvješće spominje kao izravne oblike financijske potpore (stipendije i zajmovi) te neizravne oblike financijske potpore (subvencije i porezne olakšice). Ovaj prvi oblik odnosi se na izravan prijenos novca studentima, najčešće bez jasne specifikacije troškova za koje je taj novac namijenjen. Drugi se oblik odnosi na prijenose novca ustanovama i uslugama od kojih studenti mogu imati koristi ako se nađu u prilici koristiti ih, primjerice troškovi smještaja, obroka, prijevoza i odmora.

⁵ Izvor podataka. Državni zavod za statistiku RH [CBS]. (2012). Studenti, akademska godina 2010./2011. Statistička izvješća. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Stranica <http://www.dzs.hr/>

⁶ Podaci se odnose na školarinu plaćenu prije uvođenja linearnog modela školarina (na temelju ECTS bodova).

<p>Njemačka</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Šest saveznih država naplaćuje školarinu svim studentima na preddiplomskim i diplomskim studijima. • Pet saveznih država ne naplaćuje školarinu, a pet samo studentima koji studiraju duže ili su već dovršili jedan studij. • Godišnja školarina u rasponu je od 750 do 1.000 EUR. • Za doktorske studije školarina se naplaćuje u različitim iznosima.
<p>Mađarska</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Školarinu ne plaćaju studenti koje subvencionira država. • Školarina za studente izvan kvote koju subvencionira država: 1.000 - 7.000 EUR. • Školarina za izvanredne studente: dio iznosa od 1.000 - 7.000 EUR redovitog studijskog programa (npr. studijski program sa 50% ekvivalenta punog studijskog opterećenja. naplaćuje 50% školarine redovitog studija). • Školarina za produženo studiranje: moguć gubitak studentskog mjesta koje subvencionira država zbog produženog studiranja. • Značajne razlike u iznosima školarina s obzirom na akademsku disciplinu i vrstu institucije, bez jasnih Vladinih pravila i smjernica.
<p>Slovenija</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nema školarina za redovite studente na preddiplomskim i diplomskim studijima (uključujući privatne institucije visokog obrazovanja s koncesijama). • Školarina za izvanredne studente: <ul style="list-style-type: none"> • za preddiplomske studije od 1.600 do 7.436 EUR, • za diplomatske studije od 1.805 do 9.471 EUR. • Školarina za studente upisane na doktorske studije. • Školarina za studente iz država koje nisu članice EU (ili iz država koje nisu potpisale bilateralni ugovor sa Slovenijom).
<p>Švedska</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nema školarine za domaće studente i one iz država članica EU na svim razinama studija. • Školarine za studente iz zemalja koje nisu članice EU uvedene 2011./2012.

Izvori: Doolan i dr. (2012), Upitnik projekta ACCESS

Kad je riječ o školarinama, Švedska se do nedavno navodila kao jedna od posljednjih europskih zemalja u kojima se ne naplaćuje školarina ni za koju kategoriju studenata. To se promijenilo na početku akademske godine 2011./2012, kada su švedske institucije visokog obrazovanja počele naplaćivati školarinu studentima koji dolaze iz zemalja koje nisu članice EU. No svejedno većina studenata u Švedskoj (Šveđani i oni studenti koji imaju prebivalište u EU) ne plaća školarinu. Austrija je slična Švedskoj utoliko što ne naplaćuje školarinu ni jednoj kategoriji studenata, pod uvjetom da se bilježi uobičajen tijek studija. To znači da studenti koji studiraju duže nego što je to propisano za određeni studijski program (broj studijskih semestara plus dva dodatna) plaćaju godišnju školarinu u iznosu od 760 EUR. Slovenija također pripada ovoj skupini zemalja, s obzirom na to da većina studenata ne plaća školarinu – plaćaju je samo izvanredni studenti i doktorandi.

Kako u Njemačkoj odluku o naplaćivanju školarine donose savezne vlasti, praksa se u savezima državama razlikuje. Od 16 saveznih država pet ih ne naplaćuje školarinu, šest naplaćuje školarinu svim studentima, a pet samo onim studentima koji studiraju duže od propisanog trajanja studijskog programa. Ovakve razlike mogu se protumačiti kao odraz političkih borbi pri definiranju visokog obrazovanja kao javnog dobra kojemu treba osigurati odgovarajuće javno ulaganje.

Mađarska i Hrvatska zemlje su u kojima masifikaciju visokog obrazovanja tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća nije pratio jednak rast javnog financiranja, nego se sustavu dopustilo širenje kroz praksu upisivanja studenata „izvan kvote studenata koje subvencionira država“. Drugim riječima, institucije visokog obrazovanja mogle su upisivati studente izvan onog broja koji je financirala država i tim se studentima naplaćivala školarina. Broj studenata koji sami financiraju svoj studij kontinuirano je rastao i s vremenom je postao značajan izvor financiranja institucija visokog obrazovanja. Premda je sasvim jasno da je nepravedno podijeliti upisane studente u dvije skupine koje se razlikuju po načinu financiranja (s obzirom na to da obje skupine ispunjavaju akademske uvjete određene institucije), ovaj je sustav pustio duboke korijene u obje zemlje zbog činjenice da na takav način naplaćena školarina nadoknađuje nedostatke državnog financiranja.

U Hrvatskoj se godinama kritizirao sustav studenata „prve i druge klase“. 2007. godine sveučilišta su počela uvoditi linearni sustav školarina kojim studenti mogu izbjeći plaćanje školarine ako prikupe dovoljan broj ECTS bodova. Nakon što je sustav prvi put uspostavljen na Sveučilištu u Zagrebu te potom i na drugim sveučilištima, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta usvojilo ga je u nizu odluka između 2008. i 2012. godine. Namjera je ovih reformi bila unaprjeđenje prethodnog sustava u kojem se studenti upisani uz školarinu nisu mogli prebaciti u kategoriju neplaćanja školarine, bez obzira na njihov akademski uspjeh. U praksi, međutim, sustav podržava različite klase studenata u smislu postojanja različitih kategorija plaćanja školarina.

U odlomcima koji slijede Šćukanec (2013) daje sažet prikaz odluka Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta o školarinama od 2008. godine. Sve se one odnose na reguliranje subvencija za školarine na temelju sakupljenih ECTS bodova:

- **2008./2009. i 2009./2010.:** subvencije za cijelu školarinu daju se redovitim studentima upisanima na diplomski studijski program (samo sveučilišni, ne i stručni studiji) i to na prvoj i drugoj godini. Uz to, svi redoviti studenti na integriranim (sveučilišnim) studijima imaju u potpunosti subvencionirane školarine na četvrtoj, petoj i šestoj godini.
- **2010./2011. i 2011./2012.:** svi redoviti studenti preddiplomskih studija (i sveučilišnih i stručnih) imaju u potpunosti subvencionirane školarine na prvoj godini. Daljnje subvencije za preddiplomske studente na drugoj i trećoj godini nisu bile regulirane, a javne institucije visokog obrazovanja bile su autonomne u definiranju školarina za te studente. To je bilo zbunjujuće i za studente i za institucije visokog obrazovanja i dovelo je do raznolikih i nekoordiniranih rješenja financiranja za te studente.

Spomenute odredbe iz 2008./2009. i 2009./2010. ostale su na snazi za diplomske studente i diplomski aranžmani nastavili su isključivati studente stručnog visokog obrazovanja.

- **2012./2013. do 2014./2015.:** subvencije za cijelu školarinu za sve redovite studente na prvoj godini preddiplomskih i diplomskih studija (u potpunosti uključujući sveučilišne i stručne studije). Redoviti studenti koji upisuju drugu ili treću godinu (ili četvrtu, ako je primjenjivo) preddiplomskih i diplomskih studija nastavljaju studirati besplatno ako u prethodnoj akademskoj godini sakupe 55 ili više ECTS bodova (60 bodova je nastavno opterećenje jedne godine). Studenti koji ne steknu ovaj definirani broj ECTS bodova plaćaju školarinu u skladu s linearnim modelom, prema kojem je iznos školarina varijabilan i povećava se proporcionalno s brojem ECTS bodova koji studentu nedostaju do cilja od 55 bodova.

U akademskoj godini 2011./2012. iznos kojim je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) subvencioniralo školarinu (po studentu) institucijama visokog obrazovanja iznosio je fiksnih 3.650 HRK (oko 479 EUR) godišnje, bez obzira na područje studija. MZOS potom može nastaviti plaćati subvenciju za te studente i na sljedećim godinama ako oni sakupe najmanje 55 ECTS bodova svake akademske godine. Ako to ne učine, studenti plaćaju školarinu na prethodno opisan način.

Što se tiče razina školarina, hrvatski i mađarski sustavi slični su utoliko što država ne regulira iznose školarina koje naplaćuje studentima. U Hrvatskoj je školarine za preddiplomske studije u određenoj mjeri regulirao Rektorski zbor, a o iznosu školarina za sve druge razine studija odluku donose institucije visokog obrazovanja. Takva je situacija i u Mađarskoj. Kao rezultat toga, iznosi izravnih troškova koji nastaju za studente u ove dvije zemlje variraju: studenti mogu ne plaćati školarinu tijekom cijelog trajanja njihova studijskog programa, dok njihovi kolege mogu plaćati znatan izravn trošak za svaki semestar. Prema podacima istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012), prosječna godišnja školarina u 2010. godini u Hrvatskoj iznosila je 8.800 HRK (1.174 EUR). Takva situacija znači da je studentsko tijelo iznimno heterogeno i da stvaranje pravednog sustava financijskih potpora za studente predstavlja izazov.

Prema komparativnom izvješću istraživanja EUROSTUDENT za Europu (Orr i dr., 2011:112), čini se da postoji obrnuto proporcionalna veza između relativne razine školarina i snage nacionalnog gospodarstva (BDP po glavi stanovnika). Što je razvijenije nacionalno gospodarstvo, to su niži doprinosi studenata visokom obrazovanju u obliku administrativnih naknada i školarina. U navedenom izvješću istaknuto je kako to predstavlja dilemu za politiku gospodarski manje razvijenih zemalja. S jedne strane one zahtijevaju dobro obrazovanu radnu snagu kako bi poticale gospodarski razvoj, a s druge se oslanjaju na visoke privatne doprinose koji bi pokrivali troškove takvog obrazovnog sustava. Upravo je Hrvatska primjer takve dileme.

Životni troškovi

Osim školarina kao izravnih (studijskih) troškova, studenti također imaju neizravne (životne) troškove. Prema podacima istraživanja EUROSTUDENT za Europu (Orr i dr., 2011) životni troškovi čine oko 75% studentskih troškova, bez obzira na to žive li studenti s roditeljima ili ne. Životni troškovi sastoje se od troškova smještaja, obroka, prijevoza, zdravstvenog osiguranja, skrbi za djecu, komunikacije, knjiga i obrazovnih materijala, dnevnih troškova, troškova društvenih aktivnosti i aktivnosti u slobodno vrijeme te drugih redovnih životnih troškova. Prema podacima hrvatskog nacionalnog izvješća EUROSTUDENT (Farnell i dr., 2012:50) u hrvatskom kontekstu 82% ukupnih troškova studenata čine životni troškovi.

Na temelju podataka sakupljenih u šest studija slučaja predstavljenih u ovom izvješću, mjesečni životni troškovi studenata znatno se razlikuju u zemljama analiziranim u ovoj studiji. U tablici 1.6 navedeni su okvirni iznosi.

Tablica 1.6 Mjesečni životni troškovi za studente upisane 2011. godine, kako su ih sami prijavili

Zemlja	Mjesečni trošak života
Austrija	800 – 1.000 EUR
Hrvatska	340 – 350 EUR
Njemačka	667 – 800 EUR
Mađarska	160 – 320 EUR
Slovenija	288 – 395 EUR
Švedska	1.000 – 1.200 EUR

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Okvirni iznos naveden za Mađarsku ukazuje na to da studenti u toj zemlji imaju najniže minimalne mjesečne troškove života. Maksimalni iznos za Mađarsku približava se iznosu navedenom za Sloveniju i Hrvatsku, koje čine jednu troškovnu skupinu kad je riječ o prosječnim mjesečnim troškovima života, u okvirnom iznosu od 350 EUR mjesečno. U Njemačkoj mjesečni troškovi variraju između 667 i 800 EUR, slijedi Austrija s iznosom između 800 i 1.000 EUR i na kraju Švedska s prosječnim mjesečnim troškovima života u iznosu koji prelazi 1.000 EUR. Ove razlike u troškovima života trebale bi se odražavati u razinama financijske potpore države i upravo se time bavi ovo izvješće u sljedećim poglavljima.

Prosječni mjesečni životni troškovi u pojedinoj zemlji zamagljuje činjenicu da se troškovi znatno razlikuju s obzirom na to žive li studenti s roditeljima, sami ili u studentskom smještaju. Kada se ovi podaci analiziraju za zemlje obuhvaćene studijom, pojavljuju se važne razlike i ti su podaci prikazani u tablici 1.7.

Tablica 1.7 Postotak studenata koji žive s roditeljima i u studentskom smještaju u akademskoj godini 2009./2010.⁷

Zemlja	Živi s roditeljima, u %	U studentskom smještaju, u %
Austrija	21%	8%
Hrvatska	43%	15%
Njemačka	24%	13%
Švedska	12%	31%

Napomena: dok se u ostatku izvješća postotak studenata koji žive u studentskom smještaju u Hrvatskoj citira iz izvješća EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012), ovdje navodimo komparativno izvješće EUROSTUDENT (Orr i dr., 2011) kako bi se osigurala usporedivost podataka.

Izvor: Orr i dr. (2011), Upitnik projekta ACCESS

⁷ Neke su brojke o postotcima studenata koji žive u studentskom smještaju procjene – molimo pogledajte podatke za svaku pojedinu zemlju za širi prikaz konteksta.

Vezano uz vrstu smještaja u kojem studenti žive, zemlje analizirane u ovoj studiji za koju su bili dostupni podaci istraživanja EUROSTUDENT mogu se podijeliti u tri skupine. Švedska je izdvojena kao zemlja u kojoj samo oko jedne desetine studenata živi sa svojim roditeljima i gotovo trećina svih studenata živi u studentskom smještaju. U Austriji i Njemačkoj između 21% i 24% studenata živi sa svojim roditeljima te će njemački studenti vjerojatnije živjeti u studentskom smještaju od austrijskih studenata. Na kraju, veći broj studenata iz Hrvatske živi sa svojim roditeljima. Prema komparativnom izvješću EUROSTUDENT (Orr i dr., 2011), u Hrvatskoj je 15% studentskog tijela upisanog na sveučilišne studije smješteno u studentskome smještaju. Može se reći da ove razlike s jedne strane odražavaju dostupnost studentskog smještaja u određenom sustavu visokog obrazovanja, a s druge strane mogu biti pod utjecajem strukture financijske pomoći za studente koja se pruža u pojedinoj zemlji. Primjerice, ako se studentima pruža izravna stipendija za životne troškove, vjerojatnije je da će se iseliti iz roditeljskog doma. Suprotno tome, u zemljama u kojima životni troškovi nisu adekvatno financirani javnim sredstvima i/ili u kojima je dostupnost studentskog smještaja ozbiljno ograničena, previsoki troškovi smještaja mogu predstavljati ozbiljnu prepreku pristupu visokom obrazovanju za one studente čiji roditeljski dom nije na istoj lokaciji kao i institucija visokog obrazovanja koju pohađaju.

Prema komparativnom izvješću istraživanja EUROSTUDENT (Orr i dr., 2011: 141), troškovi stanovanja najveće su financijsko opterećenje studenata u cijeloj Europi. Relativan udjel studenata koji žive u različitim vrstama stanovanja u pojedinim zemljama otkriva važne informacije o njihovim cjelokupnim troškovima. U Švedskoj troškovi smještaja za studente do 24 godine čine 41% ukupnih mjesečnih troškova studenata, dok je ta brojka u Njemačkoj 35%, u Austriji 37% i u Hrvatskoj 34%. Prema istom izvoru putni troškovi čine 5% ukupnih studentskih troškova u Švedskoj, 8% u Njemačkoj, 6% u Austriji i 5% u Hrvatskoj.

Izvori prihoda studenata

Komparativna analiza sustava financijskih potpora za studente u različitim zemljama trebala bi započeti razumijevanjem načina na koji država pravno regulira status studenta. Naime, država može studente smatrati neovisnim pojedincima ili pojedincima koji pravno ovise o svojim obiteljima. Pretpostavka ovisnosti nosi sa sobom dvije vrste pozicija iz perspektive države: država preuzima odgovornost za financiranje studenta tijekom trajanja aktivnog studija ili se student smatra neovisnim pojedincem koji zarađuje svoj prihod. Prema komparativnom izvješću EUROSTUDENT, studenti u Europi kombiniraju prihod iz tri gore spomenuta izvora: obitelji, države i zaposlenja (Orr i dr., 2011).

Kad je riječ o doprinosu obitelji, u nekim sustavima visokog obrazovanja postoji opće očekivanje da bi obitelji trebale pokriti troškove studenata. U tim zemljama roditelji su „prva postaja“ za financijsku potporu, iako u nekim slučajevima država podupire roditelje osiguravanjem posebnih pogodnosti za potporu njihove djece i to izravno kroz dječje doplatke ili neizravno kroz porezne olakšice (Orr i dr., 2011). Od zemalja analiziranih u ovoj studiji, sve zemlje osim Švedske tretiraju studente kao pravno ovisne o svojim obiteljima⁸ i stoga su financijska odgovornost svojih roditelja.

Vrsta financijske potpore za studente koju daje država logično proizlazi iz navedene razlike između studenata koji su pravno ovisni o svojim obiteljima i studenata kao neovisnih građana. U slučaju ovisnosti o roditeljima, država prvenstveno osmišljava programe za potporu studentima koji dolaze iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa. U takvim slučajevima dodjeljivanje stipendija podliježe provjeri materijalnog statusa i one su dostupne samo onim studentima koji dolaze iz obitelji koje imaju potrebu za financijskom pomoći od države. U slučajevima kao što je Švedska, s druge strane, država stvara mehanizme financijske potpore temeljene na pretpostavci da su studenti neovisni mladi ljudi koji svi trebaju pomoć iz javnih sredstava tijekom studiranja. Na kraju, država također osmišljava programe kojima je cilj potpora studentima na temelju uspjeha ili nekog drugog cilja.

⁸ Pojedinci se smatraju pravno ovisnima o svojim roditeljima samo do određene dobi - primjerice, do dobi od 24 godine u Austriji, ili 26 u Hrvatskoj.

Kad je riječ o zapošljavanju studenata, ovaj oblik prihoda treba prvenstveno smatrati strategijom koju studenti koriste kako bi nadopunili druge izvore financiranja (Orr i dr., 2011). Mjera u kojoj se studenti odlučuju za zaposlenje tijekom studija ovisi o državnim odredbama o zapošljavanju studenata te o dostupnosti drugih mehanizama financijske potpore. Uz to, udjel studenata koji radi ovisi i o sastavu studentskog tijela. Primjerice, mnogi studenti u Švedskoj upisuju visoko obrazovanje nakon što su nekoliko godina bili zaposleni te je prosječna dob studenata u Švedskoj 28 godina, što rezultira značajnim udjelom studenata koji imaju vlastiti prihod kao izvor financiranja svojih studija.

Sastav prihoda

Kako su zabilježili Haaristo i dr. (2011), jedno od glavnih pitanja koje se javlja prilikom analize financijske situacije studenata njihovo je oslanjanje na javne (državne) ili privatne (obitelj, vlastiti prihod) izvore financiranja. Bez obzira na to smatraju li se studenti neovisnim pojedincima ili pojedincima ovisnim o svojim obiteljima, ključno je pitanje treba li država preuzeti dio njihova financijskog tereta – ili od obitelji ili od samih studenata. Ispitivanje sastava prihoda dvadesetjednogodišnjih studenata (Haaristo i dr., 2011:2) pokazuje sljedeće razlike među državama, prikazane u tablici 1.8.

Tablica 1.8 Sastav ukupnih mjesečnih prihoda studenata koji ne žive sa svojim roditeljima (2009. – 2010.)

Zemlja	Javni izvor	Doprinos obitelji / partnera	Samostalno zarađen prihod	Ostalo
Austrija	11%	36%	42%	11%
Hrvatska	10%	76%	8%	6%
Njemačka	15%	49%	28%	8%
Švedska	57%	7%	20%	16%

Izvor: Haaristo i dr. (2011:2)

Dok je 57% prihoda studenata u Švedskoj došlo iz javnih izvora financiranja (doprinosi obitelji: 7%, zaposlenje: 20%), u Njemačkoj je taj udjel bio 15% (doprinosi obitelji: 49%, zaposlenje: 28%), a u Austriji 11% (doprinosi obitelji: 36%, zaposlenje: 42%). U Hrvatskoj je samo 10% prihoda svih studenata došlo iz javnog izvora financiranja, 76% njihova prihoda došlo je od doprinosa obitelji/partnera, a 8% činio je samostalno zarađen prihod. Među ovim slučajevima samo u Švedskoj država ima dominantnu ulogu u mjesečnom prihodu studenata, dok u drugim slučajevima privatni doprinos obitelji ili samostalno zarađen prihod pokriva najveći dio studentskih troškova (dječji doplatci, porezne olakšice i druge povlastice od države nisu uključeni).

1.2

Izravne financijske potpore

Stipendije

Oblici izravnih financijskih potpora studentima kojima se ovo izvješće bavi su stipendije i studentski zajmovi. Autori izvješća odlučili su kategorizirati sustav stipendija u „opće stipendije“ (za koje se studenti ne trebaju natjecati i koje su dostupne znatnom broju studenata) i „ciljane stipendije“ (koje imaju posebno definirane ciljeve i mogu, ali i ne moraju biti podložne natjecanju te su najčešće dostupne manjem broju studenata).⁹

Prednost postojanja općih stipendija u tome je što država prepoznaje studente kao kategoriju kojoj treba dati potporu iz javnih sredstava. Program općih stipendija podrazumijeva relativno široku dostupnost stipendija studentskom tijelu. Sadrži dimenziju pravednosti jer se za nju studenti ne trebaju natjecati – svi studenti koji zadovoljavaju uvjete dobivaju stipendiju. Uz to, taj sustav potiče neovisnost studenata i njihovo preuzimanje kontrole nad svojim troškovima. Tablica 1.9 daje pregled slučajeva šest zemalja u smislu uključuju li stipendije komponentu uspjeha.

Tablica 1.9 Dodjeljivanje stipendija za studentske troškove u odabranim zemljama, 2011.

Country	Stipendije bez komponente akademskog uspjeha	Stipendije s komponentom akademskog uspjeha
Austrija	+	-
Hrvatska	-	+
Njemačka	+	-
Mađarska	-	+
Slovenija	-	+
Švedska	+	-

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Među zemljama koje su predmet analize u ovom izvješću, Švedska ima sustav općih stipendija koje su dostupne svim studentima čiji je vlastiti prihod ispod određenog praga. Iako to jest vrsta provjere materijalnog statusa, prag vlastitih prihoda studenata visok je i švedski sustav nije usmjeren na studente s manjim prihodima, nego daje stipendije za

⁹ Uz pojam *grant* autori u ovom izvješću povremeno koriste i termin *scholarship*. Taj se pojam koristi za vrstu „ciljane stipendije“ za koju se studenti najčešće trebaju natjecati, one su djelomično utemeljene na kriteriju uspjeha i takvih je stipendija manji broj. Pojam „stipendija“ također se koristi u nekoliko zemalja kao prijevod nacionalne riječi za *grant*. (U ovom prijevodu nema razlike između ta dva termina – *grant*, i *scholarship* prevode se kao „stipendija“, *op. prev.*.)

većinu (65%) studenata. Stipendija pokriva jedan dio njihovih troškova, a za drugi dio mogu dobiti studentske zajmove. U Njemačkoj i Austriji postoji sličan sustav u kojem svi studenti ispod određene prihodovne razine utvrđene obiteljskim i vlastitim prihodom primaju stipendije, tako da se i te programe može klasificirati stipendijama bez komponente uspjeha. U Austriji i Njemačkoj, međutim, financijska pomoć usmjerena je na grupe s manjim prihodima, tako da je prihodovni prag niži (i stoga je financijska potpora dostupna manjem dijelu studenata). Ovi se sustavi razlikuju od onih u Hrvatskoj, Mađarskoj i Sloveniji, gdje stipendije koje su namijenjene studentima iz obitelji s manjim prihodima sadrže komponentu uspjeha.

U sustavima koji daju opće stipendije ključna se rasprava vodi o razini prihoda studenata koja nameće potrebu pružanja državne potpore studentima, te o razini potpore u smislu mjesečnog iznosa stipendije. U Švedskoj, primjerice, u kojoj je prosječna studentska dob 28 godina i mnogi studenti rade, smisleno je razvijati sustav koji kombinira opće stipendije s programom studentskih zajmova. Izvješće se ovim pitanjima bavi u sljedećih nekoliko poglavlja.

Tablica 1.10 Opće stipendije dostupne u Švedskoj, 2011.

Opće stipendije				
Zemlja	Uvjeti	Kvalificirani za stipendiju	Dostupnost	Godišnji iznos
Švedska	Redovni napredak studija	<p>Studenti na preddiplomskim i diplomskim studijima, na javnim i privatnim institucijama, koji su, ili redoviti studenti, ili njihov studij čini više od 50% ekvivalenta punog studijskog opterećenja.</p> <p>U praksi se gotovo svi studenti mogu kvalificirati, no dodjeljivanje financijske potpore temelji se na provjeri materijalnog statusa (vlastiti prihod studenta).</p>	<p>65% studenata</p> <p>(više studenata zadovoljava uvjete za dobivanje stipendije u odnosu na broj koji se prijavljuje za stipendije)</p>	<p>333 EUR mjesečno</p> <p>Godišnji iznos je 3.000 EUR. Dodaci su dostupni za studente koji imaju djecu.</p>

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

U Švedskoj je uvjet za nastavak primanja financijske potpore redovno napredovanje u studiju. Ovo, međutim, nije kriterij uspjeha koji se odnosi na ocjene studenta, nego samo na završetak studijskog programa. Program je namijenjen studentima upisanim na preddiplomske i diplomske studije, na javnim i privatnim institucijama, koji studiraju redovito

ili izvanredno (s više od 50% ekvivalenta punog studijskog opterećenja). Primjenjuje se provjera materijalnog statusa i odnosi se na vlastiti prihod studenta. Kao što je gore spomenuto, 65% studenata u Švedskoj prima opću stipendiju. Shema općih stipendija u Švedskoj namijenjena je istovremenoj primjeni s javno administriranim sustavom zajma, kako je objašnjeno niže.

U Austriji se gotovo svi studenti mogu prijaviti za izravne financijske potpore za studente i to u obliku studijske stipendije: studenti koji ispunjavaju uvjete redoviti su studenti na preddiplomskim i diplomskim studijima, na javnim ili privatnim institucijama, upisani na sveučilišne ili stručne studije. Stipendija se temelji na potrebi, iako je (kao i u Švedskoj) redovno napredovanje u studiju uvjet. Prema podacima iz 2010. godine, 19% cjelokupnog studentskog tijela prima ovaj oblik potpore (Statistički ured Austrije). Najveći iznos dostupne stipendije je 5.700 EUR, iako se neke skupine (studenti s djecom, studenti bez roditelja, itd.) mogu kvalificirati za stipendiju u iznosu od 8.148 EUR godišnje. Prosječna stipendija u akademskoj godini 2010./11. iznosila je 4.308 EUR.

Njemačka upravlja saveznom programom financijskih potpora za studente koji se temelji prvenstveno na kriteriju potrebe, po čemu je sličan austrijskom programu studijskih stipendija. Njemački program *BAföG* (*Bundesausbildungsförderungsgesetz* / Njemački savezni zakon o potporama u obrazovanju) namijenjen je redovitim studentima na svim razinama i temelji se na provjeri materijalnog statusa studenata i njihovih obitelji. Od austrijskog se programa razlikuje utoliko što mjesečnu potporu čini 50% stipendije i 50% zajam kojeg studenti moraju otplatiti nakon završetka studija. Kao što je vidljivo u tablici 1.13, oko 17% svih studenata (ispunjenje uvjeta utvrđuje se na temelju prihoda, nacionalnosti, redovitosti pohađanja studija, dobi) upisanih u Njemačkoj prima ovaj oblik financijske potpore.

U Hrvatskoj i Sloveniji programi stipendija na državnoj razini namijenjeni su različitim skupinama studenata, a administriraju se centralizirano, u ministarstvu odgovornom za visoko obrazovanje. U Sloveniji oko 19% svih studenata prima izravne financijske potpore od države (42.646 primatelja stipendija u 2010.), dok u Hrvatskoj oko 3,7% svih studenata prima državnu stipendiju (4.214 primatelja u 2011./2012.). Ove brojke za Hrvatsku, međutim, nisu potpuno jasne jer se stipendije daju ne samo kroz glavni program državnih stipendija, nego i kroz četiri druge državne institucije te kroz većinu lokalnih i regionalnih državnih tijela – za njih, nažalost, nema dostupnih centraliziranih podataka. No prema podacima EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012) 28% hrvatskih studenata prijavilo je da prima stipendije.

U Mađarskoj su financijske potpore za studente koje financira država u potpunosti decentralizirane i sve stipendije dodjeljuju se kroz natječaje koji se provode na razini institucija visokog obrazovanja na temelju različitih kriterija. Zbog nedostatka podataka teško je donijeti generalizirane zaključke o vrsti stipendija koje se dodjeljuju, no većina stipendija dodjeljuje se na temelju uspjeha.

Kad je riječ o „ciljanim stipendijama“, tipične vrste koje postoje u ovoj kategoriji su stipendije koje se temelje na uspjehu (kao potpora izvrsnosti), stipendije koje se temelje na potrebama (kao potpora ranjivim skupinama studenata), stipendije koje potiču mobilnost te druge stipendije koje su namijenjene specifičnim skupinama studenata ili specifičnim ciljevima. Često, čak i kad se stipendije ne dodjeljuju na temelju uspjeha, one i dalje sadrže komponentu koja se odnosi na napredovanje u studiju ili uspjeh iskazan putem ocjena. Primjerice, u Hrvatskoj svi programi stipendija na državnoj razini sadrže ovu komponentu uspjeha, bez obzira na činjenicu da većina ovih programa ima socijalne ciljeve.

Tablica 1.11 pokazuje da sve zemlje osim Švedske imaju ciljane programe stipendija koje potiču izvrsnost. Za ove stipendije studenti se moraju natjecati, temelje se na uspjehu te se dodjeljuju na razini institucija visokog obrazovanja ili putem nevladinih i međunarodnih institucija.

Tablica 1.11 Stipendije na temelju uspjeha, u 2011.

<p>Austrija</p>	<p>Stipendije koje se temelje na rezultatima</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuju se studentima koji bilježe izvrsno napredovanje u studiju (na javnim ili privatnim sveučilištima i veleučilištima / Fachhochschulen). Nema preduvjeta socijalne potrebe (ne uzimaju se u obzir prihod niti imovina roditelja). • Oko 80 EUR mjesečno. <p>Stipendije kao poticaji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuju se na temelju znanstvenih i umjetničkih postignuća. • 77 - 400 EUR mjesečno.
<p>Hrvatska</p>	<p>Državne stipendije (kategorija A: posebno nadareni redoviti studenti)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetitivne (studenti se trebaju natjecati). • Dodjeljuju se na temelju prosjeka ocjena i napredovanja u studiju. • Stipendija se odnosi na cijelo trajanje studija na jednoj razini. • 1.341 studenata primilo je stipendiju u godini 2011./2012. • 66 - 106 EUR mjesečno.
<p>Njemačka</p>	<p>Njemačka stipendija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuje se kao nagrada za izvrsnost. • Svi studenti (međunarodni i njemački) koji studiraju na institucijama visokog obrazovanja u Njemačkoj mogu se kvalificirati za stipendiju. • U prvoj godini (uvedeno 2011.) na raspolaganju je bilo 10.000 stipendija. • 300 EUR mjesečno. <p>Osim ovog programa postoje i drugi programi koji se temelje na uspjehu.</p>
<p>Mađarska</p>	<p>Stipendije na temelju uspjeha</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuju se putem natječaja koji se provodi na razini institucija visokog obrazovanja, a raspodjeljuju se u skladu s kriterijima koje postavljaju pojedine institucije. • Ne postoje središnje prikupljeni podaci o broju dodijeljenih stipendija. • 300 EUR mjesečno po studentu (najveći iznos).
<p>Slovenija</p>	<p>Zoisove stipendije</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuju se nadarenim studentima. • 7.578 studenata primilo je Zoisovu stipendiju 2010. godine. • 225 EUR mjesečno (u prosjeku).
<p>Švedska</p>	<p>U Švedskoj nema stipendija na temelju akademskog uspjeha.</p>

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Osim stipendija koje se temelje isključivo na akademskom uspjehu, u tablici 1.12 prikazane su dostupne stipendije na temelju potreba.

Tablica 1.12 Stipendije koje se temelje na potrebama, 2011.

<p style="text-align: center;">Austrija</p>	<p>Studijska stipendija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuje se na temelju provjere materijalnog statusa studenta i njegove obitelji. • Uvjete zadovoljavaju: redoviti studenti na svim razinama, na sveučilišnim i stručnim studijima. • 475 EUR mjesečno; 679 EUR mjesečno za specifične grupe (oženjeni, studenti bez roditelja, studenti koji se sami uzdržavaju, studenti s djecom i studenti koji studiraju daleko od stalnog prebivališta roditelja). • Jedan od šest upisanih studenata u Austriji prima ovu stipendiju. • 70% prijavljenih prima ovu stipendiju. <p>Studijski doplat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuju se studentima koji plaćaju školarinu, ali kojima treba financijska pomoć. • Uvjete zadovoljavaju: studenti upisani na preddiplomske i diplomske, sveučilišne i stručne studije, u javnim i privatnim institucijama visokog obrazovanja. <p>Subvencija za uzdržavanje djeteta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuje se studentima s djecom koji primaju gore spomenutu studijsku stipendiju ili stipendiju nakon dovršetka studija, koji u zadnjoj fazi studija imaju troškove profesionalne brige za dijete. • Dobna granica: 41. • Do 150 EUR mjesečno po djetetu. <p>Financijske potpore za studente</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pomoćni financijski instrument koji se može koristiti za socijalno potrebite, kao nagrada za uspjeh, kao pomoć pri plaćanju školarina, potpora studentima s posebnim potrebama i sl. • Studenti upisani na preddiplomske i diplomske, sveučilišne i stručne studije, na javnim i privatnim institucijama visokog obrazovanja. • Iznos ovih pomoćnih mjera u rasponu je od 180 EUR do najvećeg godišnjeg iznosa ponuđenog kao gore spomenuta studijska stipendija.
<p style="text-align: center;">Hrvatska</p>	<p>Državne stipendije (kategorija E: redoviti studenti iz obitelji s nižim primanjima)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuje se na temelju provjere materijalnog statusa i uspjeha. • Studenti se za nju trebaju natjecati. • Uvjete zadovoljavaju: redoviti studenti upisani na sveučilišne ili stručne studije na institucijama visokog obrazovanja. Uvjete ne zadovoljavaju izvanredni studenti i studenti na privatnim institucijama visokog obrazovanja. • 2.656 studenata (oko 2,37% svih studenata) primilo je ovu stipendiju 2011./2012. • Stipendija se odnosi na cijelo trajanje studija na jednoj razini studija. • 66 - 106 EUR mjesečno.

<p>Njemačka</p>	<p>BAföG (Bundesausbildungsförderungsgesetz / Njemački savezni zakon o potporama obrazovanju)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuje se na temelju provjere materijalnog statusa studenta i obitelji. • Uvjete zadovoljavaju: redoviti studenti na svim razinama upisani na sveučilišne ili stručne studije. • 50% stipendija i 50% zajam. • Ako zbog fizičkih ili psihičkih teškoća studentu za dovršetak studija treba više vremena od predviđenog trajanja studija, pomoć nakon predviđenog razdoblja trajanja studija daje se samo u obliku stipendije. • Oko 17% svih studenata prima ovaj oblik potpore.
<p>Mađarska</p>	<p>Financijska potpora na temelju potrebe</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuje se na temelju kriterija koje definira institucija visokog obrazovanja. • Uvjete zadovoljavaju: studenti koje financira država i koji se sami financiraju, na privatnim i javnim institucijama visokog obrazovanja. • Nema podataka o broju primatelja ove financijske potpore. • 100 – 500 EUR mjesečno.
<p>Slovenija</p>	<p>Državne stipendije</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuju se srednjoškolskim učenicima starijima od 18 godina, studentima na diplomskim i doktorskim studijima koji su iz socijalno ugroženih skupina (primjerice, obitelji s nižim prihodima). • 58,3% svih primatelja stipendija prima ove stipendije. • 14.974 studenata primilo je stipendije na temelju potreba u 2010. godini. • 177 EUR mjesečno (prosjeck).
<p>Švedska</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Potpora za studente s djecom • Dodjeljuje se studentima s djecom na temelju provjere materijalnog statusa. • 8% svih studenata prima ovaj oblik potpore. • 64 EUR više mjesečno za prvo dijete, dodatnih 40 EUR mjesečno za svako sljedeće dijete (EACEA/EURYDICE, 2011).

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Osim stipendija koje se temelje na uspjehu i na potrebama, stipendije se također dodjeljuju za potrebe mobilnosti. Tablica 1.13 pokazuje stipendije za studij u inozemstvu za svaku analiziranu zemlju. Iako se u zasebnom dijelu ovog izvješća daje pregled programa financijskih potpora za odlaznu i dolaznu mobilnost, ovi su podaci ovdje uvršteni kako bi se dobila potpuna slika o programima izravnih financijskih potpora kojima se upravlja na ovoj razini.

Tablica 1.13 Stipendije dodijeljene za potrebe mobilnosti (isključuju Erasmus i bilateralne ugovore) u 2011.

Austrija	<p>Stipendije za studij u inozemstvu (namijenjene za dovršetak cijelog studijskog programa u inozemstvu)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Plaćaju se uz studijsku stipendiju. • 582 EUR mjesečno (najveći iznos). • Iznos ovisi o troškovima života i studiranja u dotičnoj zemlji. <p>Stipendija za mobilnost (namijenjena za odlaznu mobilnost studenata upisanih na studijske programe u Austriji)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nije kompetitivni program (uvjeti su isti kao za studijsku stipendiju) • Stipendija za mobilnost 905 EUR mjesečno; stipendija za mobilnost 8.148 EUR godišnje.
Hrvatska	<p>Nema posebnih programa mobilnosti koje financira država, osim djelomično financiranih međunarodnih programa kao što su Erasmus, CEEPUS, Fulbright i bilateralni ugovori.</p>
Njemačka	<p>Stipendije i zajmovi Bafög prenosivi su i za kratkoročno i dugoročno studiranje u inozemstvu. Njemački studenti koji studiraju u inozemstvu također mogu primiti dodatnu stipendiju za najviše jednu godinu do iznosa od 4.600 EUR (ovaj se iznos može koristiti za školarinu, putne troškove i dodatne troškove zdravstvenog osiguranja i iznos ne treba vratiti).</p> <p>Dodatne mogućnosti financiranja za studiranje u inozemstvu uključuju stipendije koje osigurava DAAD (Njemačka služba za akademsku razmjenu).</p>
Mađarska	<p>Ne dodjeljuju se stipendije za studij u inozemstvu, niti su dostupni studentski zajmovi za studij na institucijama visokog obrazovanja u inozemstvu.</p>
Švedska	<p>Ista stipendija za studij u inozemstvu i studij u Švedskoj (340 EUR mjesečno) – tj. nacionalne studentske stipendije prenosive su bez obzira na državu u kojoj se odvija studij.</p>
Slovenija	<p>Stipendije za studij u inozemstvu</p> <ul style="list-style-type: none"> • 130 stipendija u 2010. (Statistički ured Slovenije) • 220 EUR mjesečno (u prosjeku). <p>Stipendija Ad Futura za međunarodnu mobilnost Za slovenske studente koji studiraju u inozemstvu na diplomskim i poslijediplomskim studijima.</p>

Na kraju, u tablici 1.14 daje se pregled stipendija za druge kategorije studenata ili za druge svrhe.

Tablica 1.14 Stipendije za druge kategorije studenata ili za druge svrhe u 2011.

Austrija	<p>Stipendija za dovršetak studija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjeljuje se kako bi se studentima koji su tijekom svog studija bili zaposleni dala mogućnost za dovrše studijski program bez opterećenja na poslu, a posebno tijekom razdoblja potrebnog za dovršetak diplomskog rada.
Hrvatska	<p>Državne stipendije (kategorije B, C, D1, F, G, I, P)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kategorija B: redoviti studenti upisani na deficitarna studijska područja. • Kategorija C: redoviti studenti koji su pristali raditi na područjima posebne državne skrbi ili na otocima. • Kategorija D1: za djecu osoba ubijenih, preminulih ili nestalih u Domovinskom ratu te za djecu ratnih veterana i invalida domovinskog rata. • Kategorija F: redoviti studenti koji žive u Vukovaru. • Kategorija G: redoviti studenti koji žive u udomiteljskim obiteljima ili domovima. • Kategorija I: redoviti studenti s invaliditetom. • Kategorija P: studenti doktorskih i specijalističkih poslijediplomskih studija s invaliditetom. • Programi također imaju komponentu uspjeha. • 66 - 106 EUR mjesečno.
Njemačka	Podaci nisu dostupni.
Mađarska	Nema stipendija.
Slovenija	<p>Nagrade studentima koji daju doprinos održivom razvoju</p> <ul style="list-style-type: none"> • 84 nagrada dodijeljenih u 2010. • 500 - 5.000 EUR (jednokratna uplata). <p>Stipendije za razvoj ljudskih potencijala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povezuju zahtjeve tržišta rada s obrazovanjem.
Švedska	U Švedskoj nema drugih stipendija.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Analiza vrsta ciljanih stipendija otkriva koje su skupine za državu prioritetne te koja je obveza ispunjenja društvenih ciljeva. Kao što je već istaknuto, u Hrvatskoj se za sve programe studenti moraju natjecati i oni sadrže komponentu uspjeha, bez obzira na činjenicu da se deklarativno teži ispunjavanju društvenih ciljeva.

Na kraju, još jedna komponenta pravednosti sustava financijskih potpora za studente odnosi se na to uzima li država u obzir ukupni trošak koji student snosi. Ne postoje primjeri u kojima država financira punu cijenu za sve studente. Sljedeća razina potpore bila bi da država pokriva punu cijenu studiranja kroz kombinaciju stipendije i zajma za većinu studenata (Švedska) ili manji broj studenata (Njemačka). Nakon toga, znatno bi jeftiniji model bio onaj u kojemu država pokriva dio troškova za sve studente ispod određenog dohodovnog praga (Austrija). Osim tih pristupa, ciljane stipendije mogu biti osmišljene na način da u potpunosti pokriju troškove za ugrožene studente (niti jedna zemlja u našoj studiji nema ovaj model) te konačno model u kojem su identificirane određene skupine i ciljevi te im je potpora pružena samo djelomično (u ovoj studiji taj model predstavljaju Hrvatska, Mađarska i Slovenija).

Valja napomenuti da se u ovome dijelu studija bavi izravnom potporom u obliku stipendija i ne uključuje troškove pokriveno neizravnim financijskim potporama (što će se prikazati u nastavku teksta). U tom kontekstu, u Hrvatskoj uistinu možda i postoji dio studentskog tijela kojemu država pokriva značajan dio troškova, kombinirajući financijske potpore kroz stipendije i neizravne financijske potpore. Primjerice, studenti koji žive u studentskom smještaju, uz niže troškove smještaja imaju pristup subvencioniranoj prehrani i veću vjerojatnost primanja stipendija (Farnell i dr., 2012). Ako pritom ne plaćaju školarinu, takvim studentima država pokriva velik dio izravnih i neizravnih troškova.

Studentski zajmovi

Svi analizirani slučajevi zemalja imaju programe komercijalnih zajmova za studente. No ova je analiza usredotočena na pitanje imaju li zemlje analizirane u ovoj studiji sustave javnih studentskih zajmova, odnosno studentske zajmove kojima upravlja država ili koje jamči država. Takvi programi postoje u Austriji, Mađarskoj, Švedskoj i Njemačkoj, a ne postoje u Sloveniji i Hrvatskoj. U Švedskoj i Njemačkoj program studentskih zajmova zamišljen je kao dopuna sustavu stipendija. Tablica 1.15 daje informacije o studentskim zajmovima u analiziranim zemljama u kojima takvi zajmovi postoje.

Tablica 1.15 Opis sustava javnih studentskih zajmova u 2011.

Austrija	Program malih zajmova za studente koji plaćaju školarinu. <ul style="list-style-type: none">• Uvjete ispunjavaju: samo redoviti (a ne i izvanredni) studenti na preddiplomskoj ili diplomskoj razini, upisani na sveučilišne ili stručne studije, na javnim ili privatnim institucijama visokog obrazovanja.• 300 do 1.000 primatelja na godinu u posljednjem desetljeću.• 760 EUR godišnje (zajam zamišljen za pokrivanje samo školarine).• Kamata na zajam obračunava se kao 1% ispod kamatne stope tromjesečnog EURIBOR-a (komunikacija s Gottfriedom Schlöglhoferom, direktorom Austrijske uprave za studijske stipendije, 2012.).
Hrvatska	Ne postoji sustav javnih studentskih zajmova.

<p>Njemačka</p>	<p>Zajam je sastavni dio programa <i>BAföG</i>, koji kombinira 50% stipendije i 50% zajma.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvjete ispunjavaju: svi redoviti studenti (formalno ne postoje izvanredni studenti); upisani na sveučilišne ili na stručne studije; studenti na preddiplomskom studiju do 30 godina starosti, studenti na diplomskom studiju do 35 godina starosti te studenti na privatnim institucijama visokog obrazovanja ispunjavaju uvjete za ovaj oblik financiranja. • Zajmovi su beskamatni s rokom otplate od 20 godina. • Najmanja mjesečna rata otplate je 105 EUR. • Treba otplatiti zajam od 10.000 EUR (definiran je najviši nužni iznos otplate čak i ako zajmovi prelaze ovaj iznos).
<p>Mađarska</p>	<p>Nacionalni program studentskih zajmova</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvjete ispunjavaju: studenti koji plaćaju školarinu i oni koji ne plaćaju školarinu, redoviti i izvanredni studenti. • Isplate rata zajmova dostupne su u trajanju jednog semestra (2x5 mjeseci, ne pokriva mjesec ljetnih praznika) u ukupnom trajanju od 5 godina (10 semestara) ili 7 godina (14 semestara) za duže studijske programe. • Zajam od 1.400 EUR (najveći godišnji iznos za studente koji ne plaćaju školarinu) • Zajam od 1.700 EUR (najveći godišnji iznos za studente koji plaćaju školarinu). • Kamatna stopa je varijabilna, određuje je vlada i u 2011. iznosila je 8%. • Od 2012. dostupna su dodatna sredstva kako bi se pokrio rast školarina.
<p>Slovenija</p>	<p>Ne postoji sustav javnih studentskih zajmova.</p>
<p>Švedska</p>	<p>Zajam je sastavni dio sustava stipendija.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvjete ispunjavaju: svi studenti upisani na studijske programe koji zahtijevaju ekvivalent od najmanje 50% punog studijskog opterećenja. • 740 EUR (temeljni univerzalni mjesečni zajam, tijekom 9 - 10 mjeseci studija). • Oko 226.000 studenata primilo je zajam 2010. godine (više od 1,5 milijardi EUR). • Otplaćuje se mjesečnim ili kvartalnim ratama po stopi koja je vezana uz trogodišnji bankarski prosjek i u zadnjih se deset godina kretala između 2% i 3% godišnje. • Najduži rok otplate je 25 godina, zajmovi se otkazuju u dobi od 68 godina, u trenutku smrti ili zbog iznimnih individualnih razloga.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

1.3

Neizravne financijske potpore

Među državama analiziranim u ovoj studiji postoje značajne razlike s obzirom na uključenost države u subvencioniranje životnih troškova studenata. Sažeti podaci u tablicama u nastavku obrađuju pet glavnih kategorija neizravnih financijskih potpora kako bi se usporedile zemlje i njihove prakse: smještaj, prehrana, porezne olakšice, putovanje i zdravstveno osiguranje.

Tablica 1.16 Dostupnost subvencioniranog studentskog smještaja u 2011.

Zemlja	Dostupnost	Dodatne informacije
Austrija	-	Austrijska služba za razmjenu pruža neke usluge studentskog smještaja, no država nije uključena u financiranje ili organiziranje smještaja za studente. Postoji razvijeno tržište privatnog smještaja za studente.
Hrvatska	+	Studentskim smještajem upravljaju lokalni studentski centri koji upravljaju neizravnim financijskim potporama. Mjesta se dodjeljuju putem natječaja. Uvjete ispunjavaju samo redoviti studenti, upisani na sveučilišne ili stručne studije. Uvjeti su kombinacija kriterija koji se temelje na uspjehu i onih na temelju potrebe. Ispunjavanje uvjeta za studentski smještaj za primanje subvencioniranog smještaja ograničeni su brojem i mjestom stanovanja (u 2010./2011. jedna trećina prijavljenih za studentski smještaj nije dobila takav smještaj).
Njemačka	+	Organizacije zadužene za studentsku potporu (<i>Studentenwerk</i>) na institucijama visokog obrazovanja upravljaju studentskim domovima, koje dijelom financira država.
Mađarska	+	Subvencioniran studentski smještaj dostupan je samo studentima koje financira država.
Slovenija	+	Sve vrste studenata ispunjavaju uvjete za subvencionirani studentski smještaj, uključujući nezaposlene izvanredne studente.
Švedska	-	Nema subvencija.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

U svim zemljama osim Švedske i Austrije studentski smještaj subvencionira država i njime obično upravljaju posebne organizacije zadužene za studentsku potporu koje su najčešće društva s ograničenom odgovornošću osnovana na razini institucije visokog obrazovanja. U zemljama u kojima takve organizacije postoje, one su obično zadužene i za studentske menze, kao što pokazuju podaci u tablici 1.17.

Tablica 1.17 Dostupnost subvencionirane prehrane u 2011.

Zemlja	Dostupnost	Dodatne informacije
Austrija	+	Sustavom upravlja poduzeće u vlasništvu države, uz subvencije koje daje savezna vlada.
Hrvatska	+	Svi redoviti studenti u javnim institucijama visokog obrazovanja ispunjavaju uvjete za subvencionirane obroke, a sustavom uglavnom upravljaju studentski centri.
Njemačka	+	Organizacije zadužene za studentsku potporu (Studentenwerk) u institucijama visokog obrazovanja upravljaju lokalnim menzama, a obroke subvencionira država. Pristup imaju svi studenti.
Mađarska	-	Nema izravnih subvencija, ali sveučilišta koja iznajmljuju studentske menze obično nude jeftinije obroke.
Slovenija	+	Sve vrste studenata ispunjavaju uvjete za subvencionirane obroke, uključujući nezaposlene izvanredne studente.
Švedska	-	Nema subvencija.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Država subvencionira obroke kroz studentske menze u većini slučajeva koje ova studija razmatra, osim Mađarske i Švedske. Važno je pitanje koliki je iznos subvencija. Primjerice, obroci u studentskim menzama u Hrvatskoj u tolikoj su mjeri subvencionirani da se studentima za obrok naplaćuje gotovo simboličan iznos. Kako navode Budak i dr. (2010.), cijene studentskih obroka u menzama kojima upravlja Studentski centar u Zagrebu nisu se mijenjale od devedesetih godina prošloga stoljeća i iznose 0,59 EUR po osnovnom obroku. Cijene studentskog smještaja u Zagrebu također su ostale iste niz godina, uz mjesečni najam od 48 EUR.

Tablica 1.18 Porezne olakšice i obiteljski doplatak u 2011.

Zemlja	Dostupnost	Dodatne informacije
Austrija	+	Obiteljski doplatak i porezne olakšice za obitelji do 24 godine.
Hrvatska	+	Obiteljski doplatak i porezne olakšice za obitelji do 26 godina.
Njemačka	+	Obiteljski doplatak i porezne olakšice za obitelji do 27 godina.
Mađarska	-	Nema specifičnih studentskih poreznih olakšica.
Slovenija	+	Obiteljski doplatak i porezne olakšice za obitelji do 26 godina.
Švedska	- / +	Nema poreznih olakšica.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Tablica 1.19 Putni doplatak u 2011.

Zemlja	Putovanje
Austrija	Doplatak za putne troškove, dostupan studentima koji primaju studentsku stipendiju pri čemu ispunjavanje uvjeta ovisi o stvarnim putnim troškovima.
Hrvatska	Putne troškove ne pokriva financijska potpora na razini države, no studentima često lokalne putne troškove dijelom pokriva gradska vlast. Također postoje iskaznice za mlade na temelju kojih se kupuje karta po nižoj cijeni, a pojedini autobusni prijevoznici mogu ponuditi studentske cijene karata.
Njemačka	Organizacije zadužene za studentsku potporu (Studentenwerk) ili lokalni studentski zborovi pregovaraju s lokalnim pružateljima prijevoznih usluga o subvencioniranju putnih troškova.
Mađarska	Snižene cijene karata za studente su dostupne, no ovise o lokalnim prijevoznim agencijama.
Slovenija	50% mjesečnog pokaza za prijevoz od mjesta stanovanja do mjesta studiranja; svi redoviti i nezaposleni izvanredni studenti na njih imaju pravo.
Švedska	Dodatni studentski zajmovi dostupni su za putne troškove.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Troškove prijevoza studenata najčešće subvencionira lokalna vlast u gradovima u kojima se nalaze institucije visokog obrazovanja, no u nekim zemljama ti se troškovi studenata pokrivaju na centralnoj razini (primjerice u Austriji i Sloveniji).

Tablica 1.20 Pokrivanje troškova zdravstvenog osiguranja u 2010.

Zemlja	Dostupnost	Zdravstveno osiguranje
Austrija	+	Studenti su osigurani preko roditelja do 24 godine. Ako su studenti samostalno osigurani, država plaća pola mjesečne naknade za zdravstveno osiguranje.
Hrvatska	+	Svi studenti primaju obvezno zdravstveno osiguranje putem države.
Njemačka	+	Do 30. godine života ili 14. semestra studija studente pokriva nacionalno zdravstveno osiguranje.
Mađarska	+	Svi studenti primaju obvezno zdravstveno osiguranje putem države.
Slovenija	+	Svi studenti primaju obvezno zdravstveno osiguranje putem države.
Švedska	+	Svi studenti primaju obvezno zdravstveno osiguranje putem države.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

U svim analiziranim slučajevima studenti su pokriveni programima obveznog nacionalnog zdravstvenog osiguranja. U nekim slučajevima osigurani su putem roditelja do određene, pravno utvrđene dobi (primjerice u Austriji do 24 godine).

1.4

Financijske potpore za međunarodnu mobilnost

Prilikom razmatranja financijskih potpora za međunarodnu mobilnost, važno je uzeti u obzir i odlaznu i dolaznu mobilnost u određenoj zemlji. Kad je riječ o odlaznoj mobilnosti, u ovom se dijelu pokušavaju usporediti dva aspekta: jesu li dostupni programi državnih stipendija prenosivi u slučajevima kada studenti nastavljaju studijski program u inozemstvu te upravlja li država programima stipendija koji su posebno osmišljeni za potrebe studija u inozemstvu. Kad je riječ o dolaznoj mobilnosti pitanje je osigurava li država financijske potpore za dolazne studente kako bi potakla dolaznu mobilnost te do koje mjere strani studenti imaju pristup domaćim programima stipendija.

Odlazna mobilnost

Tablica 1.21 Prenosivost stipendija u 2011.

Zemlja	Vrsta stipendije	Prenosivost
Austrija	Program stipendija kojim upravlja država.	Da, temeljna studijska stipendija proširuje se na stipendiju za studij u inozemstvu.
Hrvatska	Program stipendija kojima upravlja država.	Da, ali samo ako se ne prima nikakva druga studentska financijska potpora.
Njemačka	<i>BAföG</i> stipendije i zajmovi i drugi studentski zajmovi kojima upravlja država.	Da.
Mađarska	Stipendije koje financira država, a kojima upravlja mađarske institucije visokog obrazovanja.	Ne.
Slovenija	Programi stipendija kojima upravlja država.	Da.
Švedska	Programi stipendija i programi studentskih zajmova kojima upravlja država.	Da.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Kao što se može vidjeti iz tablice 1.21, stipendije su uglavnom prenosive. Iznimka od tog pravila je Mađarska, dok u svim ostalim zemljama postoje odredbe koje omogućuju domaćim studentima da dodijeljenu financijsku potporu prenesu u

drugu zemlju u kojoj će studirati. U Austriji studenti koji su primatelji studijske stipendije trebaju kontaktirati odgovornu agenciju ako žele studirati u inozemstvu i njihova će se studijska stipendija proširiti u program pod nazivom stipendija za studij u inozemstvu. U slučaju Hrvatske, stipendije kojima upravlja država mogu se prenijeti u drugu zemlju samo u slučaju ako je to jedini izvor financijske potpore koji studenti imaju na raspolaganju.

Tablica 1.22 Stipendije i studentski zajmovi za izlaznu mobilnost u 2011.

Zemlja	Dostupnost	Vrsta stipendije
Austrija	+	Stipendija za mobilnost i drugi bilateralni i multilateralni programi.
Hrvatska	+	Bilateralni i multilateralni programi mobilnosti.
Njemačka	+	Stipendija za jednu godinu koja pokriva školarinu te drugi bilateralni i multilateralni programi.
Mađarska	+	Specifični programi za izlaznu mobilnost koje financira država te drugi bilateralni i multilateralni programi.
Slovenija	+	Državni programi stipendija te drugi bilateralni i multilateralni programi.
Švedska	+	Dodatni zajmovi za mobilnost te drugi bilateralni i multilateralni programi.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Sve zemlje imaju bilateralne i multilateralne programe mobilnosti i sudjeluju u različitim programima EU za mobilnost, najčešće Erasmusu. Sve zemlje, međutim, osim Hrvatske imaju ciljano osmišljen državni program potpore za odlaznu mobilnost, koja je prepoznata kao važan društveni cilj.

Dolazna mobilnost

U tablici 1.23 daje se pregled dolazne mobilnosti, uz analizu mjere u kojoj su postojeći državni programi izravne potpore u obliku stipendija i studentskih zajmova dostupni stranim studentima.

Tablica 1.23 Strani studenti koji ispunjavaju uvjete za stipendije i studentske zajmove u 2011.

Zemlja	Dostupnost stipendije	Stipendija	Dostupnost zajma	Zajam
Austrija	+	Studenti iz EU tretiraju se kao i domaći studenti te ispunjavaju uvjete za prijavljivanje za savezne programe financijskih potpora. Neki studenti koji nisu iz EU/EEA zemalja također imaju status domaćih studenata vezano uz pristup saveznim programima financijskih potpora.	+	Javni program studentskih zajmova za pokrivanje školarina dostupan je svim studentima iz EU/EEA.
Hrvatska	-	Programi financijskih potpora koje financira država nisu otvoreni stranim državljanima; pristup stipendijama imaju samo kroz bilateralne i multilateralne programe stipendija.	-	Nema javnog programa studentskih zajmova.
Njemačka	+/-	Stipendije i zajmovi Bafög dodjeljuju se stranim studentima samo u iznimnim slučajevima.	+/-	Programi zajmova ograničeno su dostupni stranim studentima.
Mađarska	+	Strani studenti s prijavljenim boravištem koji studiraju na instituciji visokog obrazovanja koju financira država mogu se prijaviti za programe financijskih potpora za studente.	+	Javni program studentskih zajmova dostupan je stranim studentima sa prijavljenim boravištem koji studiraju na institucijama koje financira država.
Slovenija	+	Programi financijskih potpora koje financira država otvoreni su građanima EU/EEA pod jednakim uvjetima koji vrijede za slovenske građane.	-	Nema javnog programa studentskih zajmova.
Švedska	+	Građani EU ili rođaci građana EU koji imaju stalno boravište u Švedskoj, ili su zaposleni ili samozaposleni u Švedskoj, ili su u braku ili žive s takvom osobom u Švedskoj.	+	EU građani ili rođaci EU građana koji imaju stalno boravište u Švedskoj, ili su zaposleni ili samozaposleni u Švedskoj, ili su u braku ili žive s takvom osobom u Švedskoj.

Međunarodni studenti u Njemačkoj imaju pristup domaćim programima stipendija i studentskih zajmova samo u iznimnim slučajevima, a moguće je da je to pravilo prisutno i u drugim zemljama. S obzirom na to da je uvjet za pristup stipendijama/studentskim zajmovima prijem na studijski program u Njemačkoj, ako je za prijem u program nužno znanje službenog jezika, to predstavlja prepreku koju je stranim državljanima teško prevladati. Ovaj uvjet moglo bi biti posebno teško ispuniti u slučaju Mađarske, Slovenije i Švedske. U Hrvatskoj, međutim, programi financijskih potpora kojima upravlja država nisu otvoreni za strane državljane. Status tih programa morat će se promijeniti ulaskom Hrvatske u EU. Prema zakonu EU, studenti iz zemalja Europske unije imaju pravo na slobodno kretanje u svim državama članicama. Ne smije im se odbiti pristup obrazovanju i osposobljavanju u drugoj zemlji EU zbog njihove nacionalnosti te imaju ista prava i/ili obveze kao lokalni studenti. To znači da ako postoje studentski zajmovi ili stipendije za domaće studente, studenti iz drugih zemalja EU također za njih mogu konkurirati (Europska komisija, 2011b). S druge strane, sve dok je jezik¹⁰ uvjet za upis u visoko obrazovanje postoji skrivena prepreka koja će stranim studentima onemogućavati pristup tim programima, kao što je slučaj primjerice u Sloveniji, Švedskoj i Mađarskoj.

Osim omogućavanja pristupa domaćim financijskim potporama za međunarodne studente, zemlje mogu osmisliti posebne programe kako bi privukle dolaznu mobilnost. Kroz Njemačku službu za akademsku razmjenu (*Deutscher Akademischer Austauschdienst*, dalje u tekstu: DAAD) Njemačka upravlja svjetski poznatim programima koji nude stipendije za strane studente i mlade znanstvenike kako bi nastavili svoje studije ili daljnje obrazovanje na određeno vrijeme na njemačkim institucijama visokog obrazovanja. Slično tome, Austrijska agencija za međunarodnu mobilnost i suradnju u području obrazovanja, znanosti i istraživanja (*Österreichischer Austauschdienst*, dalje u tekstu: ÖAD) ima programe i za dolaznu i odlaznu akademsku mobilnost. Prema informacijama na internetskim stranicama ÖAD-a, Agencija je osnovana 1961. godine kao udruga austrijskog Rektorskog zbora s ciljem pružanja potpore međunarodnim studentima koji studiraju u Austriji. Prema izvješću ÖAD-a u 2011. bilo je 877 odlaznih studenata i 2.149 dolaznih studenata koji su primali financijske potpore za mobilnost u Austriji, koja je uključivala nacionalne stipendije i stipendije od trećih strana (ÖAD, 2011a). U odnosu na prethodno razdoblje obilježeno većom odlaznom te manjom dolaznom mobilnošću, ove brojke pokazuju veću uravnoteženost.

¹⁰ Službeni jezik kojim se govori u određenoj zemlji.

1.5

Upravljanje financijskim potporama za studente

U ovome je dijelu fokus na identificiranju javnih tijela odgovornih za upravljanje programima financijskih potpora za studente u zemljama obuhvaćenima ovom studijom. Koristeći informacije prikazane detaljnije u analizama slučaja pojedinih država, u ovom će se dijelu zasebno analizirati tijela odgovorna za izravne financijske potpore te ona odgovorna za neizravne financijske potpore. Analiza je usredotočena na pitanje imaju li zemlje pretežito centralizirane ili decentralizirane sustave upravljanja u području financijskih potpora za studente.

Tablica 1.24 Javna tijela odgovorna za programe izravnih financijskih potpora u 2011.

Zemlja	Odgovorno tijelo. Stupanj (de)centralizacije.
Austrija	<ul style="list-style-type: none"> • Centraliziran sustav. • Savezno tijelo (Austrijska uprava za studentske stipendije), koje nadzire austrijsko savezno Ministarstvo obrazovanja, umjetnosti i kulture.
Hrvatska	<ul style="list-style-type: none"> • Djelomično centraliziran sustav. • Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (ali i druga ministarstva pružaju stipendije). • Lokalna i regionalna vlast osiguravaju svoje stipendije i mogu pružiti subvencije za prijevoz.
Njemačka	<ul style="list-style-type: none"> • Centraliziran sustav. • Savezni administrativni ured upravlja BAföG-om.
Mađarska	<ul style="list-style-type: none"> • Djelomično centraliziran sustav. • Institucije visokog obrazovanja primaju sredstva od države i upravljaju sustavom financijskih potpora za studente u obliku stipendija. • Institucija za davanje studentskih zajmova javno je tijelo koje upravlja programima zajmova, no samim postupkom prijave upravljaju institucije visokog obrazovanja.
Slovenija	<ul style="list-style-type: none"> • Centraliziran sustav. • Ministarstvo rada, obitelji i socijalnih pitanja zaduženo je za stipendije i subvencije za obroke. • Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije zaduženo je za smještaj studenata.
Švedska	<ul style="list-style-type: none"> • Centraliziran sustav. • Švedsko Nacionalno vijeće za studentske potpore (CSN), javno tijelo zaduženo za upravljanje financiranjem studenata.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Izravnim oblicima financijske potpore za studente uglavnom se upravlja na centraliziranoj, nacionalnoj razini. Glavna je razlika među analiziranim zemljama pitanje postoji li zasebno javno tijelo osnovano s ciljem upravljanja ovim programima ili se programima upravlja na razini države tj. odgovornog ministarstva. Ako se uzme ovaj kriterij za sažet prikaz slučaja, postoji jasna razlika između Slovenije i Hrvatske te svih drugih slučajeva. U ova dva istaknuta slučaja izravnim oblicima financijske potpore za studente upravlja se izravno na razini države. U slučaju Hrvatske to je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, a u Sloveniji je odgovorno tijelo Ministarstvo rada, obitelji i socijalnih pitanja. U ostalim analiziranim zemljama osniva se neovisno javno tijelo s mandatom za upravljanje sustavom. Iz perspektive klasične teorije javne uprave to bi trebalo utjecati na povećanje profesionalizma i smanjenje izravnog političkog utjecaja na ciljeve i provedbu programa. U praksi, međutim, mjera do koje je ovo točno ovisi o tome može li dotična institucija osigurati vlastitu neovisnost od države. Opisani programi financijskih potpora zahtijevaju opsežnu administraciju, što ponekad uzrokuje sporost sustava i zastoje u isplati stipendija, što se dodatno pogoršava ako odgovorne jedinice u tim tijelima nemaju dovoljan broj djelatnika.

Tablica 1.25 Javno tijelodgovorno za programe neizravnih financijskih potpora u 2011.

Zemlja	Odgovorno tijelo, razine (de)centralizacije
Austrija	Savezno tijelo (Austrijska uprava za studentske stipendije) zaduženo je za porezne subvencije i socijalne transfere na temelju statusa studenta. Država ne upravlja smještajem studenata i osiguranjem obroka.
Hrvatska	Studentski centri, javna tijela povezana s javnim sveučilištima, upravlja smještajem studenata, menzama i kulturnim programima.
Njemačka	Njemačko nacionalno udruženje za studentske poslove (<i>Deutsches Studentenwerk</i>) krovna je institucija 58 lokalnih organizacija zaduženih za studentsku potporu (<i>Studentenwerk</i>) koje pružaju usluge studentskog smještaja i obroka.
Mađarska	Nije jasno koje je tijelo zaduženo za studentski smještaj. Pružanje obroka podugovoreno je s privatnim dobavljačem.
Slovenija	Ministarstvo rada, obitelji, socijalnih pitanja i jednakih mogućnosti zaduženo je za subvencije za obroke, a Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije zaduženo je za studentski smještaj. Studentski domovi javna su tijela koja upravlja sustavom sveučilišnog smještaja, a uz to Sveučilišna studentska organizacija u Ljubljani također upravlja studentskim smještajem.
Švedska	Decentralizirani sustav, kojima ponekad upravlja institucije visokog obrazovanja, a ponekad lokalne jedinice ili zajednice.

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

Kad je riječ o načinu na koji se upravlja neizravnim oblicima financijskih potpora studentima, smještajem, menzama i kulturnim programima najčešće se upravlja na razini institucija visokog obrazovanja. Razlike među zemljama odnose se na to subvencionira li država izravno te programe ili su troškovi uključeni u cjelokupni operativni proračun institucije. Razlike se također odnose na pitanje upravljanja li sredstvima za neizravne financijske potpore organizacije studentskih servisa, institucije visokog obrazovanja izravno, ili druge institucije koje pružaju subvencionirane studentske usluge (primjerice putovanja). U Mađarskoj i Austriji, primjerice, ponuda obroka u studentskim menzama nije dio sustava financijskih potpora za studente koji financira država, nego se podugovara s privatnim dobavljačima.

1.6

Prednosti i nedostaci sustava financijskih potpora za studente

Stručnjaci iz zemalja čiji su sustavi financijskih potpora za studente analizirani upitani su za komentar o prednostima i nedostacima sustava financijskih potpora za studente u svojim zemljama. U tablici 1.26 sažeti su njihovi odgovori.

Tablica 1.26 Prednosti i nedostaci postojećih sustava financijskih potpora, prema nacionalnim stručnjacima u projektu ACCESS (2011)

Zemlja	Prednosti	Nedostaci
Austrija	<ul style="list-style-type: none"> • Austrijski program studijskih stipendija isključivo je sustav prijenosa bez elemenata zajma. • Program studijskih stipendija ima mnoge prednosti za studente koji imaju dijete/djecu. • Implementacija samog sustava se smatra uspješnom, s malim udjelom pogrešnih dodjela stipendija. 	<ul style="list-style-type: none"> • Studente ponekad zbunjuje činjenica da je maksimalni dopušteni iznos prihoda uz koji je moguće zatražiti studijsku stipendiju različit od dopuštenog iznosa za obiteljski doplatak. • Studenti čiji roditelji nisu voljni (ali ne i u nemogućnosti) plaćati troškove studiranja ne mogu dobiti stipendiju.
Hrvatska	<ul style="list-style-type: none"> • Financijske okolnosti za studente poboljšane su. 	<ul style="list-style-type: none"> • Subvencioniran studentski smještaj ograničen je u smislu broja studenata koji se može primiti te je ograničen prebivalištem. • Broj i iznos dostupnih stipendija je malen. • Manjak djelatnika u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta koji rade na financijskim potporama za studente.
Njemačka	<ul style="list-style-type: none"> • Višestruki izvori financiranja. • Prenosivost financijskih potpora za studente. • Dobro razvijena neizravna potpora kojom upravlja Deutsches Studentenwerk, Njemačko nacionalno udruženje za studentske poslove. 	<ul style="list-style-type: none"> • Količina javnih sredstava nije dostatna, pogotovo u većim gradovima zbog visoke najamnine. • Prevelik administrativni aparat i njegova ponekad prespora reakcija uzrokuje kašnjenja u plaćanju stipendija. • Dostupnost stipendija i zajmova <i>BAföG-a</i> nije vrlo široko.

Zemlja	Prednosti	Nedostaci
Mađarska	<ul style="list-style-type: none">Zbog iznimno opsežnih promjena sustava u 2012. godini stručnjaci su odbili izdvojiti prednosti i nedostatke.	
Slovenija	<ul style="list-style-type: none">23,2% javnih sredstava za visoko obrazovanje za pomoć studentima, što je više od prosjeka 27 zemalja članica EU, koji je 16,7%.	<ul style="list-style-type: none">Svi studenti imaju pravo na subvencije, čak i oni koji ne studiraju redovito nego samo imaju studentski status zbog socijalnih prava i mogućnosti studentskog rada koje takav status pruža.Dostupne subvencije nisu u iznosu punih troškova koje treba pokriti.
Švedska	<ul style="list-style-type: none">Sustav ide na ruku studentima koji dolaze iz slabije obrazovanih obitelji te 58% studenata kaže da bez potpore ne bi studirali.Svi studenti tretiraju se jednako, bez obzira na mjesto studiranja ili socio-ekonomski status.Sustav zajmova s niskim troškovima.	<ul style="list-style-type: none">Velika birokratska mašinerija koja u nekim trenucima pokazuje neosjetljivost na potrebe i okolnosti pojedinaca.Neki studenti tvrde da financijske potpore za studente nisu dostatne, posebno za one studente koji imaju djecu.Sustav stipendija s visokim troškovima (dodjeljuju se bez obzira na obiteljske prihode).

Izvor: Upitnik projekta ACCESS

U dijelovima koji slijede opisuju se sustavi financijskih potpora za studente u šest zemalja analiziranih u ovoj studiji. Treba ih smatrati deskriptivnim studijama slučaja koji nude detaljnije informacije o elementima financijskih sustava potpore koji su analizirani u prvom dijelu.

2. dio

Studija slučaja: Hrvatska

Hrvatski sustav visokog obrazovanja binarni je sustav koji se sastoji od sveučilišnih i stručnih studija. Specifičnost je sustava da sveučilišta mogu izvoditi i sveučilišne i stručne studijske programe, a institucije stručnog visokog obrazovanja (veleučilišta i visoke škole) samo stručne studijske programe. Prema hrvatskoj Agenciji za znanost i visoko obrazovanje (2010) Hrvatska ima:

- 7 javnih sveučilišta i 3 privatna sveučilišta
- 13 javnih veleučilišta i 2 privatna veleučilišta
- 3 javne visoke škole i 27 privatnih visokih škola.

Ukupno je u akademskoj godini 2010./2011. upisano 148.747 studenata (DZS, 2012). Od zemalja analiziranih u ovoj studiji hrvatski sustav visokog obrazovanja po broju je studenata veći samo od slovenskoga.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS) većina studenata upisanih u hrvatski sustav visokog obrazovanja upisana je na sveučilišne studije, 77,4% (DZS, 2012), a velika većina upisana je u javnu instituciju visokog obrazovanja (ibid.). Za razliku od zemalja u kojima ne postoji studentska kategorija izvanrednih studenata (npr. Austrija, Njemačka, Švedska), u Hrvatskoj je 24,7% izvanrednih studenata (ibid.). Od izvanrednih se studenata ne očekuje da redovno sudjeluju na predavanjima (oni slijede poseban program), iako imaju mogućnost završiti svoj studijski program u roku redovitog studija.

Trenutno redoviti studenti koji upisuju prvu godinu studija na preddiplomskom i diplomskom studiju ne plaćaju školarinu (slično kao u Austriji, većini njemačkih saveznih država, Sloveniji i Švedskoj). Školarina se, međutim, može plaćati nakon prve godine studija, ovisno o broju ECTS bodova prikupljenih u akademskoj godini. Studenti koji sakupe 55 ili više ECTS bodova (60 ECTS bodova puno je godišnje nastavno opterećenje) ne moraju plaćati školarinu, a ostali studenti plaćaju školarinu proporcionalnu broju ECTS bodova koji im nedostaju. Primjerice, studenti koji sakupe 54 ECTS boda plaćat će manje od onih koji sakupe 53 ECTS boda. Svi izvanredni studenti, s druge strane, plaćaju punu školarinu, neovisno o broju sakupljenih ECTS bodova.

Prema podacima za akademsku godinu 2010./2011. (DZS, 2012) 49% studenata upisanih u Hrvatskoj redoviti su studenti koji ne plaćaju školarinu, 26% su redoviti studenti koji plaćaju školarinu, a 25% su izvanredni studenti (svi plaćaju školarinu), što znači da 51% studenata plaća neki oblik školarine. Farnell i dr. (2012) pokazuju, na temelju podataka istraživanja EUROSTUDENT, da će studenti koji studiraju na stručnim studijima vjerojatnije imati troškove školarine u usporedbi sa svojim kolegama na sveučilišnim studijima. Iznos školarine za studijske programe određuje svaka institucija visokog obrazovanja.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) središnje je tijelo zaduženo za sustav financijskih potpora za studente, usko koordinirano s institucijama visokog obrazovanja i studentskim centrima. U sklopu Uprave za visoko obrazovanje MZOS postoji specijalizirani odjel posvećen upravljanju financijskim potporama za studente, a rad je uprave detaljnije opisan u poglavlju o upravljanju sustavom financijskih potpora za studente. U tom su dijelu također opisane odgovornosti institucija visokog obrazovanja i studentskih centara.

2.1

Broj studenata i studentski troškovi

Trendovi u broju studenata

Između 2006. i 2011. ukupan broj upisanih studenata u Hrvatskoj povećao se sa 136.129 studenata u akademskoj godini 2006./2007. na 148.747 studenata u 2010./2011., a taj je porast bio vidljiv u cijelom sektoru visokog obrazovanja (DZS, 2012). Međutim, unatoč porastu ukupnog broja upisanih studenata, podaci DZS-a pokazuju da je broj studenata prve godine u Hrvatskoj pao između 2009./2010. i 2010./2011.

Tablica 2.1 Trendovi u broju studenata u Hrvatskoj između 2006. i 2011.

Godina	Ukupan broj studenata	Broj studenata na prvoj godini	Broj studenata po institucijama ¹¹	
2006./2007.	136.129	49.065	VEL ¹² :	16.141
			VŠ ¹³ :	9.413
			Sveučilišta:	109.095
2007./2008.	138.126	50.990	VEL:	18.735
			VŠ:	7.054
			Sveučilišta:	110.720
2008./2009.	134.188	55.377	VEL:	18.983
			VŠ:	7.691
			Sveučilišta:	105.942
2009./2010.	145.263	61.146	VEL:	22.034
			VŠ:	9.027
			Sveučilišta:	112.437
2010./2011.	148.747	58.794	VEL:	24.122
			VŠ:	9.539
			Sveučilišta:	113.143

Izvor: DZS (2012.)

¹¹ UKljučuje studente prvog i drugog ciklusa sveučilišnih i stručnih studija.

¹² VEL: Veleučilište

¹³ VŠ: Visoka škola

Studentski troškovi

Prema nacionalnom izvješću EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012: 49) ukupni studentski troškovi (uključujući troškove studija i troškove života) iznosili su 15.755 HRK (2.100 EUR) po semestru. Od tog iznosa, 82% troškova (12.939 HRK / 1.700 EUR) odnosi se na troškove života, a unutar ove kategorije najviši su troškovi smještaja. Najniži troškovi smještaja bili su za studente koji žive u studentskom smještaju. Međutim, izvješće također pokazuje da taj prosjek skriva činjenicu da se troškovi znatno razlikuju među različitim skupinama studenata. Neki studenti imaju znatno manje troškove po semestru, a drugi imaju znatno veće. Rezultati istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku pokazuju da veće troškove imaju sljedeće skupine studenata:

- studenti upisani na stručne studije (u usporedbi s onima upisanim na sveučilišne)
- studenti u privatnim institucijama (u usporedbi s onima na javnim)
- studenti koji unajmljuju smještaj
- studenti koji imaju djecu
- studenti koji imaju fizičke ili psihičke poteškoće
- studenti čiji su roditelji završili samo osnovnu školu
- izvanredni studenti koji plaćaju školarinu.

(Farnell i dr., 2012).

Studenti s najnižim troškovima uglavnom ne plaćaju školarinu, imaju vrlo niske troškove smještaja ili ih uopće nemaju, nemaju troškove vezane uz zdravlje ili djecu i njihovi su izravni životni troškovi (npr. hrana) niski. S druge strane, studenti s najvećim troškovima u prosjeku plaćaju školarinu, imaju značajne troškove smještaja i izravne životne troškove

(Farnell i dr., 2012:53).

2.2

Pregled sustava financijskih potpora za studente

Prema podacima istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012), studentska populacija koristi sljedeće izvore financijskih potpora kako bi pokrila svoje troškove (moglo se odabrati i više odgovora):

- obitelj (82%)
- posao (38%)
- stipendija (28%)
- štednja (17%)
- studentski zajmovi (3%)
- ostalo (9%).

U prosjeku, najveći iznos sredstava iz ovih izvora dolazi iz vlastitih primanja (1.470 HRK mjesečno, oko 196 EUR), obitelji (1.082 HRK, oko 144 EUR), a slijede studentski zajmovi, štednja i stipendije (prosječan iznos stipendije je 807 HRK, oko 107 EUR mjesečno). Redoviti studenti u Hrvatskoj imaju pravo na izravne financijske potpore za studente u obliku stipendija i neizravne financijske potpore u obliku smještaja, obroka, zdravstvene zaštite, prijevoza, poreznih olakšica za zaposlene studente i poreznih olakšica za obitelji studenata. Izvanredni studenti nemaju pravo ni na koji oblik studentskih financijskih potpora.

Prema podacima MZOS-a između 2005. i 2012. prosječna godišnja izdvajanja za izravne i neizravne oblike studentskih financijskih potpora bili su oko 500 milijuna kuna (oko 67 milijuna EUR). Taj iznos uključuje oko 200 milijuna kuna (oko 27 milijuna EUR) subvencija za školarine isplaćenih izravno institucijama visokog obrazovanja i oko 319 milijuna HRK (oko 42,8 milijuna EUR) financijskih potpora za studente. Tablica u nastavku prikazuje glavne kategorije financijskih potpora za studente koje je u 2012. pokrивao državni proračun.

Tablica 2.2 Državna sredstva dodijeljena kao financijske potpore za studente u 2012.

Vrsta troška	U hrvatskim kunama (HRK)	U eurima (EUR) (otprilike)
Program državnih stipendija	44 milijuna HRK	5,9 milijuna EUR
Subvencionirani obroci	250 milijuna HRK	33,5 milijuna EUR
Subvencioniran studentski smještaj	21,5 milijuna HRK	2,9 milijuna EUR
Studentski programi i projekti ¹⁴	3,5 milijuna HRK	0,5 milijuna EUR
Ukupno:	319 milijuna HRK	42,8 milijuna EUR

Izvor: MZOS (2012a)

Osim navedenih sredstava, prema podacima MZOS-a (2012a) u 2012. bila su dostupna sredstva za prijevoz studenata s invaliditetom (600.000 HRK, oko 80.429 EUR) i posebne stipendije MZOS-a, uključujući stipendiju za studente iz grada Vukovara ili studente iz udomiteljskih obitelji (350.000 HRK, oko 46.917 EUR).

¹⁴ Troškovna kategorija „studentski programi i projekti“ odnosi se na sredstva iz državnog proračuna namijenjena financijskoj potpori radu studentskih vijeća i drugih studentskih udruga.

2.3

Izravne financijske potpore

Za razliku od Švedske u kojoj gotovo svi studenti imaju pravo na izravne studentske financijske potpore, u Hrvatskoj su dostupni ciljani programi stipendija. Najveći program stipendija kojim upravlja država provodi MZOS, a dodatni programi postoje i u drugim ministarstvima i državnim tijelima, kao što je razrađeno u nastavku. Osim na državnoj razini, ostali ciljani programi stipendija postoje na razini lokalne samouprave (općine, gradovi, županije), uz programe koje nude međunarodne organizacije, zaklade, nevladine udruge i privatne tvrtke. No kako nažalost ne postoji službeni registar stipendija dostupnih studentima, nije moguće utvrditi točne brojke vezane uz broj stipendija i njihov iznos za cijeli sustav. U poglavljima koji slijede navode se brojevi i procjene za sustav izravnih financijskih potpora za studente na državnoj razini.

Prema podacima prikupljenim za potrebe ovog izvješća, državne stipendije dodjeljuju se na temelju izvrsnosti i financijskih potreba te specifičnim skupinama, kao što su studenti s invaliditetom, djeca branitelja iz domovinskog rata i kadeti Hrvatske vojske. U izvješću EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012:68), kategorije studenata uspoređene su s obzirom na to jesu li naveli da primaju neki oblik stipendije i sljedeće skupine vjerojatnije će dobiti stipendiju:

- studenti upisani na sveučilišne studije, za razliku od stručnih
- studenti na javnim u odnosu na privatne institucije visokog obrazovanja
- studenti koji žive u studentskim domovima, za razliku od studenata koji unajmljuju smještaj
- redoviti studenti koji ne plaćaju školarinu, za razliku od redovitih studenata koji je plaćaju; izvanredni studenti nemaju pravo na stipendiju.

Prema ovim rezultatima čini se da postoji nepodudaranje između potrebe i financijskih potpora, jer studenti koji su najmanje zadovoljni sredstvima za pokrivanje troškova ujedno su i oni koji će manje vjerojatno dobiti stipendiju.

Stipendija

Prema službenim podacima MZOS-a u akademskoj godini 2011./2012. bilo je 4.214 primatelja državnog programa stipendija kojim upravlja MZOS (takozvane državne stipendije).¹⁵ U tablici 2.3 primatelji stipendija podijeljeni su prema kategorijama državnih stipendija.

¹⁵ "Aktivni" se odnosi na studente koji su doista primali državna sredstva u vrijeme upita. Međutim, ukupan je broj studenata koji su registrirani kao primatelji stipendija veći, jer postoje studenti koji zamrznu svoj status zbog mobilnosti ili drugih prihvaćenih razloga. Broj primatelja stipendija naveden u tablici 2.3 stoga iznosi 4.214.

Tablica 2.3 Hrvatski program državnih stipendija: ukupan broj primatelja po kategorijama, 2012.

Kategorija stipendije	Broj primatelja
„A“ - posebno nadareni redoviti studenti	1.341
„B“ - redoviti studenti upisani na deficitarna studijska područja	75
„C“ - redoviti studenti koji su pristali raditi na područjima posebne državne skrbi ili na otocima	66
„D1“ - djeca poginulih, umrlih ili nestalih tijekom Domovinskog rata te djeca veterana i invalida Domovinskog rata	36
„E“ - redoviti studenti iz obitelji s nižim primanjima	2.656
„F“ - redoviti studenti s prebivalištem u Vukovaru	4
„G“ - redoviti studenti koji su živjeli u udomiteljskim obiteljima ili domovima	2
„I“ - redoviti studenti s invaliditetom	19
„P“ - studenti doktorskih ili poslijediplomskih studija s invaliditetom	15
Ukupno	4.214

Izvor: MZOS (2012a)

S obzirom na broj primatelja stipendija naveden u tablici 2.3 te na broj studenata upisanih u sustav (redoviti 111.951, podaci DZS-a, 2012.), u 2012 neznatan je broj redovitih studenata (preddiplomski stručni i sveučilišni studiji i diplomski sveučilišni studiji) primao državnu stipendiju (oko 3,7%).¹⁶ Nakon što se studentima dodijeli državna stipendija, oni postaju primatelji stipendije za vrijeme trajanja njihovog studijskog programa, sve dok je njihovo napredovanje u studiju uspješno.

Sljedeće kategorije redovitih studenata nemaju uvjete za državne stipendije: studenti koji su odslušali sve kolegije, ali nisu ispunili uvjete za diplomu (apsolventi), studenti koji nisu ispunili sve uvjete za upis na sljedeću godinu studija te studenti koji pauziraju akademsku godinu. Državne stipendije prenosive su za potrebe mobilnosti pod uvjetom da studenti ne primaju dodatna sredstva za program mobilnosti (s izuzetkom programa Erasmus). Za studente koji primaju dodatna sredstva, stipendija se obustavlja dok traje razdoblje studiranja u inozemstvu.

¹⁶ Izračun se temelji na ukupnom broju redovitih studenata upisanih u akademskoj godini 2010./2011., koji je bio 111.951 (CBS, 2012).

Tablica 2.4 Klasifikacija državnih stipendija u 2012.

Uvjete ispunjavaju	Preduvjeti i okolnosti za dobivanje dodatnih bodova	Iznos (mjesečni) ¹⁷
<ul style="list-style-type: none"> Posebno nadareni redoviti studenti upisani na sveučilišni ili stručni studij. 	<ul style="list-style-type: none"> Najmanje 50 ECTS bodova. Prosjek ocjena je u gornjih 10%. Rektorova nagrada daje dodatne bodove. 	<ul style="list-style-type: none"> 500 HRK za studente koji žive u gradu u kojem je institucija visokog obrazovanja ili koji putuju svaki dan od kuće. 700 HRK za studente koji stanuju u studentskom smještaju. 800 HRK za studente koji unajmljuju
<ul style="list-style-type: none"> Redoviti studenti upisani na sveučilišni ili stručni studij koji su djeca žrtava rata. 	<ul style="list-style-type: none"> Najmanje 18 ECTS bodova. Ispod određenog financijskog praga. 	<ul style="list-style-type: none"> 500 HRK za studente koji žive u gradu u kojem je institucija visokog obrazovanja ili koji putuju svaki dan od kuće. 700 HRK za studente koji stanuju u studentskom smještaju. 800 HRK za studente koji unajmljuju smještaj.
<ul style="list-style-type: none"> Redoviti studenti nižeg ekonomskog statusa. 	<ul style="list-style-type: none"> Najmanje 18 ECTS bodova. Ispod određenog financijskog praga. Broj braće ili sestara koji se obrazuje. Razvedeni roditelji. Oba roditelja nezaposlena. Student roditelj. 	<ul style="list-style-type: none"> 500 HRK za studente koji žive u gradu u kojem je institucija visokog obrazovanja ili koji putuju svaki dan od kuće. 700 HRK za studente koji stanuju u studentskom smještaju. 800 HRK za studente koji unajmljuju smještaj.
<ul style="list-style-type: none"> Redoviti studenti specijalizanti doktorskih ili poslijediplomskih studija s invaliditetom. 	<ul style="list-style-type: none"> Ne mogu primati nikakvu drugu potporu. Ne rade. 	<ul style="list-style-type: none"> 500 HRK za studente koji žive u gradu u kojem je institucija visokog obrazovanja ili koji putuju svaki dan od kuće. 700 HRK za studente koji stanuju u studentskom smještaju. 800 HRK za studente koji unajmljuju smještaj.

Izvor: MZOS (2012a)

¹⁷ 500 HRK otprilike je 66 EUR; 700 HRK otprilike je 93 EUR; 800 HRK otprilike je 106 EUR.

Prema podacima MZOS-a (2012a) prosječni iznos financiranja državnih stipendija u razdoblju od 2005. do 2011. iznosio je 44 milijuna HRK (oko 5,8 milijuna EUR). U proračunu za 2012. iznos odvojen za državne stipendije bio je 40.607.500 HRK (oko 5.443.364 EUR) što pokazuje pad u usporedbi s prosjekom zadnjih sedam godina.

Osim MZOS-a i druga ministarstva daju stipendije studentima upisanim u institucije visokog obrazovanja u Hrvatskoj, kako je navedeno u tablici 2.5.

Tablica 2.5 Stipendije koje su dodjeljivala druga ministarstva osim MZOS-a u 2009.

Ministarstvo	Uvjete zadovoljavaju	Preduvjeti	Iznos (mjesečni)	Broj stipendija
Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture	Upisan preddiplomski studij pomorskih znanosti.	Najmanji prosjek ocjena 4.00 (od 5.00), bez ponavljanja godine.	1.200 HRK (oko 161 EUR)	250 (dio odlazi učenicima)
Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti	Za djecu veterana Domovinskog rata.	Redoviti student, prosjek ocjena, financijski status	1.000 HRK (oko 134 EUR) za troškove života i potporu za preddiplomske i diplomske studije. Doprinos za troškove školarine za poslijediplomske studije iznosi 7.000 HRK (oko 938 EUR).	3.770 u 2011./2012. (31 za doktorske studije)
Ministarstvo obrane	Za kadete Hrvatske vojske.	Hrvatsko državljanstvo, dob, upisana godina studija.	800 - 1.600 HRK (oko 107 - 214 EUR) ovisno o godini studija.	-
Ministarstvo vanjskih i europskih poslova	Hrvatski studenti koji žive u inozemstvu.	Hrvatsko državljanstvo, potvrda statusa redovnog studenta u inozemstvu.	-	282

Izvori: Budak i dr. (2010.), Ministarstvo branitelja (2012)

Osim navedenih programa postoje i tri generacije stipendista kojima potporu daje Nacionalna zaklada za potporu učeničkom i studentskom standardu, koju je Vlada Republike Hrvatske osnovala 2007. godine. Zaklada dobiva sredstva iz državnog proračuna i donacije od raznih privatnih tvrtki i drugih institucija u javnome vlasništvu. Ove stipendije dostupne su redovitim hrvatskim studentima upisanim na sveučilišne ili stručne studije na preddiplomskoj i diplomskoj razini. U 2011. godini, kategorije studenata koji su ispunjavali uvjete i broj stipendija bile su sljedeće: studenti koji studiraju na području deficitarnih zanimanja (338), aktivni sportaši (10), studenti s posebnim potrebama (50) i studenti koji su do upisa u visoko obrazovanje živjeli u dječjim domovima ili udomiteljskim obiteljima (10). Iznos stipendije je 1.000 HRK mjesečno (oko 134 EUR mjesečno) za 10 mjeseci, a ukupan broj korisnika iznosio je 408 u 2011. i 405 u 2012. godini.

Sažetak dostupnih podataka o broju primatelja različitih kategorija državnih stipendija daje rezultat od oko 9.000 studenata koji primaju neki oblik državne stipendije, što iznosi 6% studentskog tijela u Hrvatskoj. Uz to, stipendije dodjeljuju i jedinice lokalne i regionalne samouprave. Prema Dolenc (2010.) Grad Split ima poseban program stipendiranja za studente koji dolaze iz siromašnijih sredina (221 stipendija godišnje u iznosu od 800 - 1.000 HRK ili oko 107 - 134 EUR mjesečno). Grad Zagreb dodjeljuje oko 75 stipendija godišnje za izvrsne studente (iznos je 65% prosječne neto mjesečne plaće u Gradu Zagrebu što iznosi oko 3.900 HRK ili 523 EUR mjesečno) i 10 stipendija za studente iz siromašnijih sredina (iznos je 30% prosječne neto mjesečne plaće u Gradu Zagrebu što iznosi oko 1.800 HRK mjesečno ili oko 241 EUR). Međutim, s obzirom na to da nema mnogo informacija o programima stipendiranja na regionalnoj i lokalnoj razini, nije moguće dati pouzdanu procjenu o udjelu studenata koji su ih primili.

Kao zaključak, stipendije u Hrvatskoj dostupne su iz različitih izvora. Podaci istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012.) pokazuju da je 28% studenata izvijestilo da prima stipendiju. Na temelju izračuna autora, samo 6% stipendija dodjeljuju državne institucije, dok druge stipendije vjerojatno dolaze od lokalnih i regionalnih vlasti. Do točnih podataka nije moguće doći jer nema centralizirane baze podataka za stipendije. Prosječan iznos stipendije za mjesec je 807 HRK, što pokriva tek oko 33% ukupnih troškova studenata (Farnell i dr., 2012.). Konačno, najmanje je vjerojatno da će stipendije primiti upravo oni koji su najmanje zadovoljni sredstvima koja pokrivaju njihove troškove. U određivanju kriterija koje treba ispuniti uvijek je uključen i element uspjeha.

Studentski zajmovi

U Hrvatskoj ne postoji javni sustav studentskih zajmova, no poslovne banke nude studentske zajmove. Budak i dr. (2010:287) navode da je 13 od ukupno 32 poslovne banke u 2009. godini nudilo studentske zajmove. Ovi zajmovi nemaju socijalnu dimenziju i kamatne stope određuje tržište. Neke županije u Hrvatskoj, međutim, subvencioniraju kamatnu stopu na zajmove.

Sveučilište u Rijeci ima sustav zajmova za svoje studente koji mogu pokriti troškove života i školarina (Budak i dr., 2010:288). Sustav zajmova također se odnosi i na studente koji studiraju na drugim institucijama visokog obrazovanja, ali s prebivalištem u Primorsko-goranskoj županiji. Prema izvješću EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012.), ukupno 3% hrvatskih studenata izvijestilo je da je dobilo zajam.

2.4

Neizravne financijske potpore

Neizravne financijske potpore uređene su Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (2003). Zakon predviđa da redoviti studenti imaju pravo na zdravstveno osiguranje te subvencionirane troškove života i hrane svo vrijeme dok su upisani kao studenti. Često se javlja kritika da se neki studenti upisuju u visoko obrazovanje samo kako bi osigurali ove povlastice. MZOS je odgovoran za ove neizravne financijske potpore, no samo pružanje potpora provode lokalni studentski centri u vlasništvu institucija visokog obrazovanja. Budak i dr. (2010:289) smatraju da to dovodi do nepravilnosti u pružanju subvencioniranog studentskog smještaja i obroka u cijeloj Hrvatskoj.

Prema informacijama koje je dostavio MZOS za ovo izvješće, glavne kategorije državnih subvencija za obroke, studentski smještaj i studentske programe iznose 275 milijuna HRK (oko 36,9 milijuna EUR) godišnje. Tablica 2.6 prikazuje tri glavne kategorije troškova.

Tablica 2.6 Godišnja izdvajanja iz javnog državnog proračuna na izravne financijske potpore za studente, 2012.

Vrsta troška	U hrvatskim kunama (HRK)	U eurima (EUR)
Subvencionirani obroci	250 milijuna HRK	33,5 milijuna EUR
Subvencionirani studentski smještaj	21,5 milijuna HRK	2,9 milijuna EUR
Studentski programi i projekti ¹⁸	3,5 milijuna HRK	0,5 milijuna EUR
Ukupno:	275 milijuna HRK	36,9 milijuna EUR

Izvor: MZOS (2012a)

Subvencioniranje obroka

Prema Pravilniku o potpori za pokriće troškova prehrane studenata, 73,65% od ukupnih troškova obroka koje osiguravaju studentski centri pokriva MZOS, dok studenti snose 26,35% troška (MZOS, 2012a). Broj subvencioniranih obroka na koje studenti imaju pravo kreće se između 1 i 3 po danu, ovisno o mjestu stanovanja. Prodajnu cijenu obroka utvrđuje ministar i ona se nije promijenila od 1998. godine, dok je između 1998. i 2009. indeks potrošačkih cijena porastao za 41,6% (Budak i dr., 2010).

Državne subvencije za obroke prenose se na studente neizravno kroz financiranje studentskih centara. MZOS financira sustav subvencioniranja obroka, ali ne prati stvarni broj studenata koji koriste ovu subvenciju, niti učestalost kojom koriste ovu pogodnost. SRCE (Sveučilišni računski centar), koji upravlja studentskim elektronskim sustavom identifikacije, bilježi stvarne razine korištenja prava na subvencionirane obroke.

¹⁸ Troškovna kategorija „studentski programi i projekti“ odnosi se na sredstva iz državnog proračuna namijenjena financijskoj potpori radu studentskih vijeća i drugih studentskih udruga.

Izvanredni studenti ne ispunjavaju uvjete za subvencionirane obroke, jer se pretpostavlja da ti studenti rade. Prema Budaku i dr. (2010.), zbog načina na koji su organizirane subvencije za obroke studentski centri trpe gubitak, što znači da ponekad primaju naknadu iz državnog proračuna.

Subvencije za studentski smještaj

Prema istraživanju izvješća EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012.), većina studenata živi kod kuće s roditeljima (45%). Među ostatkom studentske populacije, 31% unajmljuje smještaj, 11% živi u studentskom smještaju, a 12% živi u vlastitom smještaju. Broj studenata koji za vrijeme studija živi kod kuće s roditeljima sličan je onom u Sloveniji, a bitno različit od broja u Švedskoj, u kojoj samo 10% studenata živi s roditeljima (Farnell i dr. 2012:73).

Svake godine MZOS izdaje Pravilnik o kriterijima za dodjelu mjesta u studentskim domovima (MZOS, 2012d), u kojem se kombiniraju kriteriji uspjeha (prosjek ocjena i ECTS bodova) i socijalni kriteriji, koji uključuju posebne povlastice za skupine kao što je potpora za djecu branitelja, ali i opći kriteriji kao što je obiteljski prihod. Studentski centri, međutim, provode natječaj za dodjelu mjesta u studentskom smještaju i stoga se njima povjerava primjena kriterija definiranih u pravilnicima.

Kad je riječ o smještaju studenata u akademskoj godini 2010./2011., u 13 studentskih domova smješteno je 11% studentskoga tijela (Farnell i dr., 2012.), a 5.887 studenata nije bilo primljeno zbog popunjenih kapaciteta domova, što je otprilike jedna trećina prijavljenih (DZS, 2012.). Udjel studentica u studentskom smještaju iznosio je 62,4% (DZS, 2012.). Izvješće EUROSTUDENT za Hrvatsku (Farnell i dr., 2012.) pokazuje da su studenti u studentskim domovima češće upisani na sveučilišne studije nego na stručne studije. Izvanredni studenti, studenti u institucijama privatnog visokog obrazovanja i međunarodni studenti, koje ne financira MZOS, nemaju pravo na subvencionirani smještaj.

Subvencije za smještaj prenose se studentima neizravno kroz financiranje studentskih centara. Cijene studentskog smještaja utvrđuju studentski centri, što znači da se one razlikuju u različitim dijelovima države. Troškove pokrivaju dijelom student i dijelom MZOS, koji plaća 105 HRK (oko 14 EUR; MZOS, 2012a). Ovo se nije promijenilo od 1993. (Budak i dr., 2010:292).

Uz to što pokriva troškove smještaja u studentskim domovima, MZOS također osigurava određena sredstva za studente koji borave u privatnom smještaju. Te se subvencije također dodjeljuju putem javnog natječaja koji vode studentski centri. Studentima koji steknu pravo na ovu subvenciju iznos se refundira izravno na njihove osobne bankovne račune. Na Studentskom centru Sveučilišta u Zagrebu¹⁹ (Sveučilište u Zagrebu, 2011.), subvencija za studenta koji živi u privatnom smještaju iznosila je 147 HRK mjesečno (oko 20 EUR mjesečno) u akademskoj godini 2011./2012. Kriteriji za dodjeljivanje ove subvencije bili su sljedeći: prosjek ocjena (iznad 4,49 od 5,0) i nepovoljni obiteljski i osobni uvjeti (dijete bez roditelja, djeca razvedenih roditelja, oba roditelja nezaposlena, djeca branitelja, studenti s posebnim

¹⁹ Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu izdao je poziv za subvencioniranje studenata upisanih u privatni smještaj u 2011./2012., dostupan na http://www.sczg.unizg.hr/media/uploads/smjestaj/2011/natjecaj_s.pdf.

potrebama, studenti roditelji). Čini se da je ova subvencija dostupna studentima na svim hrvatskim institucijama visokog obrazovanja.

Zdravstveno osiguranje

Redoviti studenti osigurani su preko roditelja temeljem nacionalnog sustava zdravstvene skrbi do dobi od 26 godina (inače je točka isključivanja 18 godina starosti). To se odnosi na studente upisane na sveučilišne studije ili stručne studije na preddiplomskoj i diplomskoj razini, ali ne i na doktorskoj razini.

Porezne olakšice

Redoviti studenti koji zarađuju manje od 50.000 HRK (oko 6.702 EUR) godišnje ne moraju platiti porez na dohodak. Ako zarađuju manje od 10.966,67 HRK (oko 1.470 EUR) godišnje, njihove obitelji imaju pravo na porezne olakšice.

Status studenata koji studiraju na privatnim institucijama visokog obrazovanja

S obzirom na odnos državnih subvencija i studenata koji studiraju na javnim i privatnim institucijama visokog obrazovanja, postoje dvije skupine. Prva skupina subvencija odnosi se na porezne olakšice i zdravstveno osiguranje, što se regulira putem statusa zaposlenja obitelji studenta i one su jednako dostupne svim studentima, bez obzira na to studiraju li na privatnoj ili javnoj instituciji visokog obrazovanja.

Druga skupina odnosi se na subvencioniranje obroka i studentskog smještaja te stipendije. U ovoj skupini subvencija postoji neujednačen tretman studenata javnih i privatnih institucija visokog obrazovanja. Članak 88. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (2003.) propisuje da redoviti studenti imaju pravo na državne subvencije za obroke i studentski smještaj, ne razlikujući pritom studente javnih i privatnih institucija visokog obrazovanja. Nadalje, članak 109. navodi da se uz financiranje javnih institucija visokog obrazovanja iz državnog proračuna mogu financirati i privatne institucije visokog obrazovanja. To znači da ne postoji zapreka subvencioniranju obroka i studentskog smještaja studentima privatnih institucija visokog obrazovanja.

U praksi, međutim, studenti privatnih institucija visokog obrazovanja nemaju pristup tim subvencijama. Primjerice, za akademsku godinu 2012./2013., Uredba MZOS-a o smještaju studenata u studentske domove (MZOS, 2012b) odnosi se na studente javnih institucija visokog obrazovanja, dok je studentskim centrima dopušteno predlagati kriterije za smještaj studenata privatnih institucija visokog obrazovanja pod uvjetom da dobiju dopuštenje od MZOS-a. Slično tome, subvencija za prebivanje troškova privatnog smještaja otvorena je samo za studente javnih institucija visokog obrazovanja (Sveučilište u Zagrebu, 2011.). Isto vrijedi i za subvencije za obroke. Prema članku 4. Pravilnika o subvencijama za studentske obroke (MZOS, 2002.), samo studenti na javnim institucijama visokog obrazovanja imaju pravo na ovaj oblik državne potpore. Iako neki izvori tvrde da neki studenti na privatnim institucijama visokog obrazovanja imaju pristup ovoj subvenciji, ne postoji propis koji jasno određuje uvjete za pristup ovoj subvenciji, kao ni pouzdani podaci o ukupnom broju studenata koji primaju ovu financijsku potporu. Konačno, u skladu s propisima MZOS-a (MZOS, 2012c), državne stipendije dostupne su samo redovitim studentima koji studiraju na javnim institucijama visokog obrazovanja.

2.5

Financijske potpore za međunarodnu mobilnost

Odlazni studenti

Državna stipendija prenosiva je pod uvjetom da student ne prima nikakva dodatna sredstva za program mobilnosti. Izuzetak je program Erasmus. Za studente koji dobivaju dodatno financiranje, stipendija se obustavlja u razdoblju studiranja u inozemstvu.

Ne postoji ciljano javno financiranje za studiranje u inozemstvu. Uprava MZOS-a za međunarodne odnose nekada je pružala financijske potpore hrvatskim studentima koji su studirali u inozemstvu, ali to je zamijenjeno međunarodnim programima mobilnosti kao što su Erasmus ili CEEPUS te bilateralnim i multilateralnim ugovorima.

Dolazni studenti

Prema internetskoj stranici „Study in Hrvatska“²⁰ većina hrvatskih institucija visokog obrazovanja ne nudi nikakve stipendije niti financijske potpore međunarodnim studentima. Uz to, međunarodni studenti ne mogu se prijaviti za nacionalne stipendije. Međutim, prema podacima s internetske stranice, brojne su stipendije dostupne međunarodnim studentima putem bilateralnih programa kojima upravlja MZOS, kroz sveučilišne bilateralne ugovore i programe kao što su CEEPUS i Erasmus Mundus te kroz program Erasmus kojim upravlja hrvatska Agencija za mobilnost i programe EU.

Međunarodni studenti obvezni su plaćati školarinu ako nije drugačije navedeno u bilateralnom sporazumu za mobilnost. Školarinu za studijske programe u Hrvatskoj određuju institucije visokog obrazovanja. Raspon školarina za preddiplomske studente iz inozemstva varira ovisno o instituciji visokog obrazovanja i o polju studiranja. Prema internetskoj stranici „Study in Hrvatska“ školarine za preddiplomske programe iz područja humanističkih i društvenih znanosti mogu biti u rasponu od 6.000 HRK (oko 800 EUR) do 16.500 HRK (oko 2.200 EUR) godišnje, školarine za tehničke znanosti približno su 22.000 HRK kuna (oko 3.000 EUR) godišnje, dok školarine za prirodne i medicinske znanosti iznose 27.000 HRK godišnje (oko 3.600 EUR).

Nakon što Hrvatska postane članicom Europske unije u srpnju 2013. godine, više ne bi smjeli postojati različiti standardi za međunarodne studente iz zemalja Europske unije: studenti iz bilo koje zemlje EU imaju ista prava i/ili obveze kao i lokalni studenti. To znači da ako postoji školarina za domaće studente, studenti iz drugih zemalja Europske unije plaćaju isti iznos, a ako postoje programi studentskih zajmova ili stipendija za domaće studente, studenti iz drugih zemalja EU također ispunjavaju uvjete (Europska komisija, 2011b).

²⁰ Više informacija dostupno na <http://www.studyincroatia.hr/>.

Kad je riječ o zdravstvenoj zaštiti, redoviti studenti s dvojnim državljanstvom ili strani studenti koji dolaze iz zemalja koje imaju potpisan sporazum s Hrvatskom imaju pravo na subvencioniranu zdravstvenu zaštitu. Tu su uključene sljedeće zemlje: Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Francuska, Italija, Luksemburg, Mađarska, Makedonija, Nizozemska, Njemačka, Slovenija i Srbija.²¹ Svi ostali strani studenti za vrijeme trajanja svog studija u Hrvatskoj moraju izvaditi policu zdravstvenog osiguranja. Polica zdravstvenog osiguranja u Hrvatskom zavoda za zdravstvo stoji 400 HRK mjesečno (oko 54 EUR) i s njom korisnik ima pravo na puno zdravstveno pokriće. Studenti iz Njemačke, Mađarske, Češke i Slovenije mogu koristiti zdravstvene usluge predočenjem Europske iskaznice zdravstvenog osiguranja (EHIC) i uz reguliranu dozvolu privremenog boravka. Uz to, studenti iz Poljske i Velike Britanije mogu koristiti zdravstvene usluge uz predočenje valjane putne isprave i dozvole privremenog boravka.²²

²¹ Podaci o postojanju bilateralnih sporazuma vezanih uz zdravstveno osiguranje nalaze se na internetskim stranicama sveučilišta u RH. Primjerice, Sveučilište u Zadru nudi te informacije (http://www.unizd.hr/Portals/0/pdf/Status_zdravstveno_osigurane_osobe.pdf), kao i Ured za međunarodne odnose Sveučilišta u Zagrebu (http://international.unizg.hr/international_students/degree_seeking_students/before_coming_to_zagreb).

²² Podaci dostavljeni od Ureda za međunarodne odnose Sveučilišta u Zagrebu.

2.6

Upravljanje financijskim potporama za studente

Sustavom financijskih potpora za studente u Hrvatskoj upravlja MZOS. MZOS je odgovoran osigurati sredstva iz državnog proračuna, upravlja sustavom financijskih potpora za studente plaćanjem školarine redovitim studentima te je zadužen za dodjeljivanje državnih stipendija. Uz to, MZOS nadgleda sustav subvencija za obroke i studentski smještaj, kao i plaćanje subvencija za prijevoz i školarina za studente s posebnim potrebama. Na kraju, MZOS financira studentske programe putem organizacija Studentskog zbora na institucijama visokog obrazovanja.

Unutar MZOS-a Uprava za visoko obrazovanje odgovorna je za sustav financijskih potpora za studente. Točnije, Sektor za upravljanje institucijama visokog obrazovanja i financijskom potporom za studente ima jedan odjel zadužen za upravljanje i nadzor sustava financijskih potpora za studente (Odjel za studentske potpore) te drugi odjel zadužen za operativni nadzor institucija visokog obrazovanja (Odjel za financiranje institucija visokog obrazovanja). Odjel za studentske potpore dodjeljuje državne stipendije za redovite studente te stipendije za učenike s posebnim potrebama i nadarene studente. Osim toga, upravlja programima subvencija studentskog prijevoza i usko surađuje sa studentskim centrima u smislu subvencioniranja obroka i studentskog smještaja. Odjel za financiranje institucija visokog obrazovanja upravlja plaćanjem školarina za redovite studente preddiplomskih, diplomskih i integriranih studija na institucijama visokog obrazovanja.

Ostale institucije uključene u koordinaciju sustava financijskih potpora za studente u Hrvatskoj su same institucije visokog obrazovanja te studentski centri. Institucije visokog obrazovanja odgovorne su za funkcioniranje studentskih vijeća koja financiraju studentske programe i aktivnosti te upravljaju bazama podataka koje reguliraju pristup studenata subvencijama za obroke, sudjelovanje u međunarodnim programima razmijene i druge oblike međunarodne mobilnosti i suradnje. Konačno, studentski centri zaduženi su za upravljanje studentskim menzama i studentskim smještajem.

2.7

Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora

Iz perspektive MZOS-a, koji je središnja institucija odgovorna za izravne i neizravne oblike financijskih potpora za studente, ključna prednost postojećeg sustava činjenica je da raspoloživi programi pozitivno utječu na financijske okolnosti studenata, što demokratizira pristup visokom obrazovanju za mlade ljude različitog društvenog porijekla. Ključni nedostatak koju prepoznaje MZOS jest činjenica da postojeći programi nemaju dovoljno širok doseg, ili točnije da ne pokrivaju sve studente upisane u pojedinim kategorijama odabranima za državne subvencije. Uz to, postoji prostor za poboljšanje s obzirom na sposobnosti i znanja službenika u MZOS-u i drugim institucijama koje funkcioniraju kao koordinatori u ovom složenom sustavu. Problemi koje spominju djelatnici MZOS-a uključuju: kako prepoznati socioekonomski status studenta (obiteljski prihod temeljem podataka poreznih tijela ne mora uvijek odgovarati istini) te što učiniti sa studentima na privatnim institucijama visokog obrazovanja.

Vukasović (2009.) navodi da se sustav financijskih potpora za studente u Hrvatskoj uvelike odnosi na neizravnu potporu (subvencionirano zdravstvo, obroci, studentski smještaj i prijevoz), a ne na izravnu potporu redovitim studentima i u tom sustavu izvanredni studenti nemaju pravo na bilo kakvu financijsku potporu. Vukasović (2009.) također primjećuje da je subvencioniran studentski smještaj ograničen brojem slobodnih mjesta i mjestom prebivališta te da je broj dostupnih stipendija malen.

3. dio

Studije slučaja: Austrija, Mađarska, Njemačka, Slovenija i Švedska

U dijelu koji slijedi prikazani su sustavi financijske potpore studentima pojedinih zemalja te ih treba smatrati opisima koji nude detaljnije informacije o elementima sustava financijskih potpora koji su predstavljeni u 1. dijelu.

3.1

Austrija

U uvodnom dijelu važno je skrenuti pozornost na tri karakteristike austrijskog sustava visokog obrazovanja koje su bitne za razumijevanje sustava financijskih potpora za studente.

Prvo, Austrija je federacija koja se sastoji od devet država, no jezgra sustava financijskih potpora za studente odgovornost je savezne vlade i koordinira je Austrijska uprava za studentske stipendije (*Österreichische Studienbeihilfenbehörde*; dalje u tekstu: ASGA²³). Osim toga, mjere potpore kroz oporezivanja također su odgovornost savezne vlade. S druge strane, elementi neizravnih financijskih potpora kao što su subvencionirani obroci i smještaj studenata u nadležnosti su pojedine savezne države u kojoj se nalazi institucija visokog obrazovanja.

Drugo, od 2009. godine ne postoje školarine za redovite studente upisane u Austriji. Međutim, određenim skupinama studenata naplaćuju se školarine, primjerice međunarodnim studentima koji dolaze iz zemalja koje nisu članice EU te studentima kojima je potrebno više vremena kako bi dovršili svoj program od propisanog trajanja studija (Doolan i dr., 2012.). Što se tiče iznosa školarine za produženo studiranje, austrijsko Savezno ministarstvo za obrazovanje, kulturu i umjetnost odredilo je iznose na 363,36 EUR po semestru.²⁴ Međutim, studenti mogu biti oslobođeni plaćanja ove školarine pod sljedećim okolnostima: bolest, trudnoća, briga o djeci, invalidnost, vojna služba ili rad (ibid.).

Treće, austrijski sustav ne prepoznaje izvanredne studente kao studentsku kategoriju. Slično kao i u Njemačkoj, svi se studenti službeno smatraju redovitim studentima, iako postoje iznimke s obzirom na zaposlenost i obiteljske obveze (Doolan i dr., 2012). Konačno, u svrhu lakše usporedbe sa studijama slučaja u drugim zemljama, treba napomenuti da u Austriji postoje 22 javna sveučilišta, od kojih je šest umjetničkih sveučilišta, tri medicinska sveučilišta i jedno sveučilište za nastavak obrazovanja (ibid.). U javnom sektoru postoji 20 veleučilišta i 17 učiteljskih akademija. Kad je riječ o privatnim sveučilištima, u 2009. je u Austriji bilo 11 takvih akreditiranih institucija.

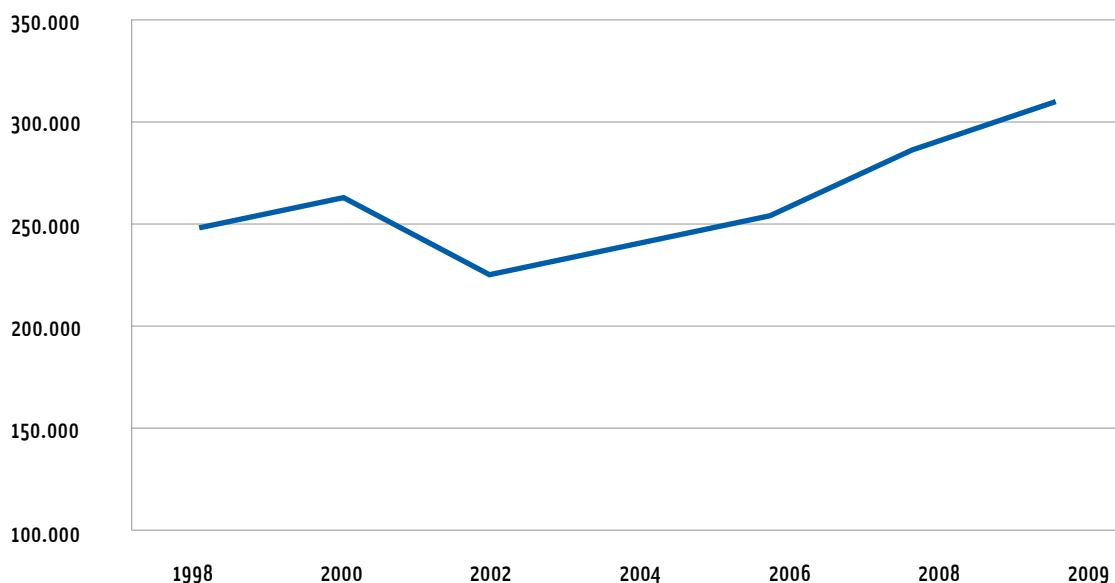
²³ Akronim ASGA se odnosi na engleski naziv institucije *Austrian Study Grants Authority* (op. prev)

²⁴ Informacije vrijede za ljetni semestar 2013., prema podacima dostupnima na internetskoj stranici ÖAD-a <http://www.oead.at/index.php?id=1406L=1>

Brojevi studenata i studentski troškovi

Trendovi u broju studenata

Slika 3.1 Ukupan broj studenata upisanih u visoko obrazovanje u Austriji, za razdoblje 1998.-2009.

Izvor: Eurostat

Kada se gleda ukupan broj upisanih studenata u Austriji, podaci Eurostata za razdoblje 1998.-2009. pokazuju dva specifična perioda, kao što je prikazano na slici 3.1. Iako je u promatranom razdoblju postojao period stagnacije i pada broja studenata (od 247.500 u 1998. na 223.700 u 2002.), od 2002. Austrija bilježi stalan i značajan porast u ukupnom broju studenata. U 2009. zabilježeno je 308.200 studenata. Prema podacima statističkog portala austrijskog Saveznog ministarstva za znanost i istraživanje, najnoviji broj studenata u zimskom semestru 2010. pokazuje daljnji rast. Prema tom izvoru ukupan broj upisanih studenata u Austriji je 340.382. Iako bi razlika u odnosu na 2009. mogla dijelom biti rezultat različitih metodologija koje koriste Eurostat i portal ministarstva, nedvojbeno je da postoji trend kontinuiranog povećanja ukupnog broja studenata. Tablica 3.1 u nastavku prikazuje raščlambu ukupnog broja studenata upisanih na sveučilišne studije u Austriji u zimi 2010.

Tablica 3.1 Raščlamba ukupnog broja studenata upisanih na sveučilišne studije u Austriji u akademskoj godini 2010./2011.

Razina studija	Broj
Preddiplomski studenti	158.176
Diplomski studenti	25.883
Doktorandi	29.897
<i>Diplomastudium</i> (predbolonjski)	126.426
Ukupan broj studenata	340.382

Izvor: Statistik Austria²⁵

Ovi brojevi, međutim, odnose se samo na studente upisane na sveučilišne studije, a ne i na one upisane na stručne studije. Tablica 3.2 pokazuje raščlambu studenata upisanih u stručne programe. Konačno, kad je riječ o studentima privatnih sveučilišta, prema službenim statistikama za zimski semestar 2010. takvih studenata je 6.301 (službena austrijska statistika).

Tablica 3.2 Raščlamba ukupnog broja studenata upisanih na stručne studije u Austriji, 2010./2011.

Razina studija	Broj
Preddiplomski studenti	27.086
Diplomski studenti	8.795
Doktorandi	-
<i>Diplomastudium</i> (predbolonjski)	1.683
Ukupan broj studenata	37.564

Izvor: Statistik Austria

Studentski troškovi

Prema komparativnom izvješću EUROSTUDENT (Orr i dr., 2011), studenti diljem Europe troše najveći dio svog budžeta na troškove života, troškove nevezane uz akademske aspekte studija, bez obzira na to žive li s roditeljima ili ne. U Austriji mjesečni troškovi života za studente iznose 800 EUR ako žive u studentskom smještaju (ÖAD, 2011a). U slučaju da plaćaju školarinu, njihovi mjesečni troškovi prelaze 1.000 EUR (ibid.).

²⁵ Statistik Austria savezno je tijelo zaduženo za saveznu statistiku. Objavljuje podatke koji se odnose na obrazovanje na svojoj internetskoj stranici http://www.statistik.at/web_en/statistics/education_culture/index.html

Na temelju podataka istraživanja EUROSTUDENT, Orr i dr. (2011) analizirali su sastav ukupnih studentskih izdataka, računajući posebno za studente koji žive s roditeljima i one koji ne žive. Podaci istraživanja EUROSTUDENT za Austriju pokazuju da je udjel studenata koji žive s roditeljima 20,6%, izvan roditeljskog doma živi 79,4% studenata, a u toj skupini 8,1% živi u studentskom smještaju (ibid.). Za studente koji žive s roditeljima, 87% njihovih ukupnih troškova odnosi se na životne troškove, dok je 13% troškova vezano uz studij. Za veliku većinu studenata koji žive izvan roditeljskog doma troškovi života iznose veći dio njihovih ukupnih troškova: 91%, za razliku od 9% koji se odnose na troškove vezane uz studij (ibid.).

Kad je riječ o izravnim troškovima (vezanim uz akademske aspekte studija), u Austriji oko 23% studenata preddiplomskog studija plaća školarinu (Orr i dr., 2011). Kao što je već spomenuto, školarina na javnim sveučilištima iznosi 363.36 EUR po semestru, odnosno 726.72 EUR po godini. Tu školarinu plaćaju studenti koji studiraju duže od propisanog trajanja studija te međunarodni studenti iz zemalja koje nisu članice EU/EEA. Uz to, institucije stručnog visokog obrazovanja (*Fachhochschulen*) i privatne institucije visokog obrazovanja mogu naplaćivati školarinu. Dodatni studijski trošak koji nastane za studente jest naknada za članstvo u studentskoj udruzi koja iznosi 16 EUR po semestru (ÖAD, 2011a).

Međutim, važno je imati na umu da od 23% preddiplomskih studenata koji plaćaju školarinu, njih 18% ima školarinu pokrivenu kroz državne potpore (Orr i dr., 2011). Drugim riječima, malen je broj studenata preddiplomskih studija koji imaju izravne troškove u smislu školarine, a to su najčešće studenti upisani na stručne studije i rade puno radno vrijeme, što im onemogućuje pravo na državnu potporu. Uz to, važno je naglasiti da kod većine studenata koji ne plaćaju školarinu 34% prima stipendije za pokriće životnih troškova (ibid.). Općenito, čini se da u Austriji država ima značajnu ulogu u olakšavanju financijskog tereta studiranja, unatoč stalnom povećanju broja studenata, kao što je prikazano na slici 3.1.

Pregled sustava financijskih potpora za studente

Savezni sustav financijskih potpora za studente upisane u Austriji uveden je šezdesetih godina prošlog stoljeća s ciljem otvaranja sveučilišta djeci iz obitelji s niskim primanjima kako bi i ona mogla započeti akademsku karijeru (ASGA, 2010). Od 1992. programi stipendija sve se više vežu uz mjere neizravne savezne pomoći. Austrijski savezni sustav financijskih potpora može se podijeliti u dva dijela: transferne uplate, koje studenti dobivaju izravno u novcu (u obliku stipendija, doplatka za prijevoz i drugih vrsta doplatka), i troškova od kojih student ima koristi ili zbog transfernih uplata studentovim roditeljima ili kroz ne-novčanu korist (neizravna potpora u obliku zdravstvenog osiguranja, poreznih olakšica i sl.) (ASGA, 2010).

U smislu definiranja zadovoljavanja kriterija za državnu potporu, u Austriji se studente do dobi od 24²⁶ godine smatra ovisnim o njihovim obiteljima i sustav financijskih potpora za studente upravo je osmišljen oko takvog pravnog okvira. Obitelji studenata dobivaju dječji doplatok u iznosu od oko 210 EUR mjesečno sve dok student ne navrší 24 godine (Orr i dr., 2011). Dok obitelj ima pravnu odgovornost davati potporu studentu, savezni sustav financijskih potpora za studente osmišljen je na način da pomaže u slučajevima kada obitelji nisu u mogućnosti financirati studenta. Logika ovog sustava ogleda se u podatku prema kojem 28% studenata koji ne žive s roditeljima primaju saveznu studijsku stipendiju, a oko 21% studenata koji žive s roditeljima također prima saveznu studijsku stipendiju (Orr i dr., 2011). Sustav se ne temelji na razlici životnih uvjeta studenata, nego na razini prihoda koje ima obitelj. U prosjeku 28% studenata koji ne žive sa svojim roditeljima dobiva stipendiju od oko 400 EUR mjesečno, što je doprinos od 11% na ukupni prihod.

²⁶ U srpnju 2011. dobna granica spuštena je sa 26 na 24 godine.

Sustav, međutim, uzima u obzir je li „smisljeno“ da studenti žive s roditeljima te je li njihovo mjesto studiranja predaleko (Orr i dr., 2011). Ako studenti moraju putovati dulje od 60 minuta vlakom ili autobusom između prebivališta svojih roditelja i općine u kojoj se nalazi institucija visokog obrazovanja, opravdano je objašnjenje da oni žive daleko od kuće i u tom slučaju mogu se kvalificirati za dodjelu veće stipendije od ASGA.

Štoviše, savezni sustav financijskih potpora također razlikuje studente koji sami zarađuju svoje prihod i onih koji to ne čine. Studenti koji su sami zarađivali protekle četiri godine dobivaju veću stipendiju, neovisno o prihodima roditelja. Zbog toga su prosječne stipendije veće kod starijih studenata (Orr i dr., 2011).

Konačno, najveći omjer primatelja potpora (38%) i najveća prosječna stipendija u iznosu od 480 EUR mjesečno odnosi se na studente iz slabije obrazovanih obitelji (Orr i dr., 2011). Većina iz skupine slabije obrazovanih obitelji, međutim, ne prima financijsku potporu za studente i snažno se oslanja na vlastito zarađeni prihod. Prihod, stoga, od financijske potpore za studente iznosi samo 15% od ukupnih troškova za skupinu studenata iz slabije obrazovanih obitelji. S druge strane, 19% studenata iz bolje obrazovanih obitelji dobiva stipendiju u prosjeku od 380 EUR, što iznosi oko 7% prosječnog prihoda te skupine.

Izravne financijske potpore

Austrijski sustav financijskih potpora sastoji se od velikog programa studijskih stipendija koje se mogu smatrati općim stipendijama jer se za njih mogu prijaviti svi studenti. Program je kompetitivan, ali se oslanja na provjeru materijalnog stanja obitelji. U nastavku teksta slijedi uvodni dio o ovom sustavu općih stipendija, a potom kratak opis ciljanih stipendija kojima također upravlja ASGA.

Austrijski program studijskih stipendija

Svake se godine u zakonom utvrđenim razdobljima tijekom zimskog (20. rujna - 15. prosinca) i ljetnog semestra (20. veljače - 15. svibnja) objavljuje poziv za podnošenje prijava za studijske stipendije. Službeni obrasci za prijavu ASGA-a dostupni su *online* (www.stipendium.at) i treba ih dostaviti uz dodatnu potrebnu dokumentaciju. Primatelji studijskih stipendija primaju mjesečne stipendije svih 12 mjeseci u godini.

Tko zadovoljava uvjete

Svi studenti, upisani na sveučilišni ili stručni studij, na preddiplomskoj i diplomskoj razini, mogu se prijaviti za studijsku stipendiju. U posebnim okolnostima mogu se prijaviti i studenti privatnih institucija. Kad se primatelje studijskih stipendija grupira prema vrsti institucije na kojoj studiraju, dobije se rezultat prikazan u tablici 3.3.

Tablica 3.3 Primatelji studijskih stipendija po vrsti institucije visokog obrazovanja, podaci za akademsku godinu 2009./2010.

Vrsta institucije visokog obrazovanja	Postotak
Sveučilišta	74,5%
Veleučilišta	19%
Učiteljske akademije	4%
Akademije	0,5%
Privatna sveučilišta	1%
Akademije za studij sestrinstva	1%

Izvor: ASGA (2011.)

Za studijsku stipendiju mogu se prijaviti samo austrijski državljani. Strane državljane tretira se na jednak način u slučaju uskih veza s Austrijom (strani državljanin koji je najmanje 5 godina plaćao austrijski porez na dohodak putem barem jednog roditelja). Državljanima zemalja EEZ-a i državljanima trećih zemalja uglavnom se tretiraju na jednak način, kao i izbjeglice temeljem Ženevske konvencije (ASGA, 2010.).

Preuvjeti za primanje studijske stipendije

ASGA-ov program studijskih stipendija sadrži uvjete koji kombiniraju kriterije temeljene na potrebama i one temeljene na uspjehu. To je, međutim, prvenstveno program osmišljen kako bi nadoknadio nemogućnost nekih obitelji da financiraju životne i studijske troškove svoje djece. Stoga su dokazana potreba i razina prihoda glavni preuvjeti kojima se podnositelji zahtjeva kvalificiraju za stipendiju. Nakon što student postaje primatelj stipendije, program sadrži zahtjeve vezane uz napredovanje u studiju te pravila koja se odnose na završetak studija. Na kraju, program studijske stipendije također uključuje zahtjeve vezane uz dob podnositelja zahtjeva i propise o promjeni predmeta studija. Svih šest zahtjeva prikazano je u tablici 3.4 u nastavku.

Tablica 3.4 Zahtjevi za austrijski program studijskih stipendija, 2010.

Vrsta zahtjeva	Opis
Dokazana potreba	Procjenjuje se na temelju prihoda i broja članova obitelji studenta (roditelji i bračni drugovi).
Prihod	Potrebno je dostaviti dokaz bilo kakvog prihoda u skladu s posljednjom poreznom procjenom, prihoda od zaposlenja dostavljanjem izvotka o plaći u zadnjoj kalendarskoj godini te prihoda od poljoprivrednih i šumarskih aktivnosti utvrđenih zadnjom procijenjenom vrijednošću oporezive imovine (ako ne postoji procjena poreza na dohodak).
Napredak studija	Tijekom prva dva semestra studija kao dokaz napredovanja u studiju dovoljna je potvrda o upisu za redovitog studenta. Za daljnje semestre studenti prema propisima moraju dostaviti dokaz o napredovanju u studiju u određenom polju studija (ECTS bodovi ili krediti za predmete i ispite). Predviđeno vrijeme studiranja ne smije se premašiti za više od jednog semestra („dopušteni semestar“).
Prvi studij	Studentima nije dopušteno dovršiti neki drugi program ili usporedivi program postsekundarnog obrazovanja u Austriji ili inozemstvu.
Dob	Studenti moraju započeti studij prije navršenih 30 godina života. Plaćeni posao, odgajanje djece ili invaliditet mogu povećati dobnu granicu za početak diplomskog studija do najviše 35. godine. Studentima je općenito dopušteno raditi tijekom studija. Ako njihov godišnji prihod prelazi iznos od 8.000 EUR, razlika koja čini višak morat će se vratiti.
Promjena studija	Studenti ne smiju mijenjati studijski program više od dvaput i ne kasnije od drugog semestra prvotno upisanog studijskog programa. Promjena studijskog programa nakon ovog roka rezultira ukidanjem mogućnosti kvalificiranja za stipendiju. Moguće je, međutim, ponovno se uključiti u program studijskih stipendija nakon određenog vremena te na temelju napredovanja u studiju. Odredbe o promjeni studija primjenjuju se i na primatelje obiteljskog doplatka.

Izvor: ASGA (2010.)

Dostupnost

Gledajući program u cjelini, jedan od šest studenata upisanih u Austriji prima ovu stipendiju. Ovaj udjel je, međutim, znatno viši za studente prvog semestra, među kojima stipendiju prima svaki treći.

Studijske stipendije prima 70% onih koji se za njih prijave. Ukupni broj prijavljenih u program u akademskoj godini 2009./2010. bio je 65.275, a u 2010./2011. 65.104 (Schlöglhofer, 2012).

Iznos

Najveći je iznos studijske stipendije 5.700 EUR godišnje, odnosno 475 EUR mjesečno. Za neke skupine (u braku, djeca bez roditelja, studenti koji se sami uzdržavaju, studenti s djecom te studenti koji studiraju daleko od prebivališta roditelja) najveća godišnja stipendija iznosi 8.148 EUR, što je 679 EUR mjesečno. Prosječna vrijednost studijskih stipendija u akademskoj godini 2009./2010. bila je 4.234 EUR te je rasla do 4.308 EUR u 2010./2011. (Schlöglhofer, 2012). Razlika između općeg propisanog iznosa stipendije i prosječne stipendije isplaćene studentima proizlazi iz činjenice da se svaka stipendija računa uzimajući konkretan slučaj, tj. obiteljski dohodak, prijenose poreza te, ako je primjenjivo, vlastite prihode studenata i njihovih supružnika.

Ciljane stipendije

Informacije o ciljanim stipendijama kojima upravlja ASGA prikazane su u tablici 3.5. Ciljane stipendije može se podijeliti u tri općenite kategorije: stipendije za posebne vrste troškova (školarina, prijevoz, itd.), stipendije za studij u inozemstvu i stipendije na temelju uspjeha. Uz to, ASGA ima ciljane programe stipendija kojima je cilj pomoći studentima da dovrše svoj studij i pružiti im dodatnu financijsku potporu.

Tablica 3.5 Ciljane stipendije kojima upravlja Austrijska uprava za studijske stipendije, 2010.

Vrsta stipendije	Opis
Stipendije pokrivaju specifičnu vrstu troška	
Doplatak za studij	Financijska potpora za studente koji plaćaju školarinu, ali su slabijeg imovinskog statusa.
Doplatak za trošak prijevoza	Iznos doplatka za prijevoz plaćaju državna tijela zadužena za studijske stipendije prema zakonu i ovisi o stvarnim troškovima prijevoza. Ne postoji zakonsko pravo na takav doplatak.
Subvencija za njegu djeteta	Za primatelje studijske stipendije ili stipendije nakon dovršetka studija koji imaju dijete/djecu i troškove profesionalne brige o djetetu u završnoj fazi njihova studija. Dobna granica: 41. Do 150 EUR mjesečno po djetetu. Supružnik ne smije imati godišnji prihod veći od 21.800 EUR.

Vrsta stipendije	Opis
Programi studija u inozemstvu	
Stipendija za studij u inozemstvu	<p>Stipendije za studij u inozemstvo dodjeljuju se na dva načina:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kroz produženje studijske stipendije za razdoblje studiranja u inozemstvu za najviše četiri semestra; 2. kroz dodatne mjere potpore poput stipendija za studij u inozemstvu, uključujući doplatak za trošak putovanja i subvencije za tečajeve jezika. <p>Stipendija za studij u inozemstvu iznosi najviše 582 EUR mjesečno. Varira od 73-582 EUR mjesečno i plaća se uz studijsku stipendiju. Iznos ovisi o trošku života i studiranja u određenoj zemlji. Primjerice, da austrijski studenti žele studirati u Hrvatskoj, primali bi 73 EUR mjesečne stipendije za studij u inozemstvu te dodatnih 75 EUR za doplatak za trošak putovanja (ASGA, 2011.).</p> <p>Trajanje: 3 mjeseca (najmanje) - 20 mjeseci (najviše).</p> <p>U 2009./10. ukupno je 1.659 studenata primilo ovu stipendiju (ASGA, 2011).</p>
Stipendija za mobilnost	<p>Novi oblik financijske potpore za studente od 2008./2009., s ciljem podupiranja studenata koji studiraju cijeli preddiplomski ili diplomski studijski program na sveučilištu ili veleučilištu akreditiranom od države izvan Austrije, ali u EEA i Švicarskoj. Ovaj program stipendija uveden je kao odgovor na pritiske iz EU (ASGA, 2011.).</p> <p>U 2009./2010. stipendiju je primilo 508 studenata, a u 2010./2011. 744 studenata (Schlöghofer, 2012.).</p> <p>Ovo nije kompetitivni program: ako studenti ispunjavaju uvjete (isti uvjeti kao i za studijsku stipendiju), primaju godišnju stipendiju za mobilnost u iznosu od 8.148 EUR.</p>

Vrsta stipendije	Opis
Stipendije na temelju uspjeha	
Stipendije vezane uz rezultate	<p>Uvjete ispunjavaju:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Studenti koji postižu izvrsne rezultate u napredovanju u studiju (sveučilišta, Fachhochschulen/veleučilišta, privatne institucije visokog obrazovanja i druge obrazovne institucije utvrđuju konkretne parametre). 2. Studenti koji nisu premašili razdoblje zadovoljavanja uvjeta određenog dijela studijskog programa. 3. Studenti koji imaju prosjek ocjena veći od 2.0 (1.0 je najbolja ocjena, a 5.0 najgora). <p>Važno: nema preduvjeta socijalne potrebe (prihod i imovina roditelja ne uzimaju se u obzir).</p> <p>Iznos stipendije vezane uz rezultate ne može biti manji od 726,72 EUR po akademskoj godini.</p>
Poticajne stipendije	<p>Dodjeljuju se prema znanstvenim i umjetničkim postignućima. Iznosi su između 700 EUR i 3.600 EUR za jednu akademsku godinu.</p>
Ostale stipendije	
Stipendija nakon dovršetka studija	<p>Osmišljene za one studente koji su imali plaćeni posao tijekom njihova studija, kako bi im se pružila mogućnost dovršetka studijskog programa bez stresa na poslu, a posebno tijekom razdoblja potrebnog za dovršetak diplomskih radova. Ova mjera potpore dodjeljuje se u razdoblju od najviše 18 mjeseci za dovršetak studija.</p> <p>Uvjeti koje treba zadovoljiti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zaposlenje na najmanje pola radnog vremena i to najmanje 36 mjeseci u prethodne četiri godine, uključujući službenu potvrdu o razdobljima brige za dijete. 2. Pisanje diplomskog rada mora biti u tijeku i smije ostati samo nekoliko nepoloženih ispita. 3. Treba odustati od plaćenog posla u razdoblju u kojem se plaća stipendija. 4. Dobna granica je 41 godina. <p>Stipendija je u iznosu između 600 EUR i 1.040 EUR na mjesec, ovisno o broju radnih sati zadnjeg zaposlenja studenta. Pojedinci koji rade puno radno vrijeme primaju veće stipendije.</p> <p>Ako se studijski program ne dovrši uspješno u roku od šest mjeseci nakon zadnje uplate stipendije za dovršetak studija, cijeli primljeni iznos treba vratiti. Stipendiju je primilo 287 studenata upisanih 2009./2010. te 258 studenata upisanih 2010./2011. (Schlöghofer, 2012).</p>

Vrsta stipendije	Opis
Financijska potpora za studente	<p>Pomoćni financijski instrument koji se može koristiti kako bi se odgovorilo na socijalnu potrebu, nagradio uspjeh, pomoglo sa školarinom i dala potpora studentima s posebnim potrebama, i sl.</p> <p>Iznos ovih mjera potpore varira od 180 EUR mjesečno do najvećeg iznosa koji nudi studijska stipendija.</p>

Izvor: ASGA (2010), ASGA (2011), Schlöglhofer (2012)

Studentski zajmovi

ASGA upravlja sustavom zajmova za studente koji plaćaju školarinu i ne ispunjavaju uvjete za osnovnu saveznu studijsku stipendiju. Pokriva isključivo trošak školarine i iznosi 363,63 EUR po semestru.²⁷ Kamata na studentski zajam računa se kao 1% ispod tromjesečnog EURIBOR-a (Schlöglhofer, 2012.). U zadnjem desetljeću otkad je započet program, ovaj je zajam primilo između 300 i 1.000 studenata na godinu. Program studentskih zajmova može trajati najviše 15 semestara te nije dostupan studentima starijima od 35 godina (ova dobna granica se odnosi na trenutak u kojem studenti započnu svoj studijski program) (ibid.).

Neizravne financijske potpore

Neizravne financijske potpore koje pruža savezna vlada predstavlja važnu komponentu socijalne potpore studentima tijekom njihova studija i uglavnom se sastoji od financijskih sredstava dostupnih roditeljima studenata. Kao što je ranije spomenuto, roditelji imaju pravnu obvezu brinuti se za svoju djecu sve dok ona ne postanu sposobna to sama činiti, što čini temelj prava na ovu vrstu financijskih potpora. Karakter ovih potpora vidljiv je u činjenici da neizravna savezna pomoć za djecu prestaje kad dijete navrší 18 godina, no ako dijete postane student, to se razdoblje može produžiti do 24 godine (ASGA, 2010). Sustav neizravnih financijskih potpora ima pet glavnih komponenti: obiteljski doplatka, zdravstveno osiguranje, porezne olakšice, subvencije austrijskom studentskom zboru i subvencije za studentski smještaj i obroke. U nastavku je predstavljena svaka od ovih komponenti.

Program obiteljskog doplatka

Iznos obiteljskog doplatka ovisi o dobi i broju djece. Za studente između 19 i 24 godina starosti obiteljski doplatka iznosi 152,70 EUR mjesečno. Iznimke se, u smislu duljine pokriva, rade za studente koji su služili u vojsci, obavljaju civilnu vojnu službu ili za studentice majke - te su skupine pokriveno do 25 godina starosti (Schlöglhofer, 2012). Ako je u obitelji najmanje 2 djece, ukupni iznos doplatka na mjesec povećava se za 12,80 EUR, za 3 djece za 47,80 EUR, za 4 djece za 97,80 EUR, a za svako sljedeće dijete za 50 EUR. Za djecu s posebnim potrebama iznos se povećava za 138,30 EUR mjesečno (Schlöglhofer, 2012). Zakon o potpori za studente propisuje kriterije i trajanje ovih mjera potpore kao i njihovo produženje u određenim slučajevima.

Zdravstveno osiguranje i osiguranje od nezgode

Opći zakon o socijalnoj skrbi propisuje obvezu pokriva studenata kroz obvezni sustav osiguranja od nezgode. Osiguranje od nezgode obvezno je i student ne mora plaćati zasebne naknade. Uz to, prema navedenom zakonu, studenti mogu

²⁷ U Austriji postoje privatne banke koje daju studentske zajmove. Takve programe nude, primjerice, Erste banka, Reiffeisen, Wustenrot i druge. Sustav privatnih zajmova, međutim, nije u fokusu ovog izvješća, nego niz financijskih instrumenata koje država nudi kao pomoć studentima.

odabrati pokriće temeljem polica osiguranja njihovih roditelja ili supružnika. Uvjeti za ovakvu vrstu osiguranja preko jednog roditelja sljedeći su:

- dokaz o napretku u studiju od najmanje osam ECTS bodova na godinu, tijekom prvog razdoblja postsekundarnog studija
- nije potreban poseban dokaz u drugom razdoblju studiranja
- dobna granica od 24 godine.

Slično programu obiteljskog doplatka, Zakon o potpori studenata predviđa sve uvjete i moguće izuzetke od općih pravila programa.

Osim toga, u sustavu obveznog zdravstvenog osiguranja studenti imaju mogućnost samostalnog osiguranja pod povoljnijim uvjetima ako osiguranje preko roditelja, supruga ili partnera ili zapošljavanja nije dostupno. U takvim slučajevima samostalnog osiguranja Savezno ministarstvo znanosti i istraživanja pridonosi s pola mjesečne naknade za zdravstveno osiguranje. Preduvjeti za subvencionirano samostalno osiguranje sljedeći su:

- prihod manji od 8.000 EUR na godinu
- najviše dvije promjene studijskog programa
- najmanje određeno trajanje studijskog programa ne smije se produžiti za više od 4 semestra
- nema dobne granice.

Porezne olakšice

Studenti koji ispunjavaju uvjete za obiteljski doplatka također imaju pravo na financijske potpore u skladu s propisima Zakona o porezu na obiteljski doplatka. Roditelji koji žive s djecom upisanom na sveučilišne studije ispunjavaju uvjete za porezne olakšice za djecu. Oni koji ne žive sa svojom djecom imaju pravo na poreznu olakšicu za uzdržavanje djece. Porezne olakšice iznose 50,90 EUR po djetetu mjesečno (ASGA, 2010).

Osim toga, na temelju Zakona o porezu na dohodak roditelji imaju pravo naknadno podnijeti zahtjev za smanjenje poreza zbog izvanrednih troškova za studente koji studiraju izvan mjesta prebivališta. Zakon o financijskoj pomoći za studente propisuje uvjete koje treba zadovoljiti kad je riječ o razumnoj udaljenosti (ibid.). Na kraju, samo roditelji studenata koji ispunjavaju uvjete za obiteljske doplatke kvalificiraju se za porezne olakšice. To osigurava ispunjavanje uvjeta za subvencije samo za one studente koji pruže dokaz o napretku u studiju.

Subvencije za Austrijski studentski zbor

Austrijski studentski zbor prima sredstva od države za pružanje usluga studentima, kao što su obroci po povoljnoj cijeni, financijska potpora za stanovanje, troškovi uzdržavanja djeteta, subvencije u slučaju posebnih materijalnih okolnosti ili sukoba s roditeljima zbog plaćanja potpore (ASGA, 2010).

Subvencije za studentski smještaj i studentske menze

ASGA je također zadužena za pružanje subvencija za stanovanje i vrtiće koji primaju djecu studenata, kao dio neizravnih mjera financijskih potpora za studente. Ove mjere namijenjene su za pomoć studentima koji su izvan gradova u kojima je smještena institucija visokog obrazovanja, kako bi živjeli po prihvatljivoj cijeni i time se osigurava pravedniji pristup visokom obrazovanju (ASGA, 2010). Savezna vlada ne upravlja studentskim smještajem niti ga u cijelosti financira. U zadnje vrijeme, ÖAD (Austrijska agencija za međunarodnu mobilnost i suradnju u području obrazovanja, znanosti i istraživanja) preuzela je zadatak pružanja studentskog smještaja.²⁸ Osim toga, u Austriji postoji razvijeno tržište privatnog studentskog smještaja.

Kad je riječ o subvencijama za obroke, ni u tom slučaju savezna vlada ne upravlja sustavom, nego umjesto toga osigurava subvencije. *Österreichische Mensen Betriebsgesellschaft mbH* upravlja većim dijelom studentskih menzi. Tvrtka je u državnom vlasništvu od 1997. godine i obvezna je temeljem ugovora s vladom pružati obroke za studente po povoljnim cijenama, po načelu da pokriva troškove, a ne stvara profit (ASGA, 2010). Uz to, Savezno ministarstvo za znanost i istraživanje daje subvencije za otvaranje novih studentskih menzi i pruža podršku održavanju postojećih poduzeća, no ne daje subvencije za rad studentskih menzi (ibid.).

Financijske potpore za međunarodnu mobilnost

U ovom dijelu prvo se daje pregled dostupnih financijskih instrumenata za odlazne studente, a potom pregled financijskih instrumenata dostupnih za dolazne studente u Austriji.

Odlazni studenti

Glavno pitanje vezano uz odlazne studente iz određene zemlje jest jesu li dostupni programi stipendija prenosivi nakon mijenjanja zemlje studija. U slučaju Austrije zdravstveno osiguranje prenosivo je na području EU/EEA, što propisuje zakon Europske unije za zemlje članice. Osim toga, kako je već spomenuto, ASGA je razvila dva programa stipendija za austrijske studente koji studiraju u inozemstvu – stipendije za studij u inozemstvu i stipendije za mobilnost. Dok je stipendija za mobilnost zaseban program osmišljen posebno za upis na studijske programe u stranoj zemlji, stipendija za studij u inozemstvu proširenje je postojećeg programa studijskih stipendija, kako bi one bile „prenosive” i prikladnije za potrebe studiranja u inozemstvu. S obzirom na sustav studentskih zajmova kojima upravlja država, a uzimajući u obzir činjenicu da je posebno osmišljen za troškove školarine koji su u Austriji uređeni na saveznoj razini, ovaj program nije prenosiv.

Dolazni studenti

S obzirom na to da je Austrija zemlja članica EU, savezni program financijskih potpora otvoren je za građane EU/EEA pod jednakim uvjetima kao i za austrijske državljane. Osim toga, građani drugih država mogu ispunjavati uvjete za saveznu studijsku stipendiju ovisno o njihovoj duljini boravka u Austriji²⁹, kao i izbjeglice čiji status regulira Ženevska konvencija.

Upravljanje financijskim potporama za studente

Kao što je već istaknuto u ovom izvješću, sustavom financijskih potpora za studente u Austriji upravlja savezna ASGA, a nadzire ga ministarstvo. ASGA upravlja svim programima državnih stipendija i studentskih zajmova i upravlja mehanizmima neizravne potpore, poput subvencija, poreznih olakšica i slično. ASGA ne upravlja izravno samo segmentom studentskog smještaja i prehrane.

²⁸ Za više informacija molimo pogledajte http://www.housing.oead.ac.at/index_e.asp.

²⁹ 399 hrvatskih državljana primilo je studijsku stipendiju u 2009./2010. (ASGA, 2011).

Provjera materijalnog statusa koja je nužna kao dokaz ispunjenja uvjeta za državnu potporu zahtijeva zadovoljavanje sljedećih uvjeta:

- financijska potreba
- austrijsko državljanstvo ili jednak status
- upisan prvi studijski program (izuzetak: diplomski ili doktorski studijski programi, koji očitito zahtijevaju dovršetak prethodnog stupnja)
- napredak u studiju:
 - za preddiplomske programe: 30 ECTS bodova nakon 2. semestra, 90 ECTS bodova nakon 6. semestra
 - za diplomatske programe: 20 ECTS bodova nakon 2. semestra
 - za doktorske programe: 12 ECTS bodova nakon 2. semestra
- dobna granica: student nije stariji od 30 godina na početku studijskog programa (moguće povećanje dobne granice do najviše 5 godina).

Kako ASGA upravlja svim financijskim potporama za studente, tako vodi i evidenciju o cijelome sustavu. Može stoga pružiti informacije o ispunjavanju uvjeta, broju i vrsti primljenih prijava, broju i vrsti dodijeljenih stipendija po akademskoj godini. S ciljem provođenja mjera za suzbijanje zlouporabe postojećeg sustava financijskih potpora, ASGA godišnje provjerava je li student koji je primio stipendiju u toj godini zaradio prihod koji prelazi 8.000 EUR (Schlöghofer, 2012). U takvom slučaju student mora platiti razliku.

Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora

Za ASGA-u opći program studijskih stipendija najveći je i najvažniji javni izdatak. Tablica 3.6 pokazuje cjelokupni iznos javnih sredstava potrošenih na ovaj program između akademskih godina 2006./2007. i 2010./2011.

Tablica 3.6 Podaci o cjelokupnom iznosu austrijskog programa studijskih stipendija, 2006.-2011.

Akademski godina	Iznos u milijunima EUR
2006./2007.	188
2007./2008.	194
2008./2009.	209
2009./2010.	188
2010./2011.	182

Izvor: Schlöghofer (2012)

Iako se prema podacima iz tablice 3.6 čini da je ukupni iznos rastao do 2008. godine, a zatim pao, važno je napomenuti da je akademska godina 2008./2009. bila zadnja godina u kojoj su školarine bile obvezne za sve studente upisane u Austriji. Od 2001. do 2009. program studijskih stipendija uključivao je i povrat školarina svim studentima koji primaju studijsku stipendiju i bilježe napredak u studiju (ASGA, 2010). Kao rezultat toga, ova je izravna financijska potpora za studij proširena.

U razdoblju od 2000. do 2007. nije bilo povećanja u iznosu studijskih stipendija, no 2007. izmjenama i dopunama Zakona o financiranju studija studijske stipendije povećane su za 12% (ASGA, 2010). Gledano u apsolutnim brojkama, od ovih izmjena najviše koristi imali su studenti iz obitelji s vrlo niskim primanjima. Studenti koji su imali pravo na studijske stipendije godišnje su primili do 876 EUR više nego u akademskoj godini 2007./2008. (ibid.).

U 2008. austrijski parlament donio je odluku o ukidanju školarina te od akademske godine 2009./2010. programi studijskih stipendija pokrivaju samo troškove života, a ne studijske troškove studenata. To objašnjava pad u ukupnom godišnjem dodijeljenom iznosu kao što pokazuje tablica 3.6. ASGA kontinuirano poboljšava upravljanje programom studijskih stipendija, kao i programiranje dostupnih izvora financiranja. U 2005. godini bilo je poboljšanja procesa prijave, uključujući uspostavu *online* prijave, a 2008. uveden je novi program stipendija – stipendije za mobilnost (Schlöghofer, 2012).

Prema ASGA-i glavne su prednosti trenutnog sustava financijskih potpora u tome što omogućava znatne financijske prijenose i ne oslanja se na davanje zajmova studentima. Uz to, postojeći sustav izdašan je prema studentima s djecom i općenito se smatra pouzdanim (Schlöghofer, 2012). Kad je riječ o nedostacima, studenti su ponekad zbunjeni složenošću sustava. Još važnije, s obzirom na to da se cijeli sustav oslanja na zakonske odredbe koje propisuju da roditelji imaju zakonsku obvezu financiranja svoje djece, sustav ne može pomoći studentima čiji roditelji nisu voljni, ali ne i u nemogućnosti, financirati njihov studij. Tablica 3.7 sažeto opisuje prednosti i nedostatke sustava.

Tablica 3.7 Pozitivni i negativni aspekti austrijskog sustava financijskih potpora za studente, vrijedi za 2012.

Pozitivni	Negativni
Austrijski program studijskih stipendija isključivo je transferni sustav bez elemenata zajma.	Studente ponekad zbunjuje činjenica da je maksimalni dopušteni iznos prihoda uz koji je moguće zatražiti studijsku stipendiju različit od dopuštenog iznosa za obiteljski doplatak.
Program studijskih stipendija koristan je za studente s djetetom/djecom.	Studenti čiji roditelji nisu voljni (ali ne i u nemogućnosti) plaćati troškove studiranja ne mogu dobiti stipendiju.
Smatra se da je implementacija sustava stipendija iznimno uspješna, s malim brojem pogrešaka u dodjeli stipendija".	

Izvor: Schlöghofer (2012)

3.2

Njemačka

Sustav visokog obrazovanja u Njemačkoj sastoji se od sveučilišta, visokih škola, veleučilišta i fakulteta umjetnosti/ glazbe. Trenutno postoje 104 sveučilišta, šest pedagoških visokih škola, 14 teoloških fakulteta, 51 umjetnički fakultet, 189 veleučilišta i 30 veleučilišta za javnu upravu (Beerkens-Soo, 2010).

Visoko obrazovanje u Njemačkoj odgovornost je dviju administrativnih razina: (1) Saveznog ministarstva obrazovanja i istraživanja te (2) Ministarstva obrazovanja, kulture i znanosti, koji djeluju na razini 16 saveznih država (*Länder*), čiji ministri su dio Tajništva Stalne konferencije ministara obrazovanja i kulture pojedinih država. Uloga saveznog ministarstva definirana je u osnovnom zakonu i uključuje i zakonodavnu vlast, iako pojedine države mogu donijeti zakone ako temeljni zakon ne odredi drukčije.

Školarine su jedno od područja o kojem se odluke donose u pojedinim državama. Marcucci i Usher (2012:31) navode kako se politika vezana uz školarine u Njemačkoj promijenila u siječnju 2005., kada je Vrhovni sud odbacio zabranu naplaćivanja školarina i donio odluku da ih pojedine države mogu uvesti. Prema Marcucci i Usheru (2012.) šest saveznih država naplaćuje školarinu svim studentima na preddiplomskoj i diplomskoj razini, a pet država naplaćuje školarinu studentima koji studiraju dulje od predviđenog trajanja studija ili su već dovršili jednu studijsku razinu. Pet država ne naplaćuje školarine. Školarine variraju između 375 i 500 EUR po semestru. Slično Austriji, sve studente službeno se smatra redovitim studentima, iako postoje iznimke kad je riječ od zaposlenju i obiteljskim obvezama (Doolan i dr., 2012).

U Njemačkoj neizravnim financijskim potporama za studente (subvencioniran studentski smještaj i subvencionirani obroci) upravlja Njemačko nacionalno udruženje za studentske poslove (*Deutsches Studentenwerk*), putem 58 lokalnih organizacija za studentsku potporu poznatih pod nazivom *Studentenwerk*. Izravne studentske financijske potpore financira savezna država, a njome upravlja ili lokalna organizacija za studentsku potporu (*Studentenwerk*) ili uprava lokalne vlasti (*Bundesland*). Studentskim zajmovima upravlja njemačka razvojna banka u državnom vlasništvu (*KfW: Kreditanstalt für Wiederaufbau*).

Važno je napomenuti da je prema Marcucci i Usheru (2012.) u 2011. Njemačka (kao i Švedska) doživjela blagi porast u financijskim potporama za studente – povećanje je bilo na razini inflacije ili ispod te razine. Rashodi za izravne financijske potpore za studente u 2010. bili su 2,9 milijardi EUR.³⁰

Broj studenata i studentski troškovi

Trendovi u broju studenata

Njemački sustav visokog obrazovanja binarni je sustav koji se sastoji od sveučilišnih i stručnih studija. U akademskoj godini 2011./2012. bilo je ukupno 2.377.034 studenata upisanih u njemački sustav visokog obrazovanja. Od tih studenata 1.567.890 (65,9%) bilo je upisano na sveučilišne studije, 33.340 na umjetničke fakultete (1,4%), 744.150 na stručne studije (31,3%) i 31.654 (1,3%) na upravne tehničke fakultete (Savezni ured za statistiku Njemačke).

³⁰ Za više detalja o izravnim financijskim potporama za studente molimo pogledajte <http://www.bmbf.de/press/3223.php>

Prema dostupnim podacima u razdoblju od 2009./2010. do 2011./2012. broj studenata upisanih u prvu godinu u njemačkom sustavu visokog obrazovanja lagano je rastao, kako je prikazano u tablici u nastavku. Prema komparativnom izvješću istraživanja EUROSTUDENT (Orr i dr., 2011:50), 95% studenata upisanih u njemački sustav visokog obrazovanja su redoviti studenti.

Tablica 3.8 Broj studenata upisanih u prvu godinu u Njemačkoj između 2009./2010. i 2011./2012.

Broj studenata	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.
Sveučilišni studenti	220.602	232.822	267.191
Studenti stručnog visokog obrazovanja	131.269	136.362	157.653

Izvor: Federalni zavod za statistiku Njemačke

Studentski izdaci

Prema podacima istraživanja EUROSTUDENT (Orr i dr. 2011:134) najvažniji izdatak u kategoriji troškova života za studente koji održavaju vlastito kućanstvo troškovi su smještaja (1/3 prihoda). Važno je spomenuti da podaci pokazuju da su troškovi smještaja veći u većim gradovima (ibid.). Tablica 3.9 navodi prosječne iznose troškova koje imaju studenti upisani u Njemačkoj.

Table 3.9 Prosječni mjesečni iznos troškova u 2009.

Trošak	Prosječni mjesečni iznos
Stanarina	281 EUR
Hrana	159 EUR
Odjeća	51 EUR
Prijevoz	81 EUR
Zdravstveno osiguranje	59 EUR
Telefon, internet, radio, TV pretplata	35 EUR
Materijali za rad/učenje	33 EUR
Slobodno vrijeme	63 EUR
Ukupno	762 EUR

Izvor: Deutsches Studentenwerk (2013)

Kao što je ranije spomenuto, šest (od šesnaest) saveznih država u Njemačkoj naplaćuje školarinu svim studentima na preddiplomskoj i diplomskoj razini, a pet saveznih država naplaćuje školarinu studentima koja studiraju duže od predviđenog trajanja studija ili su već dovršili jednu studijsku razinu (Marcucci i Usher, 2012:31). Školarine variraju između 375 i 500 EUR po semestru. Deset država također naplaćuje administrativne naknade od 25 do 75 EUR po semestru (ibid.).

Pregled sustava financijskih potpora za studente

Financijska potpora za pokrivanje troškova studenata dolazi iz tri glavna izvora: obitelj, država i vlastiti prihod (npr. zaposlenje ili štednja). Pregled sastava svih studentskih mjesečnih prihoda u Njemačkoj na temelju podataka istraživanja EUROSTUDENT (Orr i dr., 2011:118) pokazuje da prihod iz javnih izvora čini 15% ukupnog studentskog mjesečnog prihoda, a izvor obitelj/partner čine 49% mjesečnog prihoda. Samostalno zarađen prihod čini 28%. Drugim riječima, čini se da je obitelj najvažniji izvor prihoda.

Izravne financijske potpore

U Njemačkoj ne postoje opće stipendije. Postoji, međutim, kombinacija ciljanih stipendija (uz provjeru potreba i uspjeha) i studentskih zajmova.

BAföG stipendije i zajmovi (na temelju potreba)

Nacionalna studentska financijska shema potpore u Njemačkoj naziva se *BAföG (Bundesausbildungsförderungsgesetz / Njemački savezni zakon o potpori u obrazovanju)*. Osnovna je ideja pružiti svakome mogućnost obrazovanja, neovisno o njihovom ekonomskom statusu (Vossensteyn i dr., 2013) i sastoji se od 50% stipendije i 50% zajma (FMER, 2013). Ako je studentu potrebno više vremena za završetak studija zbog tjelesnih ili mentalnih poteškoća, pomoć nakon propisanog trajanja studija daje se isključivo u obliku stipendije. Oko 17% svih studenata (ispunjenje uvjeta određuje se prema prihodu, nacionalnosti, pohađanju predavanja i dobi) dobiva ovaj oblik potpore (Vossensteyn, 2013:95).

Prema internetskoj stranici Saveznog ministarstva obrazovanja i znanosti (FMER, 2013) tim stipendijama i zajmovima upravlja Savezni ured za upravu (*Bundesverwaltungsamt*). Zajmovi su beskamatni s rokom otplate od 20 godina. Obveza otplate započinje pet godina nakon propisanog razdoblja studiranja. Trenutno je najmanja mjesečna rata otplate 105 EUR. Nedavne izmjene ukinule su mogućnost odricanja dijela otplate na temelju socijalnih kriterija ili kako bi se potakao brz dovršetak studija. Međutim, najveći je iznos otplate ograničen na 10.000 EUR, čak i ako su primljeni zajmovi veći od tog iznosa.

Misao je vodilja programa *BAföG* osigurati jednake mogućnosti u obrazovanju (FMER, 2013), stoga ne čudi da uvjeti za primanje financijske potpore ovise o obiteljskim prilikama: prihodi studenata, njihovih supružnika i njihovih roditelja uzimaju se u obzir. Kategorije studenata koji ispunjavaju uvjete za ovu vrstu potpore su: njemački državljani (i studenti iz država članica EU/EEA, ako zadovoljavaju određene uvjete, npr. žive u Njemačkoj), redoviti studenti na sveučilišnim ili stručnim studijima, studenti preddiplomskog studija do dobi od 30 godina i studenti na diplomskim studijima do 35 godina starosti. Studenti na privatnim institucijama visokog obrazovanja također se mogu prijaviti za ovaj izvor financiranja.

Najviši iznos financijske potpore za studente koji žive izvan roditeljskog doma trenutno je 670 EUR mjesečno (FMER, 2013). Do ovog je porasta došlo 2010., s 648 EUR za studente koji žive izvan roditeljskog doma na 670 EUR te s 478 EUR na 495 EUR za one koji žive sa svojim obiteljima (Marcucci i Usher, 2012). Na internetskoj stranici FMER-a (2013) navodi se da točan iznos ovisi o raznim čimbenicima, uključujući stambeno pitanje i zdravstveno osiguranje podnositelja zahtjeva, kao i prihod, štednju i imovinu podnositelja zahtjeva i njihovih supružnika ili roditelja. Dodatni doplatci plaćaju se studentima s djecom do 10 godina starosti - 113 EUR za prvo i 85 EUR za svako sljedeće dijete. Trajanje financijske potpore temelji se na propisanom trajanju studija.

Njemačka stipendija - Deutschland Stipendium (dodjeljuje se na temelju uspjeha)

Prema Marcucci i Usheru (2012.) novi program stipendija na saveznoj razini naziva Njemačka stipendija uveden je 2011., a financira se sredstvima iz savezne vlade i privatnim doprinosima. Cilj je programa nagraditi izvrsnost i poticati kulturu dodjela stipendija u Njemačkoj (za razliku od programa *BAföG*, nije povezana sa socioekonomskim statusom studenta) i primatelju osigurava 300 EUR mjesečno. Svi studenti (strani i njemački) koji studiraju na institucijama visokog obrazovanja u Njemačkoj imaju pravo prijave. Stipendija se dodjeljuje na temelju uspjeha, uključenosti u društvene aktivnosti (primjerice sudjelovanjem u studentskim klubovima, u politici sveučilišta, vjerskim ili političkim organizacijama) i osobnih karakteristika (prevladavanje teškoća, itd.). U 2012. godini dodijeljeno je 10.977 stipendija, a ukupno je to manje od 1% od ukupnog broja studenata upisanih u Njemačkoj (Vossensteyn i dr., 2013).

Druga izravna sredstva

Prema Vossensteynu (2004:36), osim stipendija i zajmova *BAföG* i Njemačke stipendije, studentima su na raspolaganju i drugi izvori financiranja, a to su uglavnom stipendije koje se temelje na zaslugama. Posebno daroviti učenici mogu dobiti stipendiju od pojedinih zaklada (*Begabtenförderungswerke*). Te zaklade najčešće održavaju bliske veze s crkvom, političkim strankama, sindikatima ili industrijom. Iznimka je njemačka Nacionalna zaklada za stipendije (*Studienstiftung des Deutschen Volkes*), koja ne zagovara nijednu određenu orijentaciju i koja je ujedno najveća njemačka zaklada te vrste. I središnja vlast i savezne države (*Länder*) podržavaju rad ovih zaklada izdvajajući značajna sredstva, od kojih najveći dio daje središnja vlast.

Njemačka služba za akademsku razmjenu (DAAD) nudi stipendije stranim studentima i mladima znanstvenicima kako bi nastavili studij ili daljnje obrazovanje ograničena trajanja na institucijama visokog obrazovanja. Osim DAAD-a, neke savezne države (*Länder*) također imaju posebna sredstva za pružanje pomoći stranim studentima na lokalnim institucijama visokog obrazovanja.

Po završetku prvog stupnja studenti mogu dobiti stipendije kao potporu svom daljnjem studiranju u skladu sa zakonima o podršci za diplomatske studente (*Graduiertenförderungsgesetze*) saveznih država (*Länder*). Zaklade za nadarene studente (*Begabtenförderungswerke*) također pružaju stipendije studentima koji su već završili prvi stupanj kako bi im omogućili doktorski studij. Konačno, postoji nekoliko manjih zaklada koje najčešće na raspolaganju imaju privatna sredstva i koje financijski pomažu studentima s invaliditetom.

Studentski zajmovi

Prema Vossensteynu (2004:38) glavni studentski zajmovi su *BAföG* zajmovi kojima upravlja Savezni ured za upravu. Kao što je već spomenuto, oni su beskamatni s rokom otplate od 20 godina. Zbog malih primanja rok otplate može biti produžen do najviše 30 godina. Obveza otplate započinje pet godina nakon isteka najdužeg razdoblja obrazovanja. U vrijeme provođenja ove studije najmanja mjesečna rata otplate bila je 105 EUR. Obveza otplate zajma može se ukinuti

ako prihodi primatelja ne prelaze određene doplatke oslobođene od poreza, ako se primatelj brine za dijete mlađe od 10 godina (ili za dijete s posebnim potrebama) ili je nezaposlen (ili samo djelomično zaposlen). Osim toga, studenti koji se ubrajaju u 30% najboljih studenata na svojoj godini mogu na zahtjev biti izuzeti od obveze vraćanja cijelog zajma (25% duga može im se oprostiti). Na kraju, nitko ne mora vratiti više od 10.000 EUR, čak i ako primljeni zajam prelazi taj iznos.

Osim toga, od 2006. studenti mogu podnijeti zahtjev za studentske zajmove (koji ne podliježu provjeri materijalnog statusa) kod privatnih banaka unutar posebnog programa kreditiranja savezne banke *KfW: Kreditanstalt für Wiederaufbau*. Ovaj zajam (*Studienkredit*) može se dodijeliti varijabilno do 650 EUR mjesečno za redovite studente na preddiplomskoj i diplomskoj razini. Doktorandi, studenti koji su na drugom studiju i studenti do dobi od 44 godine također se mogu prijaviti za studentski zajam (Vossensteyn i dr., 2013). Kamatna stopa slijedi EURIBOR uz dodatni postotni bod za administrativne troškove. Otplata obično počinje između 18 i 23 mjeseca nakon što se zaprimi zadnja uplata (ibid.).

Neizravne financijske potpore

Vossensteyn i dr. (2013:98) navode da su ukupna javna izdvajanja za visoko obrazovanje u Njemačkoj u 2004. bila 16.905.721 EUR, od čega je 59% odvajanje za nastavu, 6% izravne financijske potpore u obliku stipendija, 1% u obliku studentskih zajmova, a ostali oblici potpore uključivali su: 11% zdravstvena zaštita, 4% objekti, 1% prijevoz, 15% plaćanja vezana uz djecu, 3% oslobođenja od poreza.

Kao što je spomenuto u uvodu ove studije slučaja, za većinu oblika neizravnih financijskih potpora za studente u Njemačkoj zadužena je Njemačko nacionalno udruženje za studentske poslove (*Deutsches Studentenwerk*), krovna organizacija za 58 lokalnih organizacija (*Studentenwerk*) koje upravljaju potporom. Ove lokalne organizacije pružaju javne usluge za ekonomsku, socijalnu, zdravstvenu i kulturnu potporu studentima na njemačkim sveučilištima. Među pruženim uslugama su studentski smještaj, studentske menze, upravljanje državnim sredstvima za studente (*BAföG*) i psihološka pomoć. Prema podacima s internetskih stranica organizacija studentskih službi, oni pomažu u stvaranju društva koje se temelji na pravednosti.³¹ Sredstva za ove organizacije dolaze dijelom iz obveznih pristojbi koje plaćaju studenti.

Sustav neizravnih financijskih potpora ima sljedeće glavne komponente: studentski smještaj, hrana, zdravstvena zaštita i porezne olakšice.

Studentski smještaj i studentske menze

Prema izvješću komparativnog istraživanja EUROSTUDENT (Orr i sur., 2011:153,157), 76% studenata upisanih u Njemačkoj živi samostalno (vlastiti smještaj, podzakup, privatni stan), a 24% studenata živi s roditeljima. Od 76% studenata koji žive samostalno, 12,7% živi u studentskom smještaju. Podaci na internetskim stranicama *Deutsches Studentenwerk* pokazuju da je najam u prosjeku 250 do 280 EUR mjesečno. Postoji i studentski smještaj koji subvencionira država (u načelu svi studenti mogu se prijaviti, no određen je maksimalan broj semestara unutar kojeg mogu biti smješteni u studentskom smještaju), a postoje i privatne tvrtke koje pružaju studentski smještaj.

U studentskim su menzama dostupni obroci koje subvencionira država. Svi studenti imaju pravo jesti u lokalnoj menzi *Studentenwerka*. Bonovi za obroke koje izdaje studentski zbor ponekad su dostupni kao sredstvo potpore za one sa slabijim imovinskim stanjem.

³¹ Za detaljnije informacije molimo pogledajte <http://www.studentenwerke.de/main/default.asp?id=09910>.

Zdravstvena skrb

U Njemačkoj postoje dvije vrste zdravstvenog osiguranja, obvezno/javno i privatno. Prema podacima DAAD-a (2013), svi fondovi obveznog zdravstvenog osiguranja u državi obvezni su osigurati studente do 30. godine (ili do kraja 14. semestra redovitog studija). Kad student navrší 30 godina (ili ako studira dulje od 14 semestara) može nastaviti s osiguranjem kroz fond obveznog zdravstvenog osiguranja plaćanjem veće premije. Ako su studenti stariji od 29 godina u trenutku početka studija, moraju izvaditi privatno zdravstveno osiguranje.

Porezne olakšice

Haaristo i dr. (2011.) navode da roditelji u Njemačkoj imaju zakonsku obvezu pružiti potporu svojoj djeci i zauzvrat imaju pravo na dječji doplatok, porezne i druge državne olakšice, tako da velik dio obiteljske potpore prihodu studenta može doći iz javnih sredstava. Prema Vossensteynu (2004:39) obiteljski doplatok daje se za djecu u dobi između 18 i 27 godina u obrazovanju i njihov vlastiti prihod ne prelazi 7.680 EUR po kalendarskoj godini.

Vossensteyn (2004.) navodi da studenti moraju plaćati porez na dohodak kao i svi drugi porezni obveznici. Međutim, prema njemačkom Zakonu o porezu na dohodak pojedinci koji podliježu neograničenoj poreznoj odgovornosti mogu umanjiti iz njihovog oporezivog dohotka (ne od poreza koji treba platiti) svaki trošak vlastitog početnog obrazovanja ili nastavka obrazovanja do iznosa od 920 EUR po kalendarskoj godini. Ovaj iznos povećava se do 1.227 EUR, ako i kada studenti porezni obveznici ne žive u vlastitom domu, za potrebe početnog obrazovanja ili nastavka obrazovanja. Troškovi obrazovanja za potrebe ove odredbe uključuju troškove studija prvog stupnja na sveučilištu, veleučilištu (*Fachhochschule*) ili drugim institucijama visokog obrazovanja. Iznos troškova doktorskog studija također se može umanjiti. Odbici ne uključuju troškove otplate studentskih zajmova, ali mogu uključivati kamatu na studentski zajam. Troškovi života također nisu odbici kao troškovi obrazovanja, osim ako studenti imaju dodatne troškove jer žive daleko od kuće.

Ostalo

Povlastice za prijevoz dostupne su ili putem lokalnih organizacija studentskog servisa (*Studentenwerk*) ili lokalnih studentskih udruženja koja pregovaraju o sadržaju ugovora s lokalnim pružateljima usluga javnog prijevoza.

Financijske potpore za međunarodnu mobilnost

Odlazni studenti

Stipendije i zajmovi *BAföG* prenosivi su i za kratkotrajno i za dugotrajno studiranje u inozemstvu. Njemački studenti koji studiraju u inozemstvu mogu primiti i dodatnu stipendiju za najduže jednu godinu do iznosa od 4.600 EUR (ovaj se iznos može koristiti za školarinu, putne troškove i dodatno zdravstveno osiguranje i ne treba ga vratiti).³² Dodatne mogućnosti financiranja za studij u inozemstvu uključuju stipendije koje daje DAAD. Njemačko zdravstveno osiguranje prenosivo je na području EU/EEA, kako određuje pravo EU za države članice.

Dolazni studenti

Prema podacima s internetske stranice *Deutsches Studentenwerk*,³³ stipendije i zajmovi *BAföG* dodjeljuju se međunarodnim studentima samo u iznimnim okolnostima. Međunarodni studenti mogu podnijeti zahtjev za ovakvo financiranje ako jedan roditelj ima njemačko državljanstvo, ako imaju supružnika s njemačkim državljanstvom, ako su legitimni tražitelji azila, osobe bez državljanstva ili izbjeglice, ako je jedan roditelj bio zakonski zaposlen u Njemačkoj tri godine u razdoblju od šest godina prije početka studija ili su bili zakonito zaposleni u Njemačkoj pet godina prije

³² Za detaljnije informacije molimo pogledajte <http://www.bmbf.de/en/18228.php>.

³³ Za detaljnije informacije molimo pogledajte http://www.internationale-studierende.de/en/prepare_your_studies/financing/government_funding/.

početka studija. Uz to, studentski zajam koji je dostupan njemačkim studentima (zajam s niskom kamatnom stopom koji daje država na najviše 24 mjeseca do iznosa od 300 EUR mjesečno) također je samo ograničeno dostupan međunarodnim studentima.

Postoje, međutim, razni izvori financijskih potpora za međunarodne studente. I strani i njemački studenti koji studiraju na institucijama visokog obrazovanja u Njemačkoj imaju uvjete za Njemačku stipendiju (opisanu gore). Nadalje, DAAD nudi stipendije stranim studentima i mladim znanstvenicima kako bi nastavili studij ili daljnje obrazovanje ograničenog trajanja na njemačkim institucijama visokog obrazovanja. Uz stipendije koje daje DAAD, neke savezne države (*Länder*) također imaju posebne fondove za pružanje pomoći stranim studentima u lokalnim institucijama visokog obrazovanja.

S nekim zemljama, kao što su zemlje članice EU/EEA, Njemačka ima sporazum o socijalnoj skrbi.³⁴ To znači da dok god studenti imaju javno zdravstveno osiguranje u vlastitoj zemlji, mogu dobiti i ovo osiguranje koje odobrava institucija za javno zdravstvo u Njemačkoj. Mnoge lokalne organizacije studentskih servisa (*Studentenwerk*) nude pakete financijske potpore za međunarodne studente koji uz studentski smještaj i obroke mogu sadržavati i zdravstveno osiguranje. Mehanizmi neizravne potpore koji se odnose na subvencionirane obroke i studentski smještaj dostupni su svim studentima, bez obzira na to jesu li njemački državljani, državljani EU ili zemalja koje nisu članice EU.

Upravljanje financijskim potporama za studente

Program *BAföG* financira se na saveznoj razini, ali njime upravlja ili lokalni *Studentenwerk (STW)* ili lokalna vlast (*Bundesland*). Studentskim zajmovima upravlja njemačka razvojna banka u vlasništvu države *KfW: Kreditanstalt für Wiederaufbau*. Neizravnim financijskim potporama za studente upravlja se na razini lokalnih *Studentenwerk (STW)*.

Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora

Prema nalazima studije ACCESS o financijskim potporama za studente u Njemačkoj, pozitivni aspekti trenutnog sustava financijskih potpora za studente u Njemačkoj su višestruki izvori financiranja, prenosivost financijskih potpora i dobro razvijene neizravne potpore koje se pružaju kroz lokalne organizacije studentskih servisa (*Studentenwerk*). S druge strane, negativni aspekti sustava financijskih potpora za studente uključuju nedostatan dostupni iznos javnog financiranja (pogotovo za troškove u većim gradovima zbog visoke najamnine), preopsežnu administraciju i ponekad presporu reakciju administrativnog aparata što stvara kašnjenja prilikom plaćanja stipendija. Nadalje, dostupnost stipendija i zajmova *BAföG* nije zadovoljavajuća jer se odnosi na samo 17% svih studenata.

³⁴ Za detaljnije informacije molimo pogledajte http://www.internationale-studierende.de/en/on_arrival/health_insurance/.

3.3

Mađarska

Financiranje visokog obrazovanja i sustav financijskih potpora za studente u Mađarskoj prošli su radikalnu promjenu u akademskoj godini 2012./2013. (s početkom u rujnu 2012.), što će imati vrlo važan utjecaj na podatke i analize predstavljene u ovome dijelu. Ukratko, promjena je dovela do 20% smanjenja u cjelokupnom proračunu institucija visokog obrazovanja, do značajnog smanjenja broja mjesta koja država financira u potpunosti te do mogućeg udvostručavanja naknada koje se naplaćuju studentima koji se sami financiraju. Podaci koji se navode u ovom poglavlju odnose se na odredbe i statistiku koja je prethodila ovoj temeljitoj regulatornoj i legislativnoj promjeni koja će imati dugoročne posljedice.

U Mađarskoj, za razliku od drugih zemalja iz ovog izvješća, pristup financijskim potporama za studente uvelike ovisi o tome upisuju li se studenti uz potporu države ili se sami financiraju. Studentima koji se upisuju na mjesta koja financira država većinu školarine ili cijelu školarinu financira država (izravno instituciji visokog obrazovanja). To je slučaj bez obzira na to je li institucija visokog obrazovanja javna ili privatna³⁵ te je li usredotočena na stručne ili sveučilišne programe. Prema izvješću nacionalnog stručnjaka na projektu ACCESS može se dogoditi da privatne institucije visokog obrazovanja imaju studijske programe koje u potpunosti financira država te da javne institucije imaju studijske programe koji se financiraju sami (tj. na temelju školarina).

K tome, razlika između studijskih mjesta koja plaća država i onih koje plaćaju sami studenti utječe i na to kome će biti dostupna daljnja državna pomoć, poput studentskog smještaja ili stipendija. Omjer državno financiranih i samostalno financiranih mjesta najpovoljniji je kod prirodnih znanosti, a najlošiji kod društvenih znanosti. Iako su neki izvanredni studijski programi imali studente koji su studirali uz potporu države, ova se praksa neće nastaviti nakon 2012.

Specifičnosti mađarskog sustava visokog obrazovanja

Kao što je navedeno, glavna razlika u kategorijama studenata unutar mađarskog sustava financijskih potpora za studente jest ona između studenata koji studiraju uz potporu države, bez obzira na nominalni javni ili privatni status institucije visokog obrazovanja i vrste studijskog programa te onih koji se samostalno financiraju. U javnim institucijama visokog obrazovanja, državno financiranje „studentskih mjesta“, tj. novac koji država prenese institucijama visokog obrazovanja kako bi pokrila trošak studiranja, u 2008. godini iznosio je oko 20% proračuna institucija, a taj je iznos bio samo 8% u nekim umjetničkim programima.

U mađarskom visokom obrazovanju došlo je do brojnih strukturnih promjena, koje su dovele do složenosti kad je riječ o kategoriziranju studenata u službenim statistikama o visokom obrazovanju. Prije 2005. godine statistika o visokom obrazovanju uključivala je postsekundarne dvogodišnje studijske programe nakon kojih se nije dobivala sveučilišna diploma, uz sve druge studijske programe na preddiplomskoj, diplomskoj i doktorskoj razini. Od 2005. do 2010. postepeno se uvodio sustav tri ciklusa Bolonjskog procesa, uz studijske programe koji su postojali prije 2005. godine. U

³⁵ Postoje, međutim, različiti statusi unutar privatnih institucija visokog obrazovanja. Zbog ugovora s Vatikanom privatne ustanove visokog obrazovanja koje posjeduje Katolička Crkva primaju vrste javnih sredstava za koje druge privatne institucije ne ispunjavaju uvjete.

2009./2010. bilo je 82 postsekundarnih studijskih programa, 189 studijskih programa na koledžima³⁶ i 215 sveučilišnih programa. Nadalje, bilo je 248 preddiplomskih programa, 232 diplomska programa, 17 integriranih programa (koji kombiniraju preddiplomski i diplomski studij), 333 programa daljnjeg obrazovanja i 53 doktorska programa. Od 2010. u potpunosti je na snagu stupio Bolonjski sustav i dopušteni su samo studijski programi koji se uklapaju u strukturu tri ciklusa, bez razlike između sveučilišnih i stručnih studija. Postoji 19 sveučilišta, 7 privatnih sveučilišta, 10 javnih koledža i 34 privatna koledža. Na ovu strukturu dodatno će utjecati novi zakon koji stupa na snagu u rujnu 2012. godine; naime, broj privatnih institucija smanjit će se prisilnom integracijom između 2012. i 2015.

U najnovijoj strukturi stupnjeva Bolonjskog procesa, postoji razlika između redovitih studenata i izvanrednih studenata i samo redovite studente može financirati država. Redoviti studijski programi uglavnom se svi odvijaju tijekom dana, a izvanredni studijski programi pokrivaju večernje programe (0,5 ekvivalenta punog studijskog opterećenja - eng. *full-time equivalent*, u daljnjem tekstu: FTE), dopisne programe (0,33 FTE) i programe učenja na daljinu (0,25 FTE). Ne postoji razlika između stručnih i sveučilišnih studijskih programa ili institucija i svi bivši diplomanti tih institucija imaju pravo na nadogradnju svojih prethodnih stupnjeva s koledža na preddiplomski stupanj te svojih prethodnih sveučilišnih stupnjeva na diplomske stupnjeve. Za potrebe ovog izvješća, to znači da nema dostupnih podataka koji bi razlikovali sveučilišne i stručne studijske programe.

Također se u statističkim podacima ne pravi razlika između privatnih studijskih programa i onih koji se financiraju iz javnih sredstava, jer većina studijskih programa ima različite omjere studenata koje financira država i onih koji se sami financiraju, dok neke javne i privatne institucije visokog obrazovanja imaju studijske programe koji se „potpuno samostalno financiraju“. S obzirom na to da su mnogi studijski programi u vrijeme prikupljanja podataka još uvijek prolazili kroz proces tranzicije, kako bi bili u skladu sa strukturom Bolonjskog procesa (čak i nakon 2010. godine), ne primjenjuje se diferencijacija između preddiplomskih, diplomskih i doktorskih kategorija. Dakle, najznačajnija razlika koju treba razmatrati kad je riječ o sustavu financijskih potpora za studente u Mađarskoj jest ona između studenata koje financira država i onih koji se sami financiraju.

Broj studenata i studentski troškovi

Pelí i dr. (2010.) navode da je u akademskoj godini 2009./2010. bilo ukupno 370.331 studenata upisano u visoko obrazovanje u Mađarskoj, od čega 242.701 u redovite studijske programe. Slika 3.2 pokazuje da je broj mjesta koja financira država ostao relativno nepromijenjen tijekom posljednjih 10 godina, iako je ukupan broj studenata u Mađarskoj dosegao vrhunac u 2005.³⁷ Ukupan broj studenata odražava oscilacije u broju studenata koji se sami financiraju³⁸, a koji čine tek nešto manje od polovice ukupnog studentskog tijela. Ovo će se drastično promijeniti s novim zakonima, uz očekivani nagli porast udjela studenata koji se samostalno financiraju te se predviđa da će ukupan broj studenata pasti za više od 10% u sljedećih 10 godina zbog demografskih trendova.

³⁶ Koledži i programi na koledžima dijele neke karakteristike s veleučilištima, no nisu potpuno jednaki. U ostatku ove studije slučaja njih će se nazivati koledžima, jer je to predloženo prijedom s mađarskog i pojam koji se koristi u izvornim dokumentima.

³⁷ Podudara se sa uvođenjem trenutnog Zakona o visokom obrazovanju.

³⁸ Točnije, ovo je broj takozvanih mjesta na kojima se studenti sami financiraju. Studenti upisani na neka od ovih mjesta morali su plaćati školarinu, ali su mogli primiti i potporu u vidu stipendije. Nisu dostupni precizni podaci.

Tablica 3.10 Cjelokupni broj studentskih mjesta koje financira država i koja financiraju sami studenti u Mađarskoj u 2008./2009.

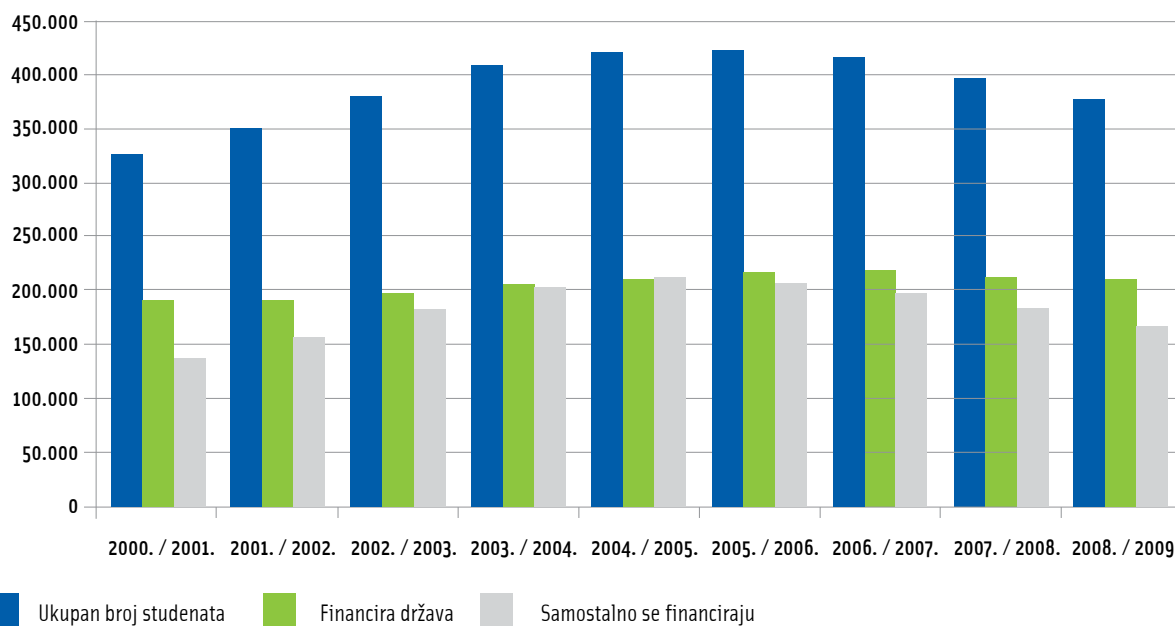
Akademska godina	Ukupno		Financira država		Samostalno financiranje	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
2008./2009.	381.019	100	211.777	56	169.242	44

Izvor: Péli i dr. (2010.)

Tablica 3.11 Broj redovitih studenata u Mađarskoj koji studiraju uz potporu države u 2008./2009. i 2009./2010.

Akademska godina	Broj mjesta redovitog studija koje financira država	% svih mjesta za redoviti studij
2008./2009.	184.243	80,37
2009./2010.	183.458	80,58

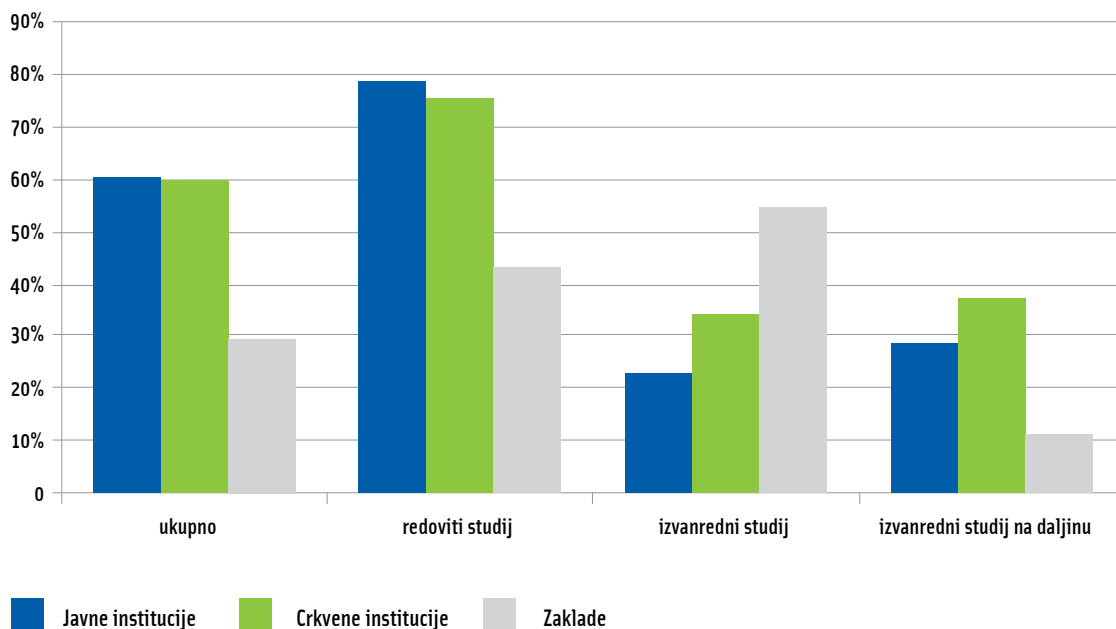
Izvor: Péli i dr. (2010)

Slika 3.2 Desetogodišnji trendovi u ukupnom broju studenata i broju mjesta za studente koje financira država i koji se samostalno financiraju, 2000.-2009.

Izvor: Péli i dr. (2010)

Peli i dr. (2010:11) također pružaju podatke o raspodjeli mjesta koja financira država prema vrsti statusa institucija visokog obrazovanja (javna, crkvena i ona koje se temelje na zakladama) i vrsta studijskih programa (redoviti i dvije vrste izvanrednih studijskih programa). Slika 3.3 pokazuje da je većina studentskih mjesta koja financira država na redovitim studijskim programima, bez obzira na javni/privatni status institucija visokog obrazovanja, no neka studentska mjesta koja financira država bila su dostupna i na izvanrednim studijskim programima.

Slika 3.3 Raspodjela mjesta koja financira država u akademskoj godini 2009./2010.

Izvor: Péli i dr. (2010:11)

Studenti koji studiraju uz potporu države ne plaćaju školarinu, no broj mjesta raspoloživih pod takvim uvjetima u različitim institucijama visokog obrazovanja je ograničen, kako je gore opisano. Studenti koje financira država mogu zadržati taj status onoliko dugo koliko je propisana duljina studijskog programa te dva dodatna semestra. Ako student studira dulje od propisane duljine, gubi mjesto koje financira država i mora platiti školarinu. Osim toga, od 2008. studenti koje financira država također moraju postići unaprijed određeni prosjek ocjena kako bi zadržali svoje mjesto koje financira država. Ako ne uspiju ostvariti propisani prosjek ocjena, mjesto koje financira država bit će dodijeljeno studentu koji se samostalno financira, a koji ima najviši prosjek ocjena. U stvarnosti, međutim, ova promjena statusa utječe na samo oko 2-5% studentskog tijela.

Svi ostali studenti (42% u 2009./10. prema EACEA/EURYDICE, 2011.) smatraju se studentima koji se sami financiraju i oni plaćaju školarinu. Ne postoji službena statistika o iznosu školarina. Raspon naplaćenih školarina, međutim, uvelike varira od 1.000 do 7.000 EUR za redoviti studijski program godišnje, s prosjekom od 1.500 EUR. Ova brojka, međutim, skriva velike razlike među akademskim disciplinama i vrstama institucija, jer ne postoji opća regulativa ili državne smjernice o iznosima. Od 2005. država zabranjuje opće administrativne pristojbe, a drugi studentski troškovi (odnosi se na sve studente, bez obzira na status) mogu se naplaćivati samo za posebne usluge. Prema nacionalnim stručnjacima

projekta ACCESS za Mađarsku, institucije visokog obrazovanja trebaju prihod od školarina, jer on čini i do 50% njihovog operativnog prihoda.

Prema podacima Eurostata za 2006. (EZ i HIS, 2009.), školarine čine 19% ukupnih studentskih izdataka u Mađarskoj, sa srednjom vrijednosti na 9%. Prema gruboj procjeni može se reći da je prosječni sveukupni trošak studenta 15.000 EUR po godini za studente koji se sami financiraju, dok Vossensteyn (2004.) procjenjuje da su studentski izdaci između 2.500 EUR i 9.130 EUR godišnje. Recentniji podaci stručnjaka za Mađarsku na projektu ACCESS slažu se s tim procjenama, iako se upozorava na veliki raspon u životnim troškovima ovisno o gradu te o troškovima školarine, ovisno o studijskom programu. Godišnji troškovi života kreću se između 1.600 i 3.200 EUR, a plaćanje školarine moglo bi podići ukupne troškove na 9.200 EUR. Ove troškove pokrivaju uglavnom obitelji studenata.

Pregled sustava financijskih potpora za studente

Kako istraživanje EUROSTUDENT ne nudi podatke za Mađarsku, može se pretpostaviti da većina studenata prima neki oblik roditeljske novčane potpore, s obzirom na to da nema općih stipendija koje pokrivaju troškove života. Studenti koji se samostalno financiraju također trebaju pomoć s troškovima školarina. Budimpešta, kao grad u kojem se nalazi većina institucija visokog obrazovanja, također je skuplje mjesto za život od drugih mađarskih gradova.

Postoje stipendije koje se temelje na uspjehu koje raspodjeljuju institucije visokog obrazovanja na temelju cjelovitog iznosa koji dodijeli država. Prema podacima EACEA/Eurydice (2011) samo studenti koje financira država ispunjavaju uvjete za ovu stipendiju, a 40% njih prima neki oblik stipendije. Postoje također potpore za studente iz obitelji s nižim primanjima, koje također raspodjeljuju institucije visokog obrazovanja.

Država pruža neizravnu potporu za studentske kulturne aktivnosti, sport i udžbenike i ta su sredstva uključena u cjeloviti iznos (eng. lump sum) koji institucije dobivaju od države, a dodjeljuju se u skladu s brojem studenata koje financira država u pojedinim institucijama. Korist od takve potpore u načelu imaju samo studenti koje financira država. Kategorije potpore za kulturne aktivnosti, sport i udžbenike zajedno iznose oko 600 EUR godišnje po studentu kojeg financira država.

Studentski smještaj dostupan je studentima koje financira država i mjesta u studentskim domovima dodjeljuju institucije visokog obrazovanja, na temelju raspoloživosti i porezne evidencije obitelji studenta. Za studente iz obitelji s nižim primanjima dostupna je umanjena najamnina. Javna tijela zadužena za prijevoz i javne institucije prodaju vozne karte po studentskim cijenama, no nije jasno jesu li subvencionirane javnim sredstvima. Nema prikupljenih podataka o prihodu studenata koji sami zarađuju.

Nije dostupan niti jedan drugi oblik neizravne državne potpore posebno namijenjene studentima. Država ne subvencionira obroke i zdravstvenu zaštitu posebno za studente i nema poreznih olakšica za obitelji studenata. Prema podacima EACEA/Eurydice (2011) financijske potpore studentima u obliku stipendija i studentskih zajmova od 2005. godine predstavljaju oko 15% ukupnih javnih izdataka za visoko obrazovanje što, s obzirom na to da su ukupna izdvajanja za visoko obrazovanje 1% BDP-a, predstavlja ulaganje od 0,015% BDP-a u financijske potpore za studente.

Također su dostupni opći studentski zajmovi za mađarske državljane i one s prebivalištem u Mađarskoj. Njima upravlja javno poduzeće i osmišljeni su kao samoodrživ sustav. Prema podacima EACEA/Eurydice (2011., na temelju podataka iz 2009./2010.), najveći iznosi zajmova razlikuju se za studente na mjestima koja financira država (najviše 140 EUR

mjesečno, 1.400 EUR godišnje) i na mjestima koje studenti sami financiraju (najviše 170 EUR mjesečno, 1.700 EUR godišnje). Postoji i dodatni mjesečni dodatak od 34 EUR koji je dostupan djeci bez roditelja i studentima čiji su roditelji nezaposleni.

Izravne financijske potpore

Stipendije

Uvodno je važno napomenuti da se u Mađarskoj studijska mjesta koje financira država službeno smatraju mjerom financijske potpore te da se oslobađanje plaćanja školarina naziva Mađarskom nacionalnom stipendijom, bez obzira na to što se prenosi izravno u instituciju visokog obrazovanja i ne funkcionira kao sustav vaučera. S obzirom na to da se na studijskim mjestima koje financira država školarine financiraju na način da se sredstva prenose izravno institucijama visokog obrazovanja, a ne doprinose troškovima života studenata, autori u ovom izvješću ne obrađuju ova javna ulaganja kao izravnu financijsku potporu za studente.

U Mađarskoj nema dostupnih općih stipendija, no postoje ciljane stipendije za studente koje financira država na preddiplomskoj i diplomskoj razini, kao i posebne državne stipendije za doktorske studije. Stipendije se temelje ili na uspjehu (na prosjeku ocjena) ili na potrebi. Sredstva za stipendije koje se temelje na uspjehu prenose se kao cjeloviti iznos (eng. lump sum) institucijama visokog obrazovanja i raspoređuju se temeljem kriterija koje definiraju pojedine institucije zajedno sa studentskim organizacijama. Najveći iznos koji se dodjeljuje je 300 EUR mjesečno po studentu. Ne postoji središnje mjesto na kojem bi bili sakupljeni podaci o broju dodijeljenih stipendija, jer je to u domeni svake institucije visokog obrazovanja. U izvješću EACEA/Eurydice (2011) procjenjuje se da 40% studentske populacije na svim razinama koja zadovoljava uvjete prima stipendiju, što je otprilike 25% ukupne studentske populacije.

Potpore koja se temelji na potrebama ne raspodjeljuje se pojedinim institucijama visokog obrazovanja, nego kroz centralizirani fond za koji se mogu prijaviti svi studenti koji ispunjavaju uvjete (takozvane socijalne stipendije). Iznosi stipendija koji se dodjeljuju studentima kreću se između 100 i 500 EUR mjesečno, a tijekom procesa prijavljivanja potrebno je dostaviti obrasce prijave poreza, kao dokaz o ispunjavanju uvjeta za potporu. Postoji i neizravna potpora za ranjive skupine studenata putem dodatnih bodova koji se dodjeljuju na natječaju za mjesta koja financira država (na ovaj se način može steći oko 9% od cjelokupnog broja bodova).

Kao što je već spomenuto, institucije visokog obrazovanja također dobivaju izravnu potporu za studente i to za kulturne aktivnosti, sport i udžbenike u iznosu od 600 EUR godišnje po mjestu koje financira država. Same institucije visokog obrazovanja odlučuju kako će raspodijeliti ta sredstva studentima. Nije jasno jesu li vozne karte za javni prijevoz te ulaznice za muzeje i predstave koje su po posebnim studentskim cijenama izravno subvencionirane iz državnog proračuna, odnosno je li institucijama nadoknađena razlika u cijeni karata i ulaznica.

Studentski zajmovi

Svi studenti koji su mađarski državljani ili imaju dozvolu boravka, a mlađi su od 40 godina, imaju pravo na državni studentski zajam, bez obzira na to studiraju li kao studenti koje financira država ili se sami financiraju i bez obzira na to jesu li upisani na redovite, izvanredne ili dopisne programe. Studentskim zajmovima upravljaju agencije u državnom vlasništvu, a poslovne banke ne nude studentske zajmove. Uplate zajmova moguće su za pet mjeseci u semestru za ukupno pet godina (ukupno 10 semestara) ili sedam godina (14 semestara) za duže studijske programe.³⁹ Najveći mjesečni iznos zajma za studente koje financira država iznosi 140 EUR (1.400 EUR godišnje), a za ostale studente koji

³⁹ Za više informacija molimo pogledajte <http://www.diakhitel.hu/index.php/en/to-our-clients/2011-10-11-30-04/features-of-the-student-loan>.

plaćaju školarinu najveći mjesečni iznos je 170 EUR (1.700 EUR godišnje). Zajmovi se isplaćuju mjesečno ili semestralno, ovisno o izboru studenata. Dodatna 34 EUR mjesečno dostupna su uz poseban zahtjev studentima koji nemaju roditelje ili čiji barem jedan roditelj traži posao najviše dva semestra. Zahtjevi za zajam mogu se podnijeti institucijama visokog obrazovanja ili nekim bankama i drugim institucijama koje daju zajmove, a postoje i posebni postupci koji omogućuju izravan prijenos uplata zajma na račune institucija visokog obrazovanja za pokrivanje školarina.

Kamate se računaju od prve rate pa sve do otplate zajma. Kamatna stopa je varijabilna, no utvrđuje ju vlast i u 2011. godini iznosila je 8%. Otplata počinje najkasnije tri mjeseca nakon službenog završetka studentskog statusa, odnosno tri mjeseca nakon što student navrš 40 godina, a nastavlja se u mjesečnim ratama. Za prve dvije godine, dužnici vraćaju iznos koji je 6% godišnje minimalne plaće, a zatim 6% njihova vlastitog godišnjeg prihoda (prosjeak tijekom prethodne dvije godine) ako je on iznad minimalne plaće. Studenti koji su uzeli barem jednu uplatu zajma od najviše 170 EUR vraćaju 8% minimalne plaće ili njihova vlastitog prihoda. Oni koji su uzeli dodatne zajmove otplaćuju 8% minimalne plaće ili njihova primanja ako su studirali na mjestu koje financira država, a ako ne 9% od minimalne plaće. Zajmovi se mogu otplaćivati unaprijed u cijelosti ili djelomično bez dodatne naknade. Od 2011. za one koji otplaćuju zajam već najmanje tri godine moguće je zatražiti popust na otplatu bez posebnog opravdanja.

Kašnjenje s otplatom kažnjava se dodatnim kamatama, a ugovori o otplati zajma otkazuju se u slučaju kašnjenja s otplatom koje prelazi šest mjesečnih rata ili ako su utvrđeni kriteriji kršenja ugovornih obveza. U tom slučaju cijeli zajam treba otplatiti u roku od osam dana. U slučaju kašnjenja, podaci o otplati zajma dostavljaju se u Središnji informacijski sustav zajmova koji utječe na mogućnost dužnika da dobije druge zajmove.

Od akademske godine 2012./2013., uz redovne studentske zajmove postoje i studentski zajmovi vezani uz školarinu, a koji se troše isključivo na troškove obrazovanja. Kriteriji su isti kao za redovne studentske zajmove (osim što je gornja dobna granica 35), s tim da iznos ne smije prelaziti ukupni iznos školarine, a sredstva se prenose izravno instituciji visokog obrazovanja. Ovi zajmovi sadrže posebnu državnu subvenciju za otplatu, tako da je kamata fiksna i iznosi 2% godišnje, a država pokriva razliku. Za ovaj zajam nisu potrebni posebni kriteriji osim računa za školarinu institucije visokog obrazovanja, a otplata počinje tek nakon što je studijski program završen ili student navrš 35 godina starosti. Zajam se otplaćuje u ratama proporcionalnim prihodu dužnika (najmanje 4% godišnjeg prihoda), a nema ni fiksno trajanje otplate ni ograničenja vezana uz prijevremenu otplatu.

Neizravne financijske potpore

Neki od mehanizama izravne potpore spomenuti u tekstu mogu se smatrati neizravnim financijskim potporama za studente, ovisno o tome na koji način institucije visokog obrazovanja odluče raspodijeliti sredstva koja im prenese država. Stoga bi se opisana potpora koja se odnosi na studentske kulturne i sportske aktivnosti i udžbenike mogla smatrati neizravnom financijskom potporom za studente, baš kao i ulaznice po studentskoj cijeni koje mogu nuditi muzeji i druge institucije.

Studentski smještaj dostupan je samo studentima koje financira država, od kojih više od 40% živi u takvom smještaju (Vossensteyn, 2004.). Neki studenti žive s roditeljima, a među njima su uglavnom studenti koji žive u ruralnim područjima. U Budimpešti je velik broj studenata koji žive u iznajmljenim sobama ili stanovima s cijenama do 200 EUR mjesečno za zajedničku sobu. U Mađarskoj se također javio novi trend u gradovima u kojima investitori nude privatni studentski smještaj po povoljnijim cijenama u blizini institucija visokog obrazovanja.

Ne postoje državne subvencije za obroke u studentskim menzama, no ugovor između sveučilišta i pružatelja ugostiteljskih usluga obično sadrži odredbe o mogućim nižim cijenama obroka. Za studente ne postoje posebne odredbe vezane uz zdravstvenu zaštitu jer su oni kao građani pokriveni sustavom nacionalne socijalne zaštite, što uključuje i zdravstvenu zaštitu.

Potpota koja se temelji na potrebama također se neizravno pruža kroz sustav dodjele dodatnih bodova za pojedine kategorije studenata koji se natječu za mjesta u institucijama koje financira država. Na ovaj se način može dobiti najviše 40 od 440 bodova. Ovo uključuje osobe s fizičkim invaliditetom, socijalno ugrožene⁴⁰ ili studente s djecom. Iako je studenata koji se oslanjaju na ovu vrstu pomoći manje od 7% od svih podnositelja zahtjeva za studijske programe u institucijama visokog obrazovanja, oni imaju nešto veću šansu za upis u odnosu na svoje vršnjake s istim brojem bodova. Uz spomenutu pomoć, postoji i mentorski program koji provodi Studentski zbor u kojem stariji studenti pomažu mladima iz socijalno ugroženih skupina u učenju i socijalnoj integraciji. Dostupnost ovog programa je ograničena.

Financijske potpore za međunarodnu mobilnost

Većina izravnih financijskih potpora za studente, ako ne i sva potpora, nedostupna je odlaznim studentima u programima mobilnosti, čak i ako je mobilnost dio studija. Iako je institucijama visokog obrazovanja dopušteno odlaznim studentima raspodijeliti dio sredstava financijske potpore za studente kojim upravljaju, u praksi je teško predvidjeti sredstva za tu namjenu. Ne postoji posebna državna potpora za odlazne studente koji upisuju puni studijski program u inozemstvu. Tvrtka koja daje zajmove studentima ne navodi ni jednu inozemnu instituciju visokog obrazovanja kao kvalificiranog pružatelja usluga za studentske ugovore o zajmu.

Mjesta koja financira država dostupna su za dolazne studente mađarske etničke pripadnosti ili državljanstva te druge državljanke s boravišnom dozvolom. Ako im je odobren studij na mjestu koje financira država, ovi studenti imaju pravo na sve pogodnosti koje su na raspolaganju studentima koji studiraju na takvim mjestima. Postoje i posebne stipendije za studente mađarske etničke pripadnosti i državljanstva iz susjednih zemalja.

Studenti iz zemalja članica EU imaju pravo natjecati se za mjesta koja financira država, ali samo za studijske programe na mađarskom jeziku, jer se školarina naplaćuje za sve studijske programe u kojima nastavni jezik nije mađarski, bez obzira na nacionalnost studenta. Studenti na programima razmjene kao što je Erasmus imaju pravo na subvencioniran studentski smještaj, ako je takav smještaj dostupan. Nema zabilježenih slučajeva da su se studenti iz država članica EU prijavili na studij u državnoj instituciji na mađarskome jeziku.

Upravljanje financijskim potporama za studente

Glavnom financijskih potpora za studente upravlja institucija visokog obrazovanja kroz vlastite institucionalne proračune. Iznosi financijskih potpora za studente označeni su takvima temeljem revizije (a u nekim slučajevima s mogućnošću veta) Studentskog vijeća. Iako je prije 2005. postojala formalna razlika između sveučilišta i koledža,⁴¹ gdje su koledži uglavnom nudili takozvane „koledž diplome“, nakon 2005. sve institucije kojima je parlament službeno dodijelio status institucije visokog obrazovanja imaju isti pravni status. To znači da sve institucije imaju isto pravo pristupa javnim sredstvima, uz neke posebne uvjete koje trebaju ispuniti one institucije koje su priznate kao privatne.⁴² Nacionalna vlada institucijama dodjeljuje akreditacije za pojedine studijske programe, određuje broj mjesta koja financira država i uvjetne programske proračune.

⁴⁰ Posebno ako je obrazovna razina roditelja ispod srednjoškolskog obrazovanja.

⁴¹ Ovo nije jednako trenutnom hrvatskom sustavu visokih škola i veleučilišta.

⁴² Privatne institucije uglavnom financiraju zaklade.

Formalno vlasništvo i dostupna državna potpora institucijama visokog obrazovanja preklapa se s dodjeljivanjem sredstava za pojedina mjesta koja financira država. Primjerice, 20% mjesta na studijskom programu u instituciji visokog obrazovanja koje je u vlasništvu zaklade⁴³ mogu biti mjesta koja financira država, a ostatak su mjesta koja financiraju sami studenti. Sličan studijski program na instituciji visokog obrazovanja u vlasništvu države⁴⁴ može imati 30% mjesta koje financira država, a ostala su mjesta koja financiraju sami studenti. U prosjeku, državne institucije visokog obrazovanja morale su uprihoditi više od 50% svojih sredstava od školarina kako bi pokrile troškove poslovanja. Profesori dobivaju državna sredstva *per capita* samo u službenim, javnim institucijama visokog obrazovanja. Privatne institucije s državom pregovaraju o broju mjesta koja financira država za svoje studijske programe. U nekim institucijama u crkvenom te u privatnom vlasništvu to može pokriti i do 50% studentskog tijela. U javnim institucijama visokog obrazovanja financiranje studentskih mjesta koja financira država u 2008. godini činilo je oko 20% ukupnog proračuna tih institucija.

Javne institucije visokog obrazovanja dobivaju sredstva *per capita* za djelatnike koji se bave visokokvalitetnim istraživanjima („izvršnost“), a sve institucije visokog obrazovanja imaju pravo na sudjelovanje na natječaju za novčana sredstva za istraživanje. Institucije koje su u javnom vlasništvu te u vlasništvu Katoličke crkve imaju pravo na državnu potporu za održavanje, a druge privatne institucije visokog obrazovanja na to nemaju pravo.

Nekim stipendijama upravlja se u suradnji nacionalnih i lokalnih vlasti (Vossensteyn, 2004). U slučaju potpore koja se temelji na provjeri materijalnog statusa dostavljaju se porezne prijave obitelji studenta kao dokaz ispunjenja uvjeta za potporu. U tijeku je rad na centraliziranoj nacionalnoj bazi podataka o financijskim potporama koje su dostupne studentima te na registru primatelja takve potpore. Trenutno nema mjera poduzetih u svrhu suprotstavljanja zlouporabi sustava financijskih potpora.

U slučaju zajmova sustav je učinkovitiji i zajmovima upravlja središnja javna tvrtka za studentske zajmove. Podaci o podnošenju prijave za zajam nalaze se na internetskoj stranici tvrtke (na mađarskom i engleskom jeziku), a pružaju ih institucije visokog obrazovanja, partnerske banke i druge kreditne institucije. Prijave se također primaju putem institucija visokog obrazovanja, partnerskih banaka i drugih kreditnih institucija. Postoji centralizirana baza podataka o primateljima zajmova, a neki podaci mogu se dostaviti Središnjem sustavu kreditnih podataka u slučaju sustavnog kašnjenja s otplatom.

Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora

Sustavni podaci o trendovima u financiranju financijskih potpora za studente u Mađarskoj u najboljem slučaju su raspršeni, a u najgorem proturječni. Jongbloed i dr. (2010:101) navode da su izdvajanja po studentu pala za više od 5% od 1995. do. 2008. Istraživanje EACEA/Eurydice (2011) pokazuje između 2000. i 2007. značajan porast izdvajanja za financijske potpore za studente, a nacionalni stručnjaci projekta ACCESS tvrde da podaci i istraživanja o financijskim potporama za studente nisu dostupni, a da postojeći podaci navode na pogrešne zaključke zbog promjena u sakupljanju službenih statističkih podataka u promatranom razdoblju.

Na razini politike, u posljednjih je 10 godina došlo do većeg broja manjih promjena koje su imale utjecaj na financiranje financijskih potpora za studente, no nije bilo značajnih utjecaja na najvažnije kategorije studijskih mjesta koja financira država, čiji je broj uglavnom ostao stalan. Značajniji učinak može se uočiti ako se promatra ukupni broj studenata, s

⁴³ Ustanove visokog obrazovanja u vlasništvu zaklada ne primaju nikakve operativne niti druge stipendije od države.

⁴⁴ Ustanove visokog obrazovanja u vlasništvu države primaju operativna sredstva od države.

najvećim brojem studijskih mjesta koja se sama financiraju u 2005. Bio je to neuspjeli pokušaj prijenosa većeg troška studentima upisanim sredinom 2000-ih. U posljednjih 5 godina nema značajnijih promjena u školarinama niti izravnim financijskim potporama za studente.

U rujnu 2012., međutim, očekuju se značajne promjene s novim Zakonom o visokom obrazovanju: 20% smanjenja proračuna u institucijama visokog obrazovanja, rezanje broja mjesta koja financira država i povećanje školarina. Sadašnja vlada predviđa manje od 34.000 mjesta koja u potpunosti financira država na prvoj godini preddiplomskog studija, 15.500 „polovično financiranih“ mjesta na preddiplomskim studijima⁴⁵ i 19.600 mjesta na diplomskim studijima koje u potpunosti financira država. 1.300 novih studenata na doktorskim studijima studirat će uz financiranje države. Nasuprot tome, u akademskoj godini 2011./2012. bilo je oko 53.000 mjesta na prvoj godini preddiplomskog studija koje u potpunosti financira država. Čak i uz svijest o zamkama trenutnog sustava, stručnjaci na projektu ACCESS ove promjene smatraju negativnima i na taj ih način prikazuju i mađarski mediji.

Također je došlo i do promjene politike s ciljem usmjeravanja na mjesta koja financira država u studijskim programima u znanosti i inženjerstvu, što donositelji javnih politika smatraju poželjnim (iako potencijalni studenti ne smatraju te studijske programe poželjnima). Nedostatak takvih promjena činjenica je da se one ne temelje na podacima, a donositelji javnih politika usmjeravaju financijska sredstva prema određenim područjima na temelju političkih i ekonomskih strateških pitanja iz domena koje nisu (visoko) obrazovanje.

⁴⁵ To znači da će državna sredstva koja se prenose na ustanove visokog obrazovanja pokrivati 50% školarine, a sami studenti pokrivat će preostalih 50%.

3.4

Slovenija

Slovenski sustav visokog obrazovanja binarni je sustav koji uključuje sveučilišno i stručno visoko obrazovanje. U akademskoj godini 2009./2010. postojala su tri javna sveučilišta (s 53 institucije članice), dva privatna sveučilišta (sa sedam institucija članica) i 26 samostalnih institucija visokog obrazovanja, od kojih je 12 dobivalo državne subvencije (Doolan i dr., 2012). Većina studenata studira u javnom sektoru visokog obrazovanja: u akademskoj godini 2008./2009. samo je 7,4% studenata studiralo u privatnom sektoru (Statistički ured Republike Slovenije, SORS, 2009). Postoji razlika između redovitih i izvanrednih studenata, a u akademskoj godini 2008./2009. 72,6% slovenskih studenata bili su redoviti studenti (SORS, 2009).

U Sloveniji, slično kao u Austriji i Švedskoj, redoviti studenti na preddiplomskim i diplomskim studijima ne plaćaju školarinu, bez obzira jesu li iz Slovenije ili drugih država članica EU. To oslobođenje od školarine, međutim, ograničeno je u smislu da redovitim studentima nije dopušteno ponavljati godinu ili promijeniti studijski program. Izvanredni studenti i studenti iz država koje nisu članice EU plaćaju školarinu i na preddiplomskim i diplomskim studijima. U slučaju doktorskih studija, školarina se naplaćuje, no postoje subvencije za domaće studente i one iz zemalja EU.⁴⁶ Iznose školarina u Sloveniji određuju same institucije visokog obrazovanja, ali u skladu sa smjernicama koje je postavilo Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije. U 2007. Slovenija je izdvojila oko 23% ukupne javne potrošnje na visoko obrazovanje za financijske potpore za studente (Santiago, 2011). Slovenija spada u skupinu zemalja koje smatraju da su studenti financijski ovisni o svojim roditeljima (EHEA, 2009).

Broj studenata i studentski troškovi

U akademskoj godini 2010./2011. u visoko obrazovanje bilo je upisano 107.134 studenata (SORS), što je 7.739 studenata manje nego prethodne akademske godine. U institucije visokog obrazovanja klasificirane kao sveučilišta bilo je upisano 91.539 studenata, a na stručne studije visokog obrazovanja 15.595 studenata.

Prema izvješću EUROSTUDENT za Sloveniju (MHEST, 2010:36), studentski troškovi života mjesečno (klasificirani na način da uključuju smještaj, zdravstvene troškove, dnevne troškove, komunikaciju, prijevoz i sl.) iznose 333 EUR za studente koji sami pokrivaju troškove te 245 EUR za studente čije troškove pokrivaju drugi (npr. roditelji ili partner). Troškovi vezani uz studij računaju se po semestru (uključuju školarinu, knjige, fotokopije, izlete, doprinose sveučilištu za socijalnu skrb) i iznose 247 EUR za studente koji sami pokrivaju troškove i 173 EUR za studente čije troškove pokrivaju drugi. Pod pretpostavkom da se semestar sastoji od četiri mjeseca to bi značilo da mjesečni troškovi vezani uz studij iznose 62 EUR ili 43 EUR, ovisno o tome tko te troškove pokriva. To znači da se prosječni mjesečni izdatak koji obuhvaća troškove života i troškove studija kreće između 395 EUR za studente koji sami pokrivaju troškove te 288 EUR za studente čije troškove pokrivaju drugi. Ovi izračuni temelje se na odgovorima redovitih i izvanrednih studenata na različitim studijskim programima i vrstama institucija.

Kad je riječ o redovitom i izvanrednom studentskom statusu, samo izvanredni studenti plaćaju školarinu na preddiplomskim i diplomskim studijima, a takvih je studenata oko 30%. Za preddiplomske studije školarina iznosi između 1.600 i 7.436 EUR, a za diplomske između 1.805 i 9.471 EUR godišnje (EACEA, 2011).

⁴⁶ Za više podataka molimo pogledajte <http://www.slovenia.si/study/>.

Pregled sustava financijskih potpora za studente

U Sloveniji država pruža i izravnu i neizravnu financijsku potporu. Marjetič i Lesjak (ISSB, 2011:6) navode da je javna financijska potpora u 2010. uključivala 74,7% sredstava za stipendije (55,8 milijuna EUR), 18,3% za obroke (13,7 milijuna), 5% za smještaj (3,8 milijuna EUR) i 2% za prijevoz (1,5 milijuna EUR).

Izravne financijske potpore

U Sloveniji su izravne financijske potpore dostupne kroz različite ciljane programe stipendija koji se temelje i na provjeri materijalnog statusa i na uspjehu. Drugim riječima, ne postoje opća državna sredstva dostupna svim studentima koji se kvalificiraju za upis u visoko obrazovanje. Prema podacima istraživanja EUROSTUDENT za Sloveniju (MHEST, 2010), 19% svih studenata primalo je neki oblik stipendije u akademskoj godini 2009./2010.

Prema Zagorc (2011.) državne stipendije namijenjene su studentima iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa do dobi od 27 godina i to su primarni kriteriji za ispunjenje uvjeta. Te su stipendije također namijenjene za studente s invaliditetom, kao i za deficitarna zanimanja. U 2010., prema SORS-u (2011) 16.212 studenata dobilo je ovaj oblik potpore. Podaci SORS-a pokazuju da je prosječan iznos državnih stipendija 180 EUR mjesečno, što je nešto manje od polovice prosječnih troškova nastalih za studente koji sami pokrivaju svoje troškove (395 EUR mjesečno) i malo više od polovice za studente čije troškove pokrivaju drugi (288 EUR mjesečno).

Zoisove stipendije (ime su dobile prema Sigmundu Zoisu) namijenjene su studentima koji postižu akademsku izvrsnost te nadarenim studentima kako slovenskim, tako i onim stranim studentima koji studiraju u Sloveniji (Zagorc, 2011). U 2010. prema SORS-u (2011) 6.843 studenata primilo je ovu stipendiju. Prosječni je iznos stipendije 248 EUR mjesečno.

Druge stipendije uključuju:

- stipendije za Slovence koji žive u inozemstvu: 144 stipendija u 2010. (prosječno 220 EUR mjesečno) (SORS 2011)
- nagrade za održivi razvoj: 84 u 2010. (500–5.000 EUR jednokratno) (Zagorc, 2011)
- stipendije za razvoj ljudskih potencijala
- *Ad futura* programi za međunarodnu mobilnost (Zagorc, 2011)
- stipendije Erasmus: koristi ih 1.174 studenata upisanih 2010. uz prosječan iznos od 314 EUR mjesečno.

Ne postoji javni sustav studentskih zajmova. Iako je Slovenija uvela sustav zajmova 1999. godine, sustav je ukinut jer je broj podnositelja zahtjeva bio premalen (Dolenec, 2010). Postoje, međutim, zajmovi komercijalnih banaka.

Neizravne financijske potpore

Neizravne financijske potpore u Sloveniji pružaju se u obliku subvencioniranog studentskog smještaja, obroka, putovanja, zdravstvenog osiguranja, kulturnih aktivnosti i članstva u sportskim klubovima, odbitaka od poreza i doplataka za obitelji. Svi redoviti studenti i nezaposleni izvanredni studenti imaju pravo na ovakve oblike potpore (Marjetič i Lesjak, 2011.).

Kad je riječ o studentskom smještaju, svi redoviti studenti na privatnim i javnim institucijama visokog obrazovanja koji žive izvan roditeljskog doma imaju pravo na subvenciju. Prema izvješću EUROSTUDENT za Sloveniju (MHEST, 2010), 16% studenata živi u studentskom smještaju. Od 84% koji ne žive u studentskom smještaju, 36,4% studenata živi s roditeljima, a 63,6% studenata živi u nekoj drugoj vrsti smještaja. U akademskoj godini 2011./2012. mjesečna subvencija za studentski smještaj iznosila je 17 EUR po studentu koji živi u studentskom smještaju, 32 EUR po studentu koji živi u privatnom studentskom smještaju i 40 EUR po studentu koji žive u privatnom smještaju (ISSBS, 2011). Prema Dimc (2011) studentskim smještajem u Sloveniji upravlja privatna agencija i studenti s invaliditetom imaju prioritet prilikom prihvaćanja u studentski smještaj.

Subvencije za obroke koristilo je 41.876 studenata upisanih u akademskoj godini 2010./2011. (ISSBS, 2011.), što je otprilike 40% studenata, iako na njih imaju pravo svi redoviti studenti i nezaposleni izvanredni studenti. Subvencije za obroke uključuju i subvencionirane obroke u studentskim menzama i putem bonova za obroke – subvencija iznosi 48 EUR mjesečno (Dolenec, 2010). Dimc (2011) navodi kako studenti s posebnim potrebama mogu dobiti dodatne bonove za obroke.

Subvencije za putovanje uključuju 50% mjesečne karte za prijevoz od mjesta stanovanja do mjesta studiranja (EHEA, 2009.). Svi redoviti i nezaposleni izvanredni studenti imaju pravo na subvencije za putovanje.

U izvješću EACEA/Eurydice (2011:88) navodi se da u Sloveniji postoje porezne olakšice za obitelji studenata, a iznos ovisi o broju djece kojoj se pruža potpora (2.251,46 do 7.351,57 EUR godišnje u 2009.). Svi roditelji studenata u visokom obrazovanju mlađih od 26 godina u trenutku upisivanja studija imaju pravo na porezne olakšice. U istom se izvješću također navodi da je dostupan obiteljski doplatok temeljen na prihodu po članu obitelji kao postotak prosječne plaće u Sloveniji, dobi studenta i broju djece koja primaju potporu (19,64 do 135,55 EUR po studentu mjesečno u 2009., Izvješće EACEA/EURYDICE, 2011). Uz to, postoji odbitak poreza na dohodak za studentski rad koji se u 2003. odnosio na prihode do 6.321 EUR godišnje.

Financijske potpore za međunarodnu mobilnost

Odlazni studenti

Financijski izvori koje studenti mogu koristiti za studiranje u inozemstvu (MHEST, 2010.) uključuju: stipendije/zajmove zemlje domaćina, potporu u vidu studentskog zajma vlastite zemlje (otplaćuje se), potporu u obliku stipendije od vlastite zemlje (ne otplaćuje se) i stipendije EU. U izvješću EUROSTUDENT za Sloveniju (MHEST, 2010.) navodi se da su studente koji studiraju u inozemstvu prvenstveno financirali njihovi roditelji (29%), zatim su se financirali vlastitim prihodom s prethodnog posla (23,1%), od rada tijekom studija u inozemstvu (7,3%), stipendija/zajmova od zemlje domaćina (17,2%), potpore u obliku studentskog zajma iz vlastite zemlje (1%), potpore u obliku stipendije iz vlastite zemlje (9,9%), EU stipendija (8,9%) i ostalog (3,6%).

Kako navodi EHEA (2009) svaki program odlazne mobilnosti koji je priznat kao dio redovitog studija smatra se studijem na nacionalnoj instituciji visokog obrazovanja. Sva prava povezana sa studentskim statusom u Sloveniji, dakle, ostaju

nepromijenjena. Tri glavne vrste nacionalnih stipendija⁴⁷ prenosive su tijekom kratkoročne odlazne mobilnosti i iznose više od 90% svih stipendija. Studenti također mogu podnijeti zahtjev za stipendije za dugoročnu odlaznu mobilnost (mobilnost vezana uz postizanje nekog akademskog stupnja) kada odabrani studij nije dostupan na slovenskim institucijama visokog obrazovanja ili kada je studiranje u inozemstvu geografski prikladnije za studentske interese. U svim drugim slučajevima kandidati moraju dokazati da će studiranje u inozemstvu poboljšati njihovu zapošljivost i/ili stručnost. U slučaju kada tvrtke daju stipendije, interes tvrtke je presudan. Postoji također Slovenski fond za razvoj ljudskih potencijala i stipendije *Ad futura* koji distribuiraju stipendije za mobilnost za studij u inozemstvu. Zajmove za odlaznu studentsku mobilnost, i kratkoročnu i dugoročnu, nudi Slovenski fond za razvoj ljudskih potencijala i stipendije (EHEA, 2009).

Dolazni studenti

Kako je Slovenija zemlja članica EU, financijske potpore za studente (stipendije, smještaj) dostupna je građanima EU/EEA pod jednakim uvjetima kao i slovenskim državljanima. Odgovorno ministarstvo odredilo je kvotu za subvencionirani smještaj za dolazne studente, pod istim uvjetima kao za slovenske studente, koji koriste CEEPUS, bilateralnu stipendiju ili stipendiju Slovenskog fonda za razvoj ljudskih potencijala i stipendije. Sveučilišta također imaju mogućnost ponuditi ograničen broj mjesta u studentskim domovima za studente programa Erasmus (EHEA, 2009).

Upravljanje financijskim potporama za studente

Ministarstvo rada, obitelji, socijalnih pitanja i jednakih mogućnosti zaduženo je za studentske školarine i subvencije za obroke, a Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije zaduženo je za studentski smještaj.

Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora

Marjetič i Lesjak (2011) navode da je za financijske potpore za studente u Sloveniji u 2008. izdvojeno 23,2% javnih sredstava za visoko obrazovanje, što je iznad prosjeka EU27 od 16,7%. Izražava se zabrinutost, međutim, zbog toga što pogodnosti od financijskih potpora imaju studenti koji ne studiraju nego samo osiguraju studentski status zbog socijalnih prava i mogućnosti studentskog zaposlenja koja taj status pruža. Uz to, procjenjuje se da dostupne subvencije nisu dostatne za cjelokupne troškove.

U izvješću EACEA/Eurydice (2011) navodi se da je udjel izdataka za javnu financijsku potrošnju za studente pao između 2000. i 2007., što je također razlog za zabrinutost. U Rezoluciji nacionalnog programa visokog obrazovanja 2011.-2020. za Sloveniju socijalna dimenzija uvrštena je među sedam prioritarnih područja sustava i navode se sljedeće preporuke za sustav financijskih potpora za studente, uključujući uvođenje posebne sheme studentskih zajmova:

- za preddiplomske studente razdoblje dodjeljivanja socijalnih transfera je četiri godine, bez obzira na dovršetak studija
- za studente na diplomskim studijima razdoblje dodjeljivanja socijalnih transfera je dvije godine bez obzira na dovršetak studija
- za doktorande će se uvesti jedinstvena shema financiranja studijskih i životnih troškova pojedinca za određeni broj kandidata. Za one koji neće biti uvršteni u taj program, razdoblje dodjeljivanja socijalnih transfera bit će tri godine bez obzira na dovršetak studija
- posebne sheme zajmova bit će dodatan oblik pomoći, a ne zamjena za stipendiju. Država će subvencionirati kamate i one će za pojedinca iznositi manje od uobičajene tržišne kamatne stope.

⁴⁷ Odnosi se na državne socijalne stipendije, stipendije Zois koje se temelje na uspjehu i stipendije koje dodjeljuju trgovačka društva.

3.5

Švedska

Najpoznatija karakteristika švedskog sustava financijskih potpora za studente je gotovo univerzalna dostupnost stipendija svim studentima koji ispune 75% nastavnih zahtjeva od prethodne godine te nepostojanje školarina za studijske programe. Švedsko društvo studente smatra neovisnim pojedincima koji trebaju javnu potporu kako bi završili visoko obrazovanje. Školarina se ne naplaćuje,⁴⁸ a potpora za pokrivanje troškova života dostupna je i ovisi o prihodu studenta, a ne o prihodima njihovih roditelja ili domaćinstava. Studentskim financijskim potporama upravlja se centralizirano putem specijalizirane vladine agencije *CSN Centrala studiestödsnämnden*.

Iako država daje potporu za operativne troškove javnih sveučilišta i ostalih institucija visokog obrazovanja, ne postoje dodatne državne subvencije za studentski smještaj i obroke, premda postoje studentski domovi i studentske menze. Iako u Švedskoj postoji nekoliko privatnih institucija visokog obrazovanja, službene studentske statistike ne dijele podatke na javne i privatne kategorije. Studenti na sveučilištima nikada ne plaćaju školarinu, bez obzira na službeni status sveučilišta (tj. izvor operativne stipendije), no mogu je plaćati na manjem broju privatnih institucija visokog obrazovanja. Takvi podaci, međutim, nisu službeno zabilježeni. Studenti upisani u tih nekoliko privatnih institucija visokog obrazovanja ispunjavaju uvjete za stipendije i zajmove pod istim uvjetima kao i studenti upisani u javne institucije visokog obrazovanja.

Jednako tako, iako izvanredni studenti *de facto* postoje, oni ne pripadaju u posebnu kategoriju niti imaju ikakav poseban status u sustavu javnih potpora, osim što moraju ispuniti manje od 100% redovitog nastavnog opterećenja. Dodjela stipendije za te studente ovisi o njihovom godišnjem prihodu te upisanih najmanje 50% nastavnog programa redovitog studija.

Uz sveučilišta Švedska također ima i visoko strukovno obrazovanje koje, međutim, ne vodi do obrazovnog stupnja koji je ekvivalentan sveučilišnom te je isključeno iz ove studije zbog toga što ne postoji ekvivalent u hrvatskom obrazovnom sustavu. Visoko strukovno obrazovanje također je dio sustava financijskih potpora za studente.

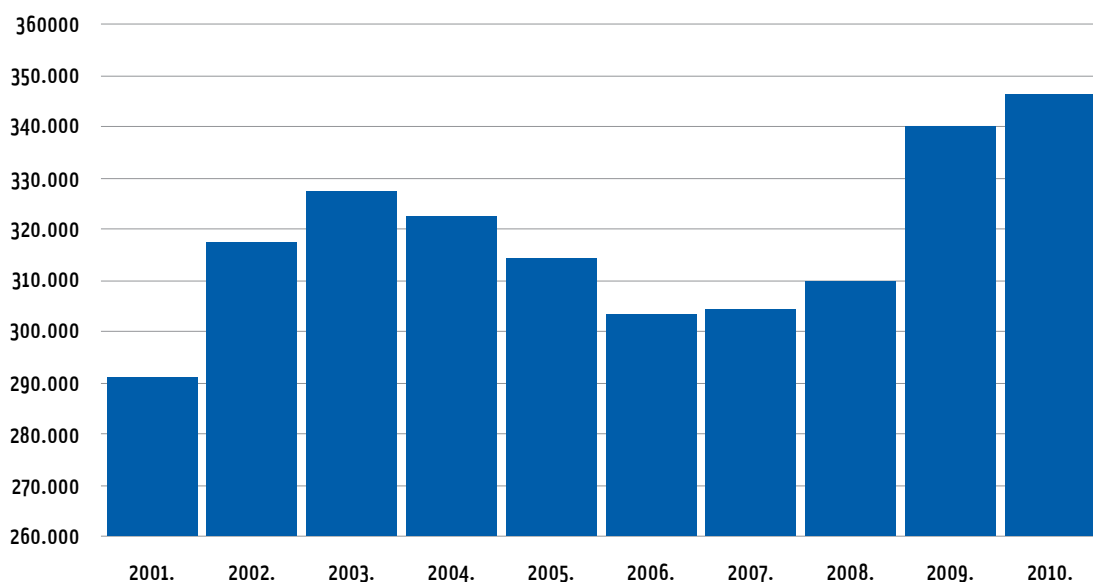
Broj studenata i studentski troškovi

S obzirom na ukupan broj studenata upisanih u Švedskoj, podaci Nacionalnog ureda za statistiku (SCB) na slici 3.4 jasno pokazuju razdoblje rasta broja studenata prije 2003., potom kontinuiran pad između 2004. i 2006. (iako je pad manji od 10%), zatim poravnanje te na kraju rast do 2010. Istovremeno, broj studenata na doktorskim studijima, kako pokazuje slika 3.5, još je drastičnije pao nakon 2003., s oporavkom koji je započeo tek 2008., no još se nije postigla najviša razina koja je obilježila akademsku godinu 2002./2003.

⁴⁸ Naknada je nedavno uvedena za državljane trećih zemalja.

U službenim statistikama ne navodi se razlika između kategorija redovitih i izvanrednih studenata, no u izvješću EACEA/ Eurydice (2011:29) procjenjuje se da je udjel izvanrednih studenata upisanih u sustav oko 40%. Uz to, u statistikama za studije prvog i drugog ciklusa postoji manji udjel studenata upisanih u programe tercijarnog obrazovanja koji su specifični za Švedsku, a kojima će na kraju biti dodijeljen preddiplomski ili diplomski stupanj. Prema nešto drukčijim podacima Švedske nacionalne agencije za visoko obrazovanje,⁴⁹ u akademskoj godini 2009./2010. broj studenata upisanih u programe koji su ekvivalenti punog studijskog opterećenja u prvom i drugom ciklusu visokog obrazovanja iznosio je 316.386, od čega je 256.036 bilo upisano na preddiplomske studijske programe, 54.943 na diplomske studijske programe i 5.048 u specifične nacionalne programe koji se ne uklapaju u sustav od tri ciklusa.

Slika 3.4 Broj studenata upisanih u visoko obrazovanje, prvi i drugi ciklus (preddiplomski i diplomski studiji), 2001.-2010.

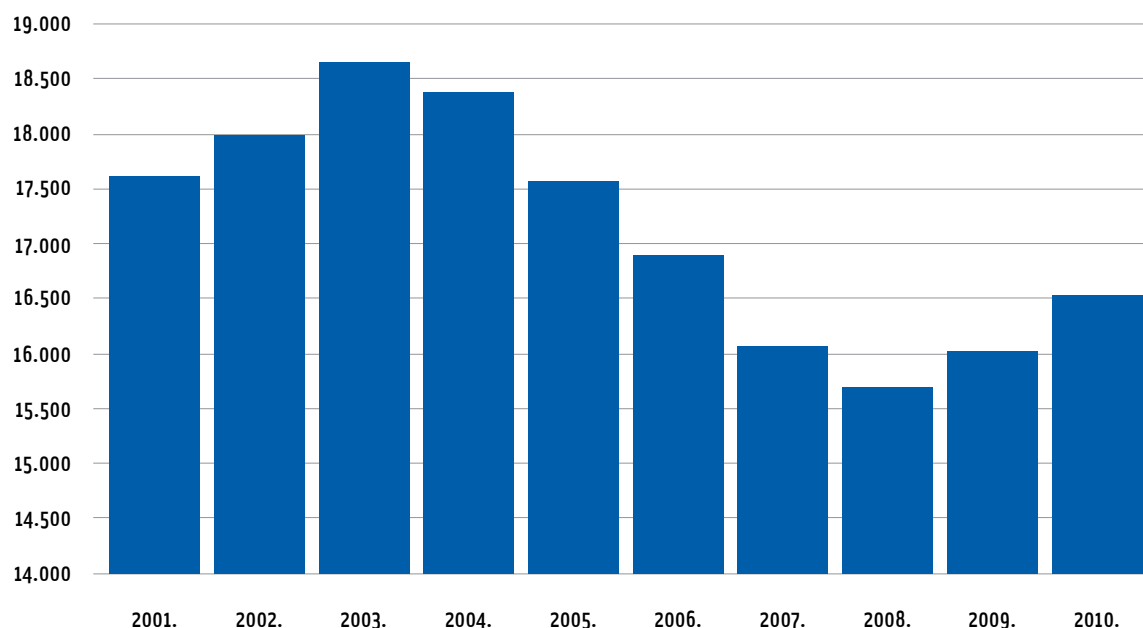

Izvor: SCB

⁴⁹ Za više podataka o Švedskoj nacionalnoj agenciji za visoko obrazovanje molimo pogledajte www.hsv.se.

Slika 3.5 Broj studenata upisanih u visoko obrazovanje, treći ciklus (doktorski studiji), 2001.-2010.

Izvor: SCB

U prosjeku su mjesečni troškovi tih studenata, prema podacima dobivenim na temelju odgovora na upitnik Švedskog Nacionalnog vijeća za studentsku potporu (CSN), bili nešto iznad 1.000 EUR (Sauli, 2007; CSN, 2011a). Ovaj izdatak kombinira troškove života i studijske troškove, a školarina se ne naplaćuje. To je prosjek svih dobnih skupina i obiteljskih prilika. Iako se školarine ne naplaćuju,⁵⁰ postoji godišnja administrativna naknada od 16 EUR za studente koji uzimaju javne studentske zajmove.

Životni troškovi studenata ovise o tome žive li oni s roditeljima ili ne. Nešto više od 10% studenata živi u obiteljskom domu i smatra se da ondje nemaju troškova smještaja. Prema komparativnom izvješću istraživanja EUROSTUDENT (Orr i dr., 2011), troškovi smještaja za ostale studente čine 36% mjesečnih troškova za one koji žive sami, 48% za one koji žive s partnerom i/ili djecom i 29% za one koji žive u studentskom smještaju. Uz život u obiteljskom domu, studentski smještaj sljedeća je najjeftinija opcija dostupna studentima pa 31% studenata živi u studentskim domovima ili drugom smještaju koji organizira institucija visokog obrazovanja (Orr i dr., 2011). Na hranu odlazi otprilike 20% izdataka, na putovanje 3-5% (ovisno o dobi), a na ostale studijske troškove još 5%. Za životne i studijske troškove prosječni švedski student treba najmanje 600 EUR mjesečno.

⁵⁰ Školarina se naplaćuje državljanima trećih zemalja. Državljeni trećih zemalja su studenti iz zemalja koje nisu članice EU/EEA ili Švicarske. Ti studenti moraju plaćati školarinu od akademske godine 2011./12.

Pregled sustava financijskih potpora za studente

Studenti upisani na švedske javne institucije visokog obrazovanja ne plaćaju školarinu, a studentski troškovi uključuju životne i administrativne troškove opisane ranije u tekstu. Ti se troškovi pokrivaju uz potporu roditelja i drugih članova obitelji, stipendijama, studentskim zajmovima i samostalno zarađenim prihodom. Prema statistikama CSN-a koje se odnose na studente koji primaju državnu potporu, 25% prima dodatnu potporu od svojih roditelja, a 15% prima potporu od svojih partnera.

Javna potpora pruža se u obliku stipendija i studentskih zajmova. 65% svih studenata prima javnu potporu u obliku stipendija. Stipendije su dostupne gotovo univerzalno i ne moraju se vraćati, iako se temelje na provjeri materijalnog statusa vezanog uz vlastiti prihod studenta. Samo oni studenti koji ispunjavaju uvjete za stipendije također ispunjavaju uvjete za studentske zajmove. Oko 50% svih studenata uzima takav zajam, no u posljednjih je deset godina došlo do pada od 20%. Na kraju, oko 45% svih studenata samostalno zarađuje dio svog prihoda. Iznos takvog prihoda, međutim, ne sprječava većinu njih da se prijavljuju za stipendije i zajmove. Manje od 10% svih studenata koji primaju javnu potporu prima umanjenu potporu zbog prihoda koji samostalni zarade.

Uz takve različite kategorije studenata koje se temelje na prihodu teško je donositi općenite zaključke o udjelu različitih izvora koji doprinose njihovu prihodu. Prema rezultatima komparativnog istraživanja EUROSTUDENT (Orr i dr., 2011) te kako navode Haaristo i dr. (2011) manje od 10% prihoda studenata pokriveno je doprinosima od roditelja, partnera ili drugih članova obitelji, 60% pokriva državna potpora (stipendije i studentski zajmovi), 10-20% samostalno zarađeni prihod te daljnjih 15-20% nedefinirani izvori. Iako postoje i druge stipendije (osim CSN-ovih) u Švedskoj, one su rijetke i ne postoji službena statistika o njihovoj raspodjeli.

Opće stipendije u Švedskoj dodjeljuju se kao javni poticaj ulaganju pojedinca u vlastito obrazovanje i ne refundiraju se, a studentski zajmovi smatraju se ulaganjem pojedinca u vlastito obrazovanje (zaštićeni, međutim, od tržišnog poslovanja banaka). Kao što je već spomenuto, 65% svih studenata prima stipendije i oko 50% svih studenata uzima studentski zajam. Samo studenti koji ispunjavaju uvjete za stipendiju također ispunjavaju uvjete za zajam. Studenti moraju podnijeti zahtjev za stipendije i zajmove, a preduvjet je da pohađaju instituciju visokog obrazovanja i da su mlađi od 54 godine. Uvjeti za zajam mogu se dodatno ograničiti na 45 godina, ovisno o veličini zajma i predloženom trajanju otplate. Ispunjenje uvjeta ovisi o provjeri vlastitih prihoda studenta, a za potrebe državne potpore sve se studente tretira kao da su neovisni pojedinci bez obzira na njihovu obiteljsku situaciju. Važno je reći da su stipendije i zajmovi dostupni švedskim državljanima koji studiraju u inozemstvu.

Ne postoje neizravne financijske potpore za studente u užem smislu. Obroci i studentski smještaj osigurani su, ali ih država ne subvencionira, iako sveučilišta mogu nuditi obroke i smještaj na kampusu koji nisu po tržišnim cijenama. Javna zdravstvena zaštita općenito je dostupna i nije namijenjena specifično za studente. Također postoje specifične stipendije za smještaj, ali one nisu namijenjene isključivo za studente. Postoji posebno uređen studentski prijevoz, no za njegovu organizaciju i subvencioniranje nije zadužena država.

Dok se studentski zajmovi u velikoj mjeri temelje na samofinanciranju, stipendije su izravna godišnja javna izdvajanja. U 2010. oko 1,2 milijarde EUR potrošeno je na stipendije, što je oko 0,3% nacionalnog BDP-a.

Izravne financijske potpore

Izravne financijske potpore iz javnih sredstava u obliku stipendija i studentskih zajmova dostupne su svim studentima koji su upisani na najmanje 50% nastavnog opterećenja redovitog studija, neovisno o izvorima financiranja institucije visokog obrazovanja na kojoj studiraju, bez obzira na oblik programa (sveučilišni ili stručni studij) i one čak pokrivaju druge obrazovne programe koji nisu obuhvaćeni ovom studijom (srednjoškolsko i visokoškolsko stručno obrazovanje, pučke srednje škole). Potpora je također dostupna odraslima koji završavaju srednjoškolsko i obvezno obrazovanje. Potpora je dostupna samo u vrijeme aktivnog studiranja, a ne za vrijeme odmora, i plaća se po tjednu studiranja. Potpora nije dostupna izvanrednim studentima koji studiraju uz manje od 50% redovitog nastavnog opterećenja niti onim studentima koji nisu uspjeli završiti manje od 75% nastavnih zahtjeva od prethodne godine.

Opće stipendije stoga su dostupne studentima koji su upisali najmanje 50% zahtjeva redovitog studija na akreditiranim javnim ili privatnim institucijama visokog obrazovanja. Da bi zadovoljili uvjete ovi studenti moraju biti mlađi od 54 godina. Potpora će se i dalje davati u sljedećoj akademskoj godini ako Švedsko Nacionalno vijeće za studentske potpore (CSN) dobije dokaz da je zadovoljeno najmanje 75% nastavnih uvjeta iz prethodne godine. Ovaj se podatak bilježi kroz automatizirani sustav koji povezuje institucije visokog obrazovanja i CSN.

Osim toga, svake se godine stipendije i studentski zajmovi temelje na provjeri samostalno zarađenog prihoda studenata, što se oslanja na informacije nacionalne porezne službe. Za studenta čiji je godišnji prihod veći od 15.800 EUR, stipendije će se postupno smanjivati ovisno o iznosu vlastitog prihoda koji prelazi definiranu granicu. Prihodi koji su veći od ovog limita dopušteni su ako je predloženo trajanje studija kraće od uobičajenog. Niti jedan drugi kompetitivni kriterij niti kriterij vezan uz uspjeh ne primjenjuju se za stjecanje prava na stipendiju ili studentski zajam.

Dodijeljene stipendije iznose oko 333 EUR mjesečno, što je oko jedne trećine procijenjenih prosječnih studentskih mjesečnih troškova te oko polovice procijenjenih troškova studenata za minimalne životne potrebe. U 2010. oko 293.000 studenata upisanih u Švedskoj te dodatnih 30.000 švedskih studenata u inozemstvu dobilo je državnu potporu u obliku stipendija (CSN, 2011b). Univerzalne stipendije može se nadopuniti dodatnim stipendijama za studente s djecom što iznosi 64 EUR dodatno mjesečno za prvo dijete i još 40 EUR mjesečno za svako sljedeće dijete (EACEA/Eurydice, 2011:91).

Svi studenti upisani u studijske programe koji zahtijevaju najmanje 50% ekvivalenta punog studijskog opterećenja imaju pravo na studentski zajam. Studentski zajmovi dostupni su samo onima koji ispunjavaju uvjete za stipendiju i primaju je. Postoje određena ograničenja vezana uz mogućnost otplate za studente iznad 45 godina starosti. Osnovni opći zajam iznosi oko 730 EUR mjesečno tijekom 9–10 mjeseci aktivnog studija u određenoj godini. Zajedno sa stipendijom to je dovoljno za pokrivanje prosječnih životnih troškova švedskih studenata, s time da zajam pokriva dvije trećine, a stipendija jednu trećinu tog iznosa. Dodatni zajmovi od oko 200 EUR mjesečno dostupni su studentima koji imaju dodatne putne troškove za potrebe studiranja. Postoje i dodatni zajmovi neutvrđenog iznosa dostupni studentima koji studiraju u inozemstvu te starijim studentima. U 2010. godini oko 226.000 studenata dobilo je zajam, što je iznosilo više od 1,5 milijardi EUR.

Zajmovi se otplaćuju u mjesečnim ili kvartalnim ratama po stopi koja je vezana uz trogodišnji bankarski prosjek te je u proteklih 10 godina varirala između 2% i 3% godišnje. Zajmovi se moraju vratiti bez obzira na radni status kao zajam s konvencionalnim anuitetom. Anuitet, međutim, može ovisiti o prihodu ako dužnik podnese poseban zahtjev CSN-u. Otplate se uobičajeno naplaćivala po jedinstvenoj stopi tijekom razdoblja otplate, ali od 2001. prema novom

izmijenjenom sustavu anuitet je niži tijekom prvih godina otplate, a potom se povećava kako rok otplate teče. Najdulji rok otplate je 25 godina, a zajmovi se otkazuju u dobi od 68 godina, nakon smrti ili zbog iznimnih pojedinačnih razloga a nakon podnošenja zahtjeva središnjoj agencije za financiranje, CSN-u.

Kamate na iznos počinju teći već za vrijeme studija (dok se primaju uplate zajma) a otplata započinje 6-12 mjeseci nakon dovršetka studija. Moguća je prijevremena otplata te je također moguće podnijeti zahtjev CSN-u da se otplata zajma smanji do 5-7% trenutnog prihoda dužnika. Ako dužnik upiše novi studij, iznos otplate zajma također se može smanjiti.

Neizravne financijske potpore

U Švedskoj neizravne financijske potpore za studente ne postoje u užem smislu, nego su dostupne svim švedskim građanima ili osobama s prebivalištem u Švedskoj putem drugih državnih mehanizama socijalne potpore. Svi studenti iznad 18 godina starosti i neki učenici srednjih škola ispod te dobi smatraju se neovisnim građanima i ne smatraju se financijskom odgovornošću svojih roditelja. Kao takve potiče ih se da se upišu u visoko obrazovanje, kako zbog osobne tako i zbog šire društvene koristi. Društvo je spremno pomoći im u dobivanju takvih kvalifikacija kroz univerzalne stipendije i sustav subvencioniranih zajmova. U svim drugim oblicima potpore iz javnih sredstava oni su izjednačeni sa svim ostalim građanima i ispunjavaju uvjete za javnu potporu ovisno o svojim prihodima. Dostupnost studentskog smještaja i studentskih menzi nije stvar središnje službe za potporu za studente, nego pojedinih sveučilišta. Studentski smještaj i menze ne subvencioniraju se iz javnih sredstava, niti za izgradnju, niti za održavanje. Zdravstvena je skrb općenito dostupna švedskim građanima i osobama s prebivalištem u Švedskoj bez obzira na njihov status studiranja.

Financijske potpore za međunarodnu mobilnost

Stipendije i zajmovi u potpunosti su prenosivi za studij u cijelome svijetu, s istim uvjetima i ograničenjima, a dodatni su zajmovi dostupni za veće troškove studiranja u inozemstvu (veći životni troškovi, školarina, osiguranje, putni troškovi i sl.). Švedski državljani te državljani zemalja članica EU s boravištem u Švedskoj najmanje dvije od zadnjih pet godina prije zahtjeva za javnu potporu ispunjavaju uvjete za takvu prenosivu potporu. Oko 30.000 švedskih studenata godišnje prima potporu za studij na sveučilištima u cijelome svijetu, a djelomično je to podržano sustavom stipendija i zajmova.

Opća javna potpora u obliku stipendija i zajmova dostupna je građanima EU te državljanima trećih zemalja koji imaju boravišnu dozvolu i čiji primarni razlog za smještaj nije upisivanje studijskog programa. Takva potpora nije dostupna državljanima trećih zemalja koji nemaju takvu boravišnu dozvolu.

Upravljanje financijskim potporama za studente

Javnim financijskim potporama za studente upravlja CSN, švedsko Nacionalno vijeće za studentske potpore (*Centrala studiestödsnämnden*), središnja vladina agencija s uredima na brojnim lokacijama u zemlji. Prijavama i uplatama upravlja automatizirani sustav s povremenim ljudskim provjerama. Sustav je povezan s bazom podataka sveučilišta (za potvrdu upisa i završetka studija) i lokalnim poreznim tijelima (za provjeru prihoda pojedinca). Za podnošenje netočnih podataka i zlouporabu sustava predviđene su kazne. Iznose financijskih potpora za studente i kriterije ispunjavanja uvjeta definira nacionalna vlada kroz parlamentarne zakonske odredbe te kroz vladine odluke, u kojima se navode detalji o godišnjoj regulaciji sustava financijskih potpora za studente i njegovom financijskom upravljanju.

Izazovi postojećeg sustava financijskih potpora

Prema podacima EACEA/Eurydice (2011), Švedska je unatoč ekonomskoj krizi posvećena održavanju visoke razine javnih izdataka za visoko obrazovanje. Iako se u istom izvješću navodi lagani pad u udjelu financijskih potpora za studente unutar proračuna za visoko obrazovanje u Švedskoj, ovo je rezultat činjenice da se financiranje cjelokupnog sustava visokog obrazovanja (operativne stipendije, istraživanje, i sl.) povećalo, dovodeći time do relativnog pada izdataka za financijske potpore za studente, unatoč rastu cjelokupnog iznosa.

Najvažnija strukturna reforma vezana uz švedske studente dogodila se 2001. godine kada se sustav zajmova promijenio iz onog koji ovisi o prihodu u sustav zajmova s anuitetima i to s manjim anuitetima prvih godina otplate te većima prema kraju. Istovremeno su uvedene veće stipendije. Od tada je iznos financijskih potpora za studente ponovno rastao u 2010. i 2011. godini, a ograničenje prihoda za potrebe provjere materijalnog statusa povećano je u 2011.

Najznačajnija reforma za strane studente upisane u Švedskoj stupila je na snagu na početku akademske godine 2011./2012., kada je parlament glasao za vladin prijedlog da studenti trećih zemalja plaćaju školarinu za upis u studijske programe (EACEA/EURYDICE, 2011). Ove školarine određuju pojedine institucije visokog obrazovanja.

Ne može se mnogo toga reći o negativnim aspektima švedskog sustava financijskih potpora za studente, osim da podliježe snažnoj birokratskoj mašineriji koja je ponekad neosjetljiva na potrebe i okolnosti pojedinca. Mnogo se, međutim, pažnje posvetilo izbjegavanju takvih situacija. Sami studenti, i to polovina ispitanih, tvrde da su financijske potpore za studente nedostatne, posebno za studente s djecom, a javnost prigovara da je potpora previše izdašna i da je sustav previše liberalan kad je riječ o provjeri materijalnog statusa studenata koji sami zarađuju svoj prihod. S druge strane, od takvog sustava koriste imaju studenti iz obitelji nižeg obrazovnog statusa, od kojih 58% kaže da ne bi mogli studirati bez potpore, a samo 30% studenata koji dolaze iz obitelji višeg obrazovnog statusa tvrdi isto.

Prema CSN-u, ovo je jedan od najpozitivnijih aspekata švedskog sustava, jer povećava uključenost studenata iz obitelji nižeg socioekonomskog i obrazovnog statusa. Način na koji je sustav uspostavljen i na koji se njime upravlja osigurava jednak tretman svih studenata, bez obzira na lokaciju studiranja i obiteljske okolnosti. Prema CSN-u primjer je to učinkovite uporabe sredstava za razvoj tehničkih rješenja za upravljanje financijskim potporama na širem planu. Također, na ovaj način upravljanje financijskim potporama u potpunosti je odvojeno od institucija koje nude studijski program, tako da financijska i akademska komponenta ne utječu jedna na drugu. Konačno, prema podacima CSN-a zadnjih godina (2011) broj studenata koji navodi da je pružena potpora dostatna za pokrivanje životnih i studijskih troškova veći je nego što je to bio slučaj 2007.

U zadnje vrijeme izražava se zabrinutost (Stolt, 2011) zbog pada zanimanja za studentske zajmove te zbog visoke prosječne dobi švedskih studenata na preddiplomskim i diplomskim studijima. Smatra se da je ovaj prvi problem rezultat povećanja limita prihoda koji studenti koji dobiju stipendiju sami zarade, kao i promjene iz 2001. oko uvjeta otplate zajma. Smatra se da je ovaj drugi problem posljedica nedostataka poticaja za ranije upisivanje i dovršetak studija. Ova su pitanja predmet stalnog praćenja i rasprave u švedskoj politici visokog obrazovanja.

DODACI

Bibliografija

ACCESS upitnik. (2011). Data on Student Financial Support Collected for Countries that Participated in the Project ACCESS (Podaci o studentskim financijskim potporama prikupljeni za zemlje koje su sudjelovale u projektu ACCESS). Zagreb: Institute for the Development of Education.

Act on Scientific Activity and Higher Education (Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju). (2003). Zagreb: Official Gazette 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 46/07, 45/09. Posjećeno na internetskim stranicama: https://www.azvo.hr/images/stories/o_nama/Act_on_Scientific_Activity-UNOFFICIAL_TRANSLATION.pdf

Austria Study Grant Authority (Austrijska uprava za studijske stipendije) [ASGA]. (2010). Financial Aid for Students enrolled in Austria. Information Brochure by the Austrian Study Grant Authority. Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.stipendium.at/fileadmin/download/PDF/english_information/grants_english.pdf

Austria Study Grant Authority (Austrijska uprava za studijske stipendije) [ASGA]. (2011). The Austrian Study Grant System. Presentation held at the Access project meeting at the University of Graz, November 8, 2011.

Beerkens-Soo, M. (2010). Higher Education Investments: International Comparison. Enschede: Center for Higher Education Policy Studies.

Budak, J., Slijepčević, S. and Švaljek, S. (2010). Financijske potpore studentima u sustavu visokog obrazovanja u Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 17(2): 277-297.

CSN - Swedish National Board of Student Aid (Nacionalno vijeće za studentsku potporu). (2011a). Beviljning av studiestöd 2010/2011 (Approval of Financial Student Aid 2010/2011). Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.csn.se/polopoly_fs/1.1031!/beviljningsstatistiken-ver-11-inkl-omslag-rattad-20120607.pdf

CSN- Swedish National Board of Student Aid (Nacionalno vijeće za studentsku potporu). (2011b). Studiestöd 2010. Posjećeno na internetskim stranicama http://www.csn.se/polopoly_fs/1.1253!/studiestodet-2010.pdf

Državni zavod za statistiku [DZS] / Croatian Bureau of Statistics [CBS]. (2012). Studenti u akademskoj godini 2010./2011. (Students, 2010/2011 Academic Year). Statistički izvještaji / Statistical Reports. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Posjećeno na internetskim stranicama: <http://www.dzs.hr/>

DAAD German Academic Exchange Service (Njemačka služba za akademsku razmjenu). (2013). Health Insurance. Posjećeno na internetskim stranicama: <https://www.daad.de/deutschland/in-deutschland/regeln/en/8839-health-insurance/>

Deutsches Studentenwerk, DSW(The German National Association for Student Affairs/ Njemačko nacionalno udruženje za studentske poslove). (2013). Financing: Costs of Living. Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.internationale-studierende.de/en/prepare_your_studies/financing/costs_of_living/

Dimc, N. (2011). Inclusion of Students with Special Needs in the Study Process at the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana. Prezentacija održana tijekom sastanka projekta ACCESS na ISSBS u Celju, 28. rujna 2011. Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.tempus-access.info/wp-content/uploads/2011/10/FSS-UNILJU_Inclusion.pdf

Dolenec, D. (2010). Model financiranja visokog obrazovanja: primjeri prakse u devet zemalja Europske Unije. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja.

Doolan, K., Dolenec, D. and Domazet, M. (2012). The Croatian Higher Education Funding System in a European Context: A Comparative Study (Hrvatski sustav financiranja visokog obrazovanja u europskom kontekstu: komparativna studija). Zagreb: Institute for the Development of Education.

Education, Audiovisual and Culture Executive Agency [EACEA/EURYDICE]. (2011). Modernisation of Higher Education in Europe: Funding and the Social Dimension. Brussels: EACEA/EURYDICE. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/131EN.pdf

European Communities and HIS, Hochschul-Informationen-System GmbH [EC and HIS]. (2009). The Bologna Process in Higher Education in Europe: Key Indicators on the Social Dimension and Mobility. Eurostat Statistical Books. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission. (2011a). Recent Developments in European Higher Education Systems. European Commission staff working document (SEC (2011) 1063 final), 20 September 2011. Brussels: European Commission. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/wp0911_en.pdf

European Commission. (2011b). Your Rights as a Mobile Student: A Guide to the Rights of Mobile Students enrolled in the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/move_en.pdf

European Higher Education Area [EHEA]. (2009). National Report Regarding the Bologna Process Implementation 2007-2009: Republic of Slovenia. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://www.ehea.info/Uploads/Documents/National_Report_Slovenia_2009.pdf

Eurostat. (n.d.). Statistics (database). *Indicators on Education Finance*. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database

Farnell, T., Doolan, K., Matković, T and Cvitan, M. (2012). Social and Economic Conditions of Student Life in Croatia: National EUROSTUDENT Report for Croatia (Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku). Zagreb: Institute for the Development of Education.

Federal Ministry of Education and Research of Germany [FMER]. (2013). Introduction to *BAföG*. Posjeđeno na internetskim stranicama: <http://www.bmbf.de/en/18228.php>

Federal Statistical Office of Germany. (n.d.). Statistics (database). Posjeđeno na internetskim stranicama: <https://www.destatis.de/EN/Homepage.html>

Haaristo, H.S., Orr, D. and Little, B. (2011). Intelligence Brief: The Similarities and Differences Between Students' Income. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://www.eurostudent.eu/download_files/IB_Student_income_091211.pdf

International School for Social and Business Studies [ISSBS]. (2011). The Social Dimension of Higher Education . The Situation in Slovenia. Celje: International School for Social and Business Studies.

Jongbloed, B., de Boer, H., Enders, J. and File, J. (2010). Progress in Higher Education Reform Across Europe. Funding Reform. Volume 3: Rates of Return Survey and Funding Fiches. Enschede: Center for Higher Education Policy Studies.

Marcucci, P. and Usher, A. (2012). 2011 Year in Review: Global Changes in Tuition Fee Policies and Student Financial Assistance. Toronto: Higher Education Strategy.

Marjetič, D. and Lesjak, D. (2011). Social Dimension of Higher Education. Prezentacija održana tijekom sastanka projekta ACCESS na ISSBS u Celju, 28. rujna 2011.

Ministarstvo branitelja RH/Ministry of War Veterans of the Republic of Croatia [MWV]. (2012). Information on Grants for Students. Posjećeno na internetskim stranicama: <http://www.branitelji.hr/>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH [MZOS]/Ministry of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia [MSES]. (2002) Pravilnik o potpori za pokriće troškova prehrane studenata. Zagreb: Official Gazette 51/2002. Posjećeno na internetskim stranicama: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=5437&sec=2259>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH [MZOS]/Ministry of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia [MSES]. (2012a). Correspondence with the Directorate for Study Support.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH [MZOS]/Ministry of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia [MSES]. (2012b). Decree on Criteria for University Student Accommodation. Posjećeno na internetskim stranicama: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=8934>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH [MZOS]/Ministry of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia [MSES]. (2012c). Call for Applications for State Scholarships. Posjećeno na internetskim stranicama: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3434>

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH [MZOS]/Ministry of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia [MSES]. (2012d). Odluka o kriterijima za raspodjelu mjesta u studentskim domovima studentskih centara i učeničkim domovima u Republici Hrvatskoj za akademsku godinu 2012./2013. Posjećeno na internetskim stranicama: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=8934&sec=3141>

Ministry of Higher Education, Science and Technology [MHEST] (Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije). (2010). EUROSTUDENT SI 2010: Economic, Social and Housing Conditions, and the International Mobility of Students enrolled in Slovenia. Ljubljana: Ministry of Higher Education, Science and Technology. Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/Visoko_solstvo/EUROSTUDENT_AN_2010.pdf

ÖAD Austrian Agency for International Mobility and Cooperation in Education, Science and Research (Austrijska agencija za međunarodnu mobilnost i suradnju u obrazovanju, znanosti i istraživanju). (n.d.). Facts and Figures. Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.oead.at/oead_infos_services/about_us/facts_figures/EN

ÖAD Austrian Agency for International Mobility and Cooperation in Education, Science and Research (Austrijska agencija za međunarodnu mobilnost i suradnju u obrazovanju, znanosti i istraživanju). (2011a). Austria Welcomes You. A Brief Guide to Educational Opportunities for International Students. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://www.oead.at/welcome_to_austria/legal_practical_issues/entry_to_austria/EN/

ÖAD Austrian Agency for International Mobility and Cooperation in Education, Science and Research (Austrijska agencija za međunarodnu mobilnost i suradnju u obrazovanju, znanosti i istraživanju). (2011b). Individual ÖAD Mobilities. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://www.oead.at/fileadmin/oead_zentrale/ueber_den_oead/dokumentation/mobilita_tsstatistik/einzelmobilitaeten/OeAD_Einzelmobilitaeten_2011.pdf

Orr, D., Gwosc, C. and Netz, N. (2011). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of indicators. Final report. EUROSTUDENT IV 2008-2011. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.

Péli, E. M., Kozma-Lukács, J., Csécsine, M. E., Hagymásy, T., Könyvesi, T. and Tuska, Z. (2010). Statistical Yearbook of Education 2009/2010. Budapest: Ministry of National Resources. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://www.nefmi.gov.hu/letolt/statisztika/okt_evkonyv_2009_2010_100907.pdf

Santiago, P. (2011). Building Sustainable Funding Strategies in Higher Education: Trends, Challenges and Policy Directions. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://cmimarseille.org/_src/SELM2_wk3/SELM2_wk3_Santiago.pdf

Santiago, P., Tremblay, K., Basri, E. and Arnal, E. (2008). Tertiary Education for the Knowledge Society: OECD Thematic Review of Tertiary Education. Volume 2. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development.

Sauli, S. (2007). Living Conditions of Students enrolled in Higher Education. Serie UF - Utbildning och forskning. Stockholm: SCB Statistics Sweden.

SCB Statistics Sweden (Nacionalni ured za statistiku). (n.d.). Statistics (database). Posjeđeno na internetskim stranicama: http://www.scb.se/default____2154.aspx

Schlöglhofer, G. (2012). Deputy Director, Austrian Study Grant Authority. Personal correspondence and filling in parts of the questionnaire.

Schwarz, S. and Rehburg, M. (2004). Study Costs and Direct Public Student Support in 16 European Countries - Towards a European Higher Education Area? *European Journal of Education*, 39(4):521-532.

Statistics Austria. (n.d.). Statistics (database). Posjeđeno na internetskim stranicama: http://www.statistik.at/web_en/

Statistical Office of the Republic of Slovenia (Statistički ured Republike Slovenije) [SORS]. (2009). Scholarship Recipients, Slovenia. Posjeđeno na internetskim stranicama: http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=3635

Statistical Office of the Republic of Slovenia (Statistički ured Republike Slovenije) [SORS]. (2011). Statistics (database). Posjeđeno na internetskim stranicama: http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=4189

Stolt, C.J. (2011). Student Support in Sweden. Prezentacija održana tijekom sastanka projekta ACCESS na ISSBS u Celju, 28. rujna 2011. Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.tempus-access.info/wp-content/uploads/2011/10/CSN_Sweden-financial-support_social-dimension.pdf

Šćukanec, N. (2013). Overview of Higher Education and Research Systems in the Western Balkans: Country Report - Croatia. Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.herdata.org/public/HE_and_Research_in_Croatia_FINAL.pdf

University of Zagreb, Student Centre in Zagreb. (2011). Natječaj za utvrđivanje prava na potporu smještaja studenata u privatnom smještaju na području Grada Zagreba, Zagrebacke županije i Sisacko-Moslavacke županije za akademsku godinu 2011./2012. Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.sczg.unizg.hr/media/uploads/smjestaj/2011/natjecaj_s.pdf

Vossensteyn, H. (2004). Student Financial Support. An Inventory in 24 European Countries. Background Report for the Project on Portability of Student Financial Support. Enschede: Center for Higher Education Policy Studies. Posjećeno na internetskim stranicama: <http://doc.utwente.nl/49908/>

Vossensteyn, H., Cremonini, L., Epping, E., Laudel, G. and Leisyte, L. (2013). International Experiences with Student Financing. Tuition Fees and Student Financial Support in Perspective. Enschede: Center for Higher Education Policy Studies.

Vukasovic, M. (ed.). (2009). Financing Higher Education in South-Eastern Europe: Albania, Croatia, Montenegro, Serbia, Slovenia. Beograd: Centre for Education Policy.

Zagorc, S. (2011). Slovenian Scholarship System. Prezentacija održana tijekom sastanka projekta ACCESS na ISSBS u Celju, 28. rujna 2011. Posjećeno na internetskim stranicama: http://www.tempus-access.info/wp-content/uploads/2011/10/MLFSA_TEMPUS-Access.pdf

Rječnik pojmova

Iako je većina korištenih pojmova u skladu s nacionalnom i međunarodnom literaturom o ovoj temi te će većinu tih pojmova dionici iz područja visokog obrazovanja poznavati, komentari koji slijede i definicija pojmova mogu biti od pomoći prilikom čitanja izvješća:

Izravna i neizravna javna izdvajanja za visoko obrazovanje: izravna javna izdvajanja za visoko obrazovanje odnose se na sredstva koja se daju izravno institucijama visokog obrazovanja (ili se plaćaju izravno sveučilišnom osoblju), obično uključuju financiranje nastave, istraživanja i razvoja. Neizravna javna izdvajanja za visoko obrazovanje odnose se na uplate iz javnih sredstava pojedincima ili domaćinstvima u obliku izravne financijske potpore za studente (stipendije, zajmovi i drugi doplatci). Značajna razlika između izravnih i neizravnih izdvajanja za visoko obrazovanje trebala bi ukazati na relativno visoka izdvajanja za mehanizme izravne financijske potpore za studente.

Izravna i neizravna financijska potpora za studente: izravna financijska potpora odnosi se na stipendije i zajmove, koji su izravni financijski prijenosi pojedinim studentima i obično se ne navodi na koju bi ih vrstu troška trebalo potrošiti. Neizravna financijska potpora odnosi se na razne oblike subvencija i poreznih olakšica rezultat kojih nije primitak sredstava od strane pojedinih studenata, nego smanjenje troška određenog dobra ili usluge, ili olakšanje pristupa prihodu (primjerice studentski rad koji je oslobođen poreza). Konkretnije, subvencije su transferi institucijama i servisima od kojih studenti mogu imati koristi ako su u položaju koristiti ih, kao što su smještaj, obroci i prijevoz.

Izravni i neizravni troškovi visokog obrazovanja: izravni troškovi visokog obrazovanja koji nastanu za studente odnose se na troškove koji su izravno vezani uz studijski program studenta, uključuju prvenstveno školarinu i druge administrativne naknade koje se plaćaju institucijama visokog obrazovanja, kao i obrazovne materijale (obvezni udžbenici, računala, i sl). Neizravni studentski troškovi visokog obrazovanja odnose se na životne troškove studenata tijekom studija, koji se prvenstveno sastoje od smještaja, obroka i prijevoza, kao i drugih kategorija (zdravstveni troškovi, briga za dijete, komunikacija, knjige i obrazovni materijal, društvene aktivnosti i aktivnosti u slobodno vrijeme te razni drugi troškovi).

Stipendije: stipendije se odnose na prijenos sredstava koja ne treba vratiti, a koja se prenose pojedincima za potrebe pružanje financijske potpore tijekom njihova obrazovanja. Autori ovog izvješća odlučili su kategorizirati sustave stipendija u „opće stipendije“ (za koje se studenti ne trebaju natjecati i koje su dostupne većem broju studenata) te „ciljane stipendije“ (koje imaju poseban cilj i za koje se studenti mogu, ali i ne moraju natjecati, te koje su u načelu dostupne manjem broju studenata).

Uz pojam *grant* (stipendija), autori u ovom izvješću koriste i pojam *scholarships* (također se prevodi kao stipendija, op. prev.). Taj se pojam koristi za oblik „ciljane stipendije“, koju najčešće odlikuje kompetitivnost i (djelomična) utemeljenost na uspjehu i broj je takvih stipendija malen. Neke zemlje koriste pojam *scholarship* kao engleski prijevod nacionalnog pojma za *grant*.

Stručno visoko obrazovanje/stručni studiji: u binarnim sustavima visokog obrazovanja, ovaj se termin odnosi na dio sustava koji izvodi studijske programe koji su više usmjereni na obrazovanje u struci naspram teorijskih, akademskih studijskih programa koji se izvode na tradicionalnim istraživačkim sveučilištima. U engleskom jeziku odgovara terminu „*professional higher education*“ (kojega koristi Europsko udruženje institucija u visokom obrazovanju [European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE]), umjesto termina „*vocational higher education*“ ili „*non-university higher education*“, koji se isto koriste u međunarodnom kontekstu.

Napredovanje u studiju: u ovom izvješću napredovanje u studiju odnosi se na uspješno polaganje kolegija i/ili cijelih studijskih programa od strane studenata, u skladu s duljinom trajanja studija koju definira institucija visokog obrazovanja i/ili institucija koja pruža financijsku potporu studentu. Napredovanje u studiju može biti u obliku obveznog ispunjenja najmanjeg broja ECTS bodova po semestru ili akademskoj godini, ili dovršetka studijskog programa unutar definiranog vremenskog okvira (primjerice, dva semestra nakon završetka formalnog trajanja studijskog programa).

Provjera materijalnog statusa: provjera materijalnog statusa metoda je kojom se utvrđuje zadovoljava li pojedinac ili obitelj uvjete za državni program financijske pomoći te se koristi kako bi se pomoć ciljano pružala onima koji za njom imaju najveću potrebu. Ova metoda definira određeni prihodovni prag (osobni prihod i/ili prihod kućanstva/obitelji) ispod kojeg pojedinci ili obitelji ispunjavaju uvjete za primanje pomoći, ili može pružiti promjenjive iznose potpore progresivnije, računanjem razine potpore na temelju precizne razine prihoda.

Kratice

ACCESS	Projekt „Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj (ACCESS)“, koji financira Europska komisija kroz program TEMPUS, http://www.tempus-access.info
ASGA	Austrijska uprava za studijske stipendije
BAföG	Njemački savezni Zakon o potporama u obrazovanju
DZS	Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
CEEPUS	Srednjeeuropski program razmjene za sveučilišne studije
CSN	Švedsko Nacionalno vijeće za studentske potpore
DAAD	Deutscher Akademischer Austauschdienst (Njemačka služba za akademsku razmjenu)
ECTS	Europski sustav prijenosa bodova
EURIBOR	Referentna kamatna stopa na europskom međubankarskom tržištu
FMER	Savezno ministarstvo za obrazovanje i istraživanje Njemačke
FTE	Ekvivalent punog studijskog opterećenja
MHEST	Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Slovenije
ÖAD	Österreichischer Austauschdienst (Austrijska agencija za međunarodnu mobilnost i suradnju u obrazovanju, znanosti i istraživanju)
PPP	Paritet kupovne moći
SCB	Švedski Statistički ured
SORS	Statistički ured Republike Slovenije

0 projektu ACCESS

Naziv: Towards Equitable and Transparent Access to Higher Education in Hrvatska - ACCESS (Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj)

Broj projekta: 158745-TEMPUS-1-2009-1-DE-TEMPUS-SMGR

Voditelj projekta: Technische Universität Dresden, Njemačka

Nacionalni koordinator: Institut za razvoj obrazovanja

Trajanje projekta: 15. siječnja 2010. -15. srpnja 2013.

Internetska stranica projekta: <http://www.tempus-access.info>

Sažetak projekta

Cilj projekta: pridonijeti osiguranju pravednog i transparentnog pristupa visokom obrazovanju u Hrvatskoj uklanjanjem financijskih prepreka, poboljšanjem dostupnosti podataka te stvaranjem kapaciteta za djelovanje.

Podciljevi:

- Prikupiti podatke o socioekonomskom statusu studenata u Hrvatskoj kako bi se procijenila djelotvornost financiranja visokog obrazovanja i politika financijskih potpora za studente te kako bi se stvorili kapaciteti za njihovo poboljšanje.
- Izraditi javnopolitički okvir za unaprjeđenje socijalne dimenzije i transparentnosti financiranja visokog obrazovanja i financijskih potpora za studente u Hrvatskoj, a koji se može uobličiti u izmjene i dopune zakona i propisa.
- Pokrenuti nacionalnu koordinacijsku skupinu koja bi implementirala i pratila ispunjavanje mjera za pravedan i transparentan pristup visokom obrazovanju.

Očekivani rezultati: konkretan prijedlog novog sustava financiranja visokog obrazovanja i financijskih potpora za studente u Hrvatskoj, koji će se temeljiti na dokazivim činjenicama (eng. evidence-based policy making), koji se može uobličiti u konkretne izmjene i dopune zakona i propisa te čiju implementaciju može nadzirati Nacionalna koordinacijska skupina.

Projektne konzorcij

Hrvatski partneri:

- Agencija za znanost i visoko obrazovanje
- Hrvatski studentski zbor
- Institut za društvena istraživanja - Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja
- Institut za javne financije
- Institut za razvoj obrazovanja
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
- Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
- Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

- Sveučilište u Dubrovniku
- Sveučilište u Rijeci
- Sveučilište u Splitu
- Sveučilište u Zadru
- Sveučilište u Zagrebu
- Udruga za razvoj visokog školstva Universitas
- Vijeće veleučilišta i visokih škola

Stručnjaci

- Jon File, CHEPS - Centar za studij politika visokog obrazovanja, Sveučilište Twente (Nizozemska)

Međunarodni partneri:

- CSN - Nacionalno vijeće za studentsku potporu (Švedska)
- Međunarodni fakultet za društvene i poslovne studije u Celju (Slovenija)
- Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije (Slovenija)
- Sveučilište Corvinus u Budimpešti (Mađarska)
- Sveučilište Karl-Franzens u Grazu (Austrija)
- Sveučilište Mälardalen (Švedska)
- Tehničko sveučilište u Dresdenu, Njemačka)

Institut za razvoj obrazovanja
Preradovićeva 33
HR - 10000 Zagreb
t: +385 1 4555 151 / +385 1 4817 195
f: +385 1 4555 150
e-mail: iro@iro.hr
www.iro.hr

ISBN 978-953-7901-04-2

9 789537 901042